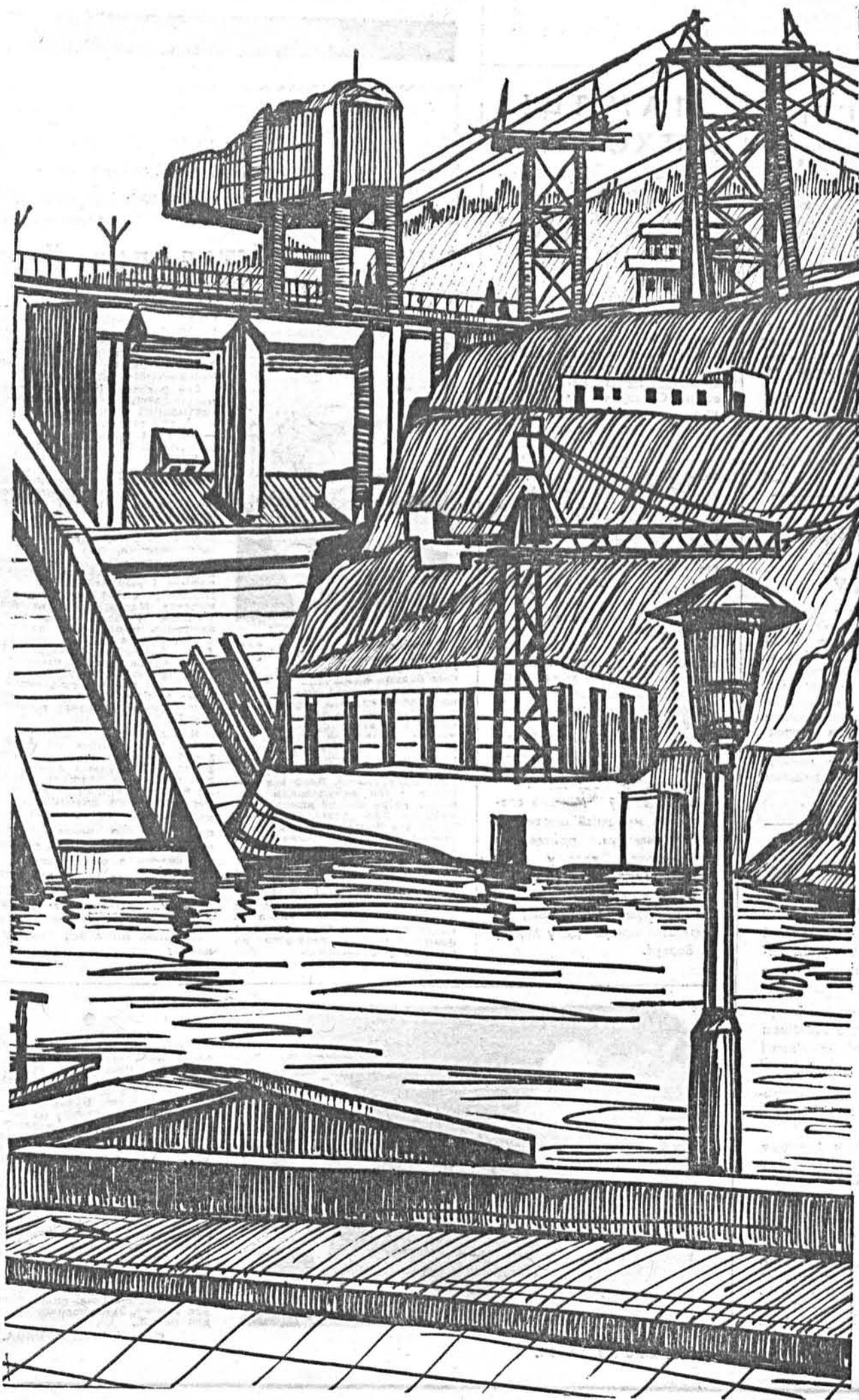

Літаратура і Мастацтва

№ 11 (2850)
18 сакавіка 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1933 г.

Брацкая ГЭС.

Мал. Л. ГАДЛЕСКАГА.

**Пісьменніцкія
маршруты.**
ДНІ БЕЛАРУСКАЙ
ЛІТАРАТУРЫ
НА ГОМЕЛЬШЧЫНЕ.
стар. 3

“Пра час і пра сябе.
ІНТЭРВ’Ю
З НАРОДНЫМ
ПАЭТАМ РЭСПУБЛІКІ
АРКАДЗЕМ
КУЛЯШОВЫМ.
стар. 5

Раман мінулага года.
ПАТАТКІ КРЫТЫКА.
стар. 6, 7, 10

Марыула.
АПАВЯДАННЕ АЛЕНЬ
ВАСІЛЕВІЧ.
стар. 8—9

Тэатр і моладзь.
ПЛЕНУМ ПРАУЛЕННЯ
БТА.
стар. 11

**Як быць
шчаслівым.**
ПРАБЛЕМЫ
МАЛАДОЙ СЯМ’І.
стар. 15

МАСТАКІ—ЮБІЛЕЮ

Расказвае сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР В. ВЯРСОЦКІ

Гэтымі днямі ў Саюзе мастакоў закінвае сваю работу выстаўкам рэспубліканскай выстаўкі, прысвечанай 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Успачальвае яго народны мастак БССР Міхась Савіцкі.

Сумесна з Міністэрствам культуры БССР Саюзам мастакоў заключана каля 100 дагавораў з такімі вядомымі майстрамі, як Л. Шчэмялёў, М. Кандрасеў, У. Пасюкевіч, М. Кірзеў, М. Назарчук, З. Літвінава, а таксама з маладымі В. Яўсеевым, К. Паплаўскай, А. Зіменкам і інш.

Праўленнем Саюза мастакоў намечана правесці пашырэнне пленуму з парадкам дня: «60 год Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і задачы Саюза мастакоў у развіцці беларускага выяўленчага мастацтва».

Прадугледжаны спецыяльны ўзнагароды і прэміі для мастакоў за лепшыя творы мастацтва (па відах і жанрах), якія будуць экспанаваны на рэспубліканскай выстаўцы, прысвечанай знамянальнай даце.

Актыўную дзейнасць па падрыхтоўцы серыі юбілейных плакатаў разгарнула рэдкалегія «Агітплаката», а Мастацкі фонд БССР наладжвае выпуск сувеніраў (твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, графікі, жывапісу), прысвечаных 60-годдзю Кастрычніка.

Мастакі рэспублікі закліканы прыняць актыўны ўдзел у святочным афармленні сталіцы і абласных цэнтраў. Адною з перадавых гаспадарак рэспублікі Саюз мастакоў перадаць шэраг работ выяўленчага мастацтва для арганізацыі мастацкай галерэі. Вырашана хадзініць перад Дзяржвыдавцтвам аб выданні альбома рэпрадукцый твораў выяўленчага мастацтва аб Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. У рэспубліканскім Палацы мастацтваў будзе наладжаны цыкл лекцый, а таксама прагляд мастацкіх і дакументальных фільмаў, якія раскажуць аб гераічным рэвалюцыйным мінулым нашай краіны, арганізаваны сустрэчы маладых мастакоў з удзельнікамі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

ВУЛІЦА І. П. МЕЛЕЖА

На аснове пастановы Савета Міністраў Беларускай ССР аб увекавечанні памяці І. П. Мележа выканком Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных вырашыў вуліцы Турнірнай у Савецкім раёне прысвоіць імя народнага пісьменніка Беларусі Івана Паўлавіча Мележа і ў далейшым называць яе вуліцай І. П. Мележа.

ГАНАРОВАЕ ЗВАННЕ

Салісты балета Дзяржаўнага ансамбля танца Беларускай ССР Святлана Сямёнаўне Вульчыч за шматгадовую плённую работу ў актыўным удзеле ў грамадскім жыцці прысвоена ганаровае званне народнай артысткі Беларускай ССР.

МЕДАЛЬ БЕЛАРУСКАМУ ФІЛЬМУ

Дзяржаўна СССР, Саюз кінематаграфістаў СССР і Галоўнае палітычнае ўпраўленне Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту ўзнагародзілі медалю імя А. П. Дажэжніка лепшы кінематаграфічны твор на героіка-патрыятычную тэму.

Сябрамі медалю прысуджаны вядомаму рэжысёру, народнаму артысту БССР Л. Голубу за фільм «Маленькі сержант», прысвечаны подзвігу юных патрыётаў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

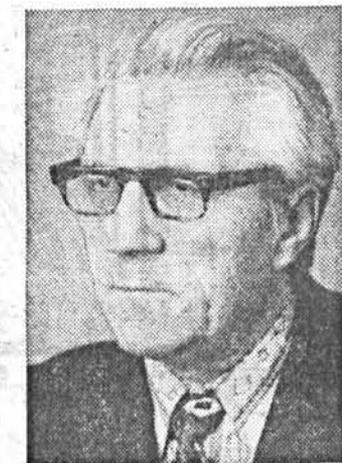
АДНО ПЫТАННЕ

У год юбілею Вялікага Кастрычніка, калі ўся наша творчая інтэлігенцыя працуе з асаблівым натхненнем, рэдакцыя што-тыднёвіка вырашыла звярнуцца да дзеячай літаратуры і мастацтва з пытаннем:

— Што вас найбольш хвалюе ў жыцці, над чым вы зараз працуеце?

Сёння на гэтае пытанне адказвае пісьменнік Мікола Лобан.

КНИГА, АДКРЫТАЯ ДЛЯ УСІХ

Чалавецтва, як гавораць, размяняла апошнюю чвэртку стагоддзя. Двухтысячагадовы рубіж будучы адзначаць не толькі сённяшнія дзеці, людзі юнацкага, але і сталага ўзросту. Гэты рубіж ужо не за гарамі, ён ужо ў полі зроку сучаснага чалавека. Усё часцей і часцей мы называем гэту дату ў дзяржаўных перспектывных планах, мы хочам бачыць яе ў адчувальнай сутнасці. Якой жа яна будзе, гэтая адчувальная сутнасць, гэтае жыццё канца XX — пачатку XXI стагоддзя? Яго рысы ўсё больш і больш праступаюць скурзь марыла гадоў, запоўненых тытанічнай і дзейнасцю сучаснага чалавека.

Думкі пра двухтысячны год — яшчэ не ўсё строгае рэальнасць, яшчэ непазбегны ў іх мара і фантазія. Але янога б высокага палёту гэты мара і фантазія ні былі, яны ўжо на прывязі ў сучаснасці.

Сённяшняя рэальнасць — гэта трыумфальнае шасце навукова-тэхнічнага прагрэсу ва ўсіх галінах нашага жыцця, якое адкрывае перад чалавецтвам няўныя і неаглядныя перспектывы.

Але ў гэтым імклівым тэмпе навукова-тэхнічнай рэвалюцыі ўсё мацней і мацней выяўляюць сябе і негатывныя бакі — пагроза таму, што з'яўляецца асновай жыцця, яго першапрычынай, а можа, нават лепш — самім жыццём. Пачынаючы недзе з п'ятдзясятых гадоў, усё часцей і настольней чуюцца трыумфальныя галасы ў абарону прыроды. Многае робіцца для аздаравлення біялагічнага асяроддзя, для папярэджання яго забруджвання, але справа абароны прыроды — не толькі абавязак дзяржаўных заканадаўчых і выканаўчых органаў, справа ўсіх людзей, усёго грамадства. Мастацтвае слова пісьменніка ў гэтай справе можа адыграць надзвычай вялікую ролю. Навучыць чалавека любіць прыроду, бачыць у ёй прыгажосць жыцця, выклікаць у ім пачуццё сяброўства да яе, захапіць яго ў праблемы і трыюнамы — ці не гэта ў коле важнейшых абавязкаў пісьменніка?

Я зараз працую над кнігай гэсэ, у якой думкам аб прыродзе будзе адведзены асноўны раздзел. Асноўны і адзіны герой нарыва — прырода, крыніца жыцця і найвялікшага, усёперамагаючага аптымізму. У кнізе навуковая праўдзівасць суседнічае з непрымушанай фантастычнай, паэзія з прозай, рэальнасць з вымыслам.

«Прырода — кніга, адкрытая для ўсіх», — сказаў Гётэ. Мне здаецца, гэта — кніга загадкаў, адгадаваючы якія чалавек стаў чалавекам. Кніга без пачатку і канца.

Мінчане цёпла віталі выступленні папулярнага эстраднага спевака, народнага артыста РСФСР Эдуарда Хіля, на канцэрце янога пабывалі тысячы аматараў песні. Рэпертуар яго вельмі шырокі. Ёсць у ім месца і для твораў, што належаць піяру беларускіх аўтараў. Напрыклад, яму падабаюцца і ён ахвотна спявае песні Эдуарда Ханка.

Вось што сказаў Э. Ханок пра слаўтага артыста:

— У жыцці кожнага кампазітара, мабыць, ёсць артыст, які сыграў надзвычайную ролю ў яго творчым жыцці. Для мяне такі чалавек — Эдуард Хіль. Напісаў для яго песню на тэст Сяргея Астравога «Зіма». Гэты твор заўсёды прысутнічае ў праграмах спевака, янога ведае ўся краіна. Зайздросныя крылы для песні!..

Фота Л. ВАЙНШТЭЙНА.

ПАМЯЦІ БЕТХОВЕНА

Музыка Людвіга ван Бетховена. У хвіліны роздуму аб перажытым, у светлым настроі ўрачыстасці або ў смутку сэрца чалавека знаходзіць у ёй падтрымку, пазнае ў ёй эмацыянальны лад сваёй душы. З дзіцячых гадоў мы ведаем, што гэты кампазітар быў любімым музыкантам Уладзіміра Ільіча Леніна, які слухаў яго творы ў сціплым доміку ў Сібірску, у вялікіх канцэртных залах і на музычных вечарах у асяроддзі сяброў. Калі ўсталёўвалася Савецкая ўлада, па ўсёй краіне прафесіянальны і амацкія сімфанічныя аркестры і хоры ў гадавіну Кастрычніка выконвалі слаўную бетховенскую Дзевятую з фінальным хорам на словы Ф. Шылера «Да радасці», твор, які з'яўляецца вяршыняй творчасці кампазітара і яскравым музычным увабленнем гуманістычных ідэалаў мастака.

26 сакавіка спаўняецца 150 гадоў з дня смерці вялікага сына нямецкага народа Людвіга ван Бетховена. Канцэртная арганізацыя і самадзейнасць рэспублікі адзначаюць гэту дату выкананнем твораў кампазітара, лекцыямі і гутаркамі аб яго жыцці і дзейнасці. Вельмі радуе, што ў рэпертуары многіх выканаўцаў і калектываў Беларусі заўсёды ёсць інструментальныя і сімфанічныя творы Бетховена.

15 сакавіка ў Мінскай спецыяльнай музычнай школе адбыўся канцэрт, прысвечаны знамянальнай даце, у якім удзельнічалі артысты з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. На канцэрце прысутнічаў генеральны консул ГДР у Мінску Л. Волерт.

Э. ХІЛЬ І Э. ХАНОК.

АД ХВАЛЯЎ ДНЯПРОЎСКИХ

У Магілёўскім педагагічным інстытуце адбыўся творчы вечар пісьменнікаў Магілёўшчыны, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

З дакладам аб творчасці літаратараў вобласці выступіў член Саюза пісьменнікаў БССР, дацэнт інстытута Якуб Усінаў. Ён, у прыватнасці, сказаў:

— Зямля магілёўская — гераічная зямля, п'явучая і паэтычная, яна нарадзіла нямала талентаў, якія ўзнялі песню ад хваляў Дняпра і панеслі яе ў свет. Чытачам добра вядомыя кнігі, напісаныя пісьменнікамі, якія жывуць і працуюць на Магілёўшчыне. Гэта «Салдатамі былі ўсе» (літаратурны запіс П. Шасцерынова) — аб гераічнай абароне Магілёва летам 1941 года, аповесці Міхаіла Шумава «Жыццё кіліча» і «Печаныя яблыкі», аповесці Анатоля Іванова «На Далёкім Усходзе» і «Пад намі цэль», кнігі апавяданняў і гумарэсак Івана Аношкіна і іншыя. Некаторыя кнігі выдадзены ў Маскве і Ленінградзе; асобныя творы перакладаліся на мовы народаў СССР.

Пісьменнікі Мікалай Герасімаў, Анатоль Іванов, Аркадзь Кандрусевіч, Аляксей Пысін і Пятро Шасцерынов падзяліліся творчымі планами і задумамі, пазнаёмілі прысутных са сваімі новымі творами.

А. ВАСІЛЬЕУ.

ПЯЦЬДЗЕСЯТ ГАДОУ З ПЕСНЯЙ

Дзяляцкая народная харавая капэла, якой споўнілася пяцьдзсят гадоў, стала лаўрэатам Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Майстэрства песняроў Навагрудчыны вядома далёка за межамі раёна. Самадзейныя артысты выступалі ў гарадах Беларусі, у Маскве, у Польскай Народнай Рэспубліцы. У рэпертуары калектыву больш чым 100 рускіх, беларускіх, украінскіх і літоўскіх народных песень, твораў савецкіх кампазітараў.

ЮНАЦТВА ВЫБІРАЕ ДАРОГУ

Прэм'еру спектакля «Ноч па сля выпуску» па аднайменнай аповесці У. Цендракова паказаў тэатр імя Якуба Коласа. Сотні дарог перад выпускнікамі сярэдніх школ, а трэба выбраць адну. Актуальныя праблемы выхавання падрастаючага пакалення ўзнімаюцца ў спектаклі.

Для вялікай групы моладзі тэатра спектакль стаў дэбютам на сцэне.

«Мая чароўная Беларусь»

Шэсць дзён гасцяваў у Мінску англійскі паэт і перакладчык Уолтэр Мэй. Ён прывёз дарагі падарунак — анталогію беларускай паэзіі «Мая чароўная Беларусь», якая выйшла ў маскоўскім выдавецтве «Прогресс» на англійскай мове. Складальнік анталогіі — Анатоль Вяцінскі, перакладчык — Уолтэр Мэй.

— Вытокі гэтай кнігі знаходзяцца ля возера Нарач, дзе ў першы свой прыезд у Беларусь я правёў некалькі дзён з Максімам Танкам, пазнаёміўся з яго паэзіяй. Я ўдзячны ўсім пісьменнікам і перакладчыкам, хто ўплываў на маю любоў да Беларусі, да яе літаратуры. Чым глыбей я пазнаю беларускую паэзію, тым больш адчуваю яе характэр, тым яскравей хочацца перадаць яе прыгажосць, — сказаў Уолтэр Мэй, выступаючы на пасяджэнні секцыі мастацкага перакладу Саюза пісьменнікаў.

Адбылася гутарка ў СП БССР, у якой удзельнічалі Э. Агняцвет, В. Вітка, А. Гардзіцкі, В. Нікіфаровіч, Я. Семьяноў, сакратар праўлення СП А. Вяцінскі, старшыня праўлення М. Танк.

Госць азнаёміўся са сталіцай, наведаў Літаратурны музей Янкі Купалы, выступіў у Мінску перад вучнямі школы з англійскай мовай навучання. У педагагічным інстытуце замежных моў адбылася сустрэча студэнтаў і выкладчыкаў перакладчыцкага факультэта з Уолтэрам Мэем. Госць меў гутарку ў Беларускам таварыстве дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі, у якой удзельнічалі намеснік старшыні праўлення таварыства В. Чарняўская, загадчык аддзела В. Петрачэнка і старшы рэфэрэнт Н. Ермалюк. Англійскі перакладчык наведаў таксама выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Г. ЛЕСІК.

ДА 60-ГОДДЗЯ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА

ГАСЦІННЫ палескі край. У гэтую весною пару па яго дарогах пралеглі маршруты брыгады пісьменнікаў, якая прыехала на Гомельшчыну для ўдзелу ў Днях беларускай літаратуры, прысвечаных 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Гомель, Хойнікі, вёска Глінішча Хойніцкага раёна, Васілевічы, саўгас «Ведрыч»... Група пісьменнікаў у складзе першага сакратара праўлення СП БССР народнага пісьменніка рэспублікі Івана Шамякіна, сакратара праўлення Барыса Са-

тарнай брыгады калгаса «Кастрычнік» Уладзімір Паўлавіч Кот паднеслі традыцыйны хлеб-соль. Сяброўскія поціскі рук, кароткі абмен думкамі, шчырыя пажаданні новых поспехаў у працы, у творчасці — і далей у дарогу.

За гады Савецкай улады непазнавальна змянілася зямля, мясціны, апісанья Іванам Мележам у яго палескай хроніцы. Калгас «Ленінскі

Вяргейчык, яго школьны сябры Міканор Якаўлевіч Яраш і Пятро Прохаравіч Чарняк. Старшыня калгаса «Ленінскі шлях» Мікалай Рыгоравіч Юшкевіч сказаў, што шчырая любоў Івана Мележа да народа, Радзімы, яго выключная працавітасць заўсёды былі добрым прыкладам для землякоў, яго разумныя кнігі натхнялі і будзь заўсёды натхняць людзей на вялікія працоўныя

поспехі беларускай літаратуры ў адлюстраванні чалавека-творцы, нашага сучасніка.

На другі дзень маршрут пісьменнікаў пралёг у саўгас «Ведрыч» Рэчыцкага раёна. Дырэктар саўгаса кавалер ордэна Леніна Станіслаў Цімафеевіч Пятчэнка расказаў аб развіцці гаспадаркі, аб яе лепшых працоўніках, аб умовах жыцця людзей.

— Людзі нашы любяць сваю зямлю, самааддана працуюць на ёй, — сказаў, выступаючы на літаратурным вечары ў саўгасным Палацы культуры, брыгадзёр комплекснай брыгады Герой Сацыялістычнай Працы Уладзімір Данілавіч Любчанка. — Але ёсць у нас і свае складаныя праблемы, якія трэба вырашаць усяму нашаму грамадству. Адна з іх — ахова прыроды. Мы чытаем

сандравіч Гвоздзеў, сакратар абкома Сяргей Паўлавіч Бабыр і загадчык аддзела прапаганды і агітацыі абкома Браніслаў Мацвеевіч Збароўскі. Хвалючыя сустрэчы і гутаркі адбыліся ў розных цэхах прадпрыемства.

Змястоўная, зацікаўленая гаворка працягвалася затым у парткоме завода. Дырэктар прадпрыемства М. І. Афанасьеў даў грунтоўную тэхнічна-эканамічную характарыстыку новага аграгата «КСК-100», першага самаходнага сіласаўборачнага камбайна ў айчынным кормаздабываючым машынабудаванні, паказаў яго вялікія выгоды для народнай гаспадаркі. «КСК-100» мае магутны рухавік, вялікі дыяпазон рабочых хуткасцей. Ён будзе скошваць або падбіраць падвяленыя валкі траў, адначасова здрабняць іх і загрузаць у пры-

Іван Шамякін гутарыць з калгасніцамі ў вёсцы Глінішчы.

УСЛАЎЛЯЦЬ ЧАЛАВЕКА ПРАЦЫ

ДНІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ НА ГОМЕЛЬШЧЫНЕ

Брыгадзёр комплекснай брыгады саўгаса «Ведрыч», Герой Сацыялістычнай Працы Уладзімір Юрчанка з пісьменнікамі Леанідам Гаўрыліным і Вячаславам Адамчыкам.

чанкі, Вячаслава Адамчыка, Дзмітрыя Бугаёва, Анатоля Грачанікава, Леаніда Гаўрылікіна, Міхася Даніленкі, Васіля Зуёнка, Аляксандра Капусціна, Пётруся Макаля, Івана Сяркова, сакратара праўлення СП БССР па арганізацыйных пытаннях Уладзіміра Ліпскага была прынята ў абкоме КПБ, мела сустрэчы з працоўнымі ў сельскіх і рабочых калектывах, з інтэлігенцыяй і студэнтамі.

Дні беларускай літаратуры на Гомельшчыне пачаліся з наведвання родных мясцін выдатнага беларускага пісьменніка Івана Мележа.

Прыгожы лясны куток, мяжа Рэчыцкага і Хойніцкага раёнаў. Тут сардэчна сустрэлі пісьменнікаў прадстаўнікі Хойніцкага раёна. Герой Сацыялістычнай Працы брыгадзёр жывёлаводства саўгаса «Судкова» Ганна Яфімаўна Вяргейчык і брыгадзёр трак-

шлях» з цэнтрам у вёсцы Глінішча — буйная шматгаліновая гаспадарка. Яна мае больш як шэсць тысяч гектараў зямлі, 36 трактароў, 16 аўтамашын.

Літаратурнае свята ў Глінішчанскім сельскім Доме культуры адкрыла сакратар райкома партыі Нона Сцяпанавна Малінец.

— Мы прыехалі сюды, каб пакланіцца зямлі выдатнага савецкага пісьменніка Івана Мележа, — сказаў на сустрэчы кіраўнік групы Іван Шамякін, — каб даведацца аб вашых працоўных здабытках і расказаць пра гэта ў сваіх творах, якія б натхнялі на новыя здзяйсненні ў выкананні рашэнняў XXV з'езда КПСС.

Госці выступілі перад прысутнымі, паэты прачыталі вершы. Успаміналі пра Івана Мележа падзяліліся стрывожна сясра пісьменніка Анастася Трафімаўна

здзяйсненні ў імя камунізму. Мікалай Рыгоравіч паведаміў, што праўленне калгаса прыняло рашэнне хадаінічаць аб будаўніцтве ў Глінішчы музея народнага пісьменніка БССР І. П. Мележа. Літаратары падарылі школьнаму музею Івана Мележа партрэт Івана Паўлавіча, напісаны мастаком Яўгенам Ціхановічам, бібліятэку кніг беларускіх паэтаў і празаікаў з аўтаграфамі аўтараў і фотавыстаўку пра жыццё пісьменніка.

Вялікі літаратурны вечар адбыўся затым у Хойніцкім Доме культуры меліятараў. Пісьменнікі выступілі перад яго ўдзельнікамі з творчай справаздачай, пажадалі працоўнікам раёна новых вялікіх поспехаў. Настаўніца Людміла Авар'янаўна Гулевіч і другі сакратар райкома партыі Уладзімір Ільч Кончыц гаварылі пра

«Гомсельмаш». Знаёмства з новай тэхнікай. Фота Ул. КРУКА.

вашы кнігі, таварышы пісьменнікі, рады вашым добрым творах, якія апяваюць чалавека-працаўніка. Жадаем вам новых творчых удач.

Пісьменнікі наведалі таксама Ведрыцкую сярэдняю школу, дырэктарам якой працуе паэт Уладзімір Верамейчык.

Асабліваю цікавасць і глыбокі энс мелі сустрэчы пісьменнікаў з калектывамі працоўных ордэна Леніна завода «Гомсельмаш».

Пуцёўку ў жыццё гэтаму праслаўленаму прадпрыемству дала простымі саломарэзкамі першая пяцігодка. Цяпер завод выпускае сельскагаспадарчыя машыны высокага класа. Сіласаўборачны камбайн «Віхор» удастоены Знака якасці. Тым не менш далейшая індустрыялізацыя корманарыхтоўкі паставіла на парадак дня выпуск больш прадукцыйных машын. Такую машыну заводскі канструктары стварылі: самаходны камбайн «КСК-100». Серыйная вытворчасць новага аграгата запатрабавала вялікай рэканструкцыі прадпрыемства. На гэта дзяржава выдзяляе каля трохсот мільянаў рублёў. У дзесятай пяцігодцы, па сутнасці, будзе пабудаваны другі «Гомсельмаш».

Будаўніцтва вядзецца шырока і высокімі тэмпамі. Сакратар парткома завода Іван Дзмітрыевіч Кавалёў паказаў пісьменнікам будаўнічую пляцоўку, расказаў пра асноўныя напрамкі і этапы рэканструкцыі.

Разам з пісьменнікамі на завод прыехалі таксама першы сакратар Гомельскага абкома партыі Віктар Аляк-

чэп. Прадукцыйнасць яго вельмі высокая: сто тон сіласу ў гадзіну. На ім створаны добрыя ўмовы для работы механізатара. К канцу пяцігодкі завод будзе выпускаць дзесяць тысяч камбайнаў у год. Аснашчэнне гаспадарак самаходным аграгатам «КСК-100» дасць каля мільярда рублёў эканоміі.

Самааддана працуюць сельмашаўцы па выкананні заданняў дзесятай пяцігодкі, сваіх сацыялістычных абавязцельстваў і сустрэчных планаў. Кожны другі рабочы завода — ударнік камуністычнай працы.

Віктар Аляксандравіч Гвоздзеў цікава і змястоўна расказаў аб развіцці эканомікі і культуры вобласці. Паўсюдна ў рабочых і сельскагаспадарчых калектывах пануе высокі палітычны і вытворчы ўздым, які з'яўляецца тэрантыяй таго, што камуністы, усе працоўныя вобласці поўныя рашучасці паспяхова выканаць рашэнні XXV з'езда КПСС. Сакратар абкома пажадаў пісьменнікам новых поспехаў у адлюстраванні гераічнага вобраза нашага сучасніка, у стварэнні кніг высокага ідэйнага і мастацкага ўзроўню.

Хвалючыя сустрэчы пісьменнікаў адбыліся таксама з бібліятэчнымі работнікамі і чытачамі ў Гомельскай гарадской бібліятэцы № 2 імя Івана Мележа, з творчай інтэлігенцыяй вобласці, са студэнтамі і выкладчыкамі Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Дні беларускай літаратуры, прысвечаныя 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, будзь праведзены ва ўсіх абласцях рэспублікі.

Дэлегаты I з'езда прафсаюзаў БССР, які праходзіў у Мінску з 7 па 13 маі.

Удзельнікі першай сесіі сельскіх Саветаў Полацкага павета.

У гарады і вёскі вярталіся з франтоў грамадзянскай вайны рабочыя і сяляне. Людзі прагнулі працы, гарэлі жаданнем будаваць новае жыццё.

Эканоміка ж Савецкай краіны была ў надзвычай цяжкім стане. За гады імперыялістычнай і грамадзянскай войнаў народная гаспадарка прыйшла ў заняпад.

Вялікія гаспадарчыя цяжкасці адчуваў у гэты час і беларускі народ. З 715 прамысловых прадпрыемстваў, што працавалі на Беларусі да Кастрычніка, засталася толькі 285. На 36,5 працэнта ў параўнанні з даваеннымі скараціліся пасяўныя плошчы.

Нялёгкае было і палітычнае становішча. На тэрыторыю рэспублікі засылаліся банды Савікава і Булак-Балаховіча. Белгвардзейцы, кулакі, эсэры, буржуазныя нацыяналісты дапамагалі бандытам, учынялі пагромы, дыверсіі, збойствы партыйных і савецкіх работнікаў.

Расло беспрацоўе, не хапала прадуктаў. Сістэма харчразвёрсткі не стымулявала развіцця сельскай гаспадаркі. Узмацнялася незадаволенасць сялянства палітыкай ваеннага камунізму. У гэты час тракцісты навязвалі партыі дыскусію аб прафсаюзах, распачалі фракцыйную барацьбу.

Камуністы Беларусі стаялі на ленінскіх пазіцыях у пытанні ролі прафсаюзаў у рабочай

КРОКІ КАСТРЫЧНІКА

Год 1921

Каменціруе Мікалай Сцяпанавіч СТАШКЕВІЧ, загадчык сектара гісторыі партыі Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП Беларусі, кандыдат гістарычных навук.

дзяржаве ў перыяд пераходу да мірнага гаспадарчага будаўніцтва. Пра гэта было заяўлена на IV з'ездзе КП(б)Б, які праходзіў з 25 лютага па 2 сакавіка. З'езд падтрымаў ленінскі тэзіс аб тым, што прафсаюзы — школа камунізму, прыняў рашэнне аб умацаванні адзінства рады камуністаў.

Партыя і яе правадыр У. І. Ленін шукалі новыя формы і метады сацыялістычнага будаўніцтва. Адною з іх і была замена харчразвёрсткі харчовым падаткам. Гэтае пытанне абмяркоўвалася на X з'ездзе РКП(б), які праходзіў з 8 па 16 сакавіка. Па дакладу У. І. Леніна з'езд партыі прыняў пастанову, у якой аб'яўлялася аб пераходзе ад ваеннага камунізму да новай эканамічнай палітыкі. Яна была скіравана на пераадоленне разрухі, на ўмацаванне саюза рабочых і сялян, на выцягненне з прамысловасці і сельскай гаспадаркі капіталістычных элементаў. Узмацнялася матэрыяльная зацікаўленасць сялян у канчатковых выніках сваёй працы. Закладвалася трывалая аснова сувязей паміж горадамі і вёскай.

Дэлегаты X з'езда партыі адобрылі ленінскую платформу аб ролі прафсаюзаў у сацыялі-

тычнай дзяржаве, прынялі рэзалюцыю: «Аб адзінстве партыі». Яна патрабавала спыніць у партыі фракцыйную дзейнасць, ліквідаваць груповыя і нацыянальныя пытанні былі намечаны мерапрыемствы, якія садзейнічалі развіццю эканамічнага і культурнага ўзроўню ўсіх раней адсталых народаў, на ліквідацыю фактычнай няроўнасці нацый.

Рашэнні X з'езда партыі для беларускага народа з'явіліся праграмай дзейнасці па аднаўленню народнай гаспадаркі рэспублікі, пераадоленню эканамічнай і культурнай адсталасці.

Вялікую ролю адыграла ў растлумачэнні сутнасці новай эканамічнай палітыкі і праца У. І. Леніна «Аб харчпадатку (Значэнне новай палітыкі і яе ўмовы)».

Камуністы Беларусі актыўна прапагандавалі рашэнні X з'езда партыі, растлумачвалі сутнасць новай эканамічнай палітыкі, якая атрымлівала шырокую падтрымку народа.

Партыя і ўрад рэспублікі разумелі, што толькі ў саюзе з іншымі народамі можна дабіцца поспеху ў сацыялістычным будаўніцтве. Таму яшчэ 16 студзеня паміж БССР і РСФСР быў заключаны дагавор аб ваенным і гаспадарчым саюзе, які ўсталяваў ленінскія прынцыпы аб раўнапраўі і суверэнасці народаў. Згодна з дагаворам аб'ядноўваліся народныя камісарыяты ваенных і марскіх спраў, знешняга гандлю, фінансаў, працы, шляхоў зносін, пошты і тэлеграфу, вышэйшыя саветы народнай гаспадаркі.

З дапамогай братніх народаў пачалося аднаўленне прамысловасці і сельскай гаспадаркі рэспублікі. Так па асабістаму ўказанню У. І. Леніна для правядзення вясновай сяўбы 1921 года Беларусь атрымала з РСФСР больш як 6.500 тон аўса, 330 тон проса, 165 тон грэчкі, вялікую колькасць сельскагаспадарчага інвентару. Планы пасяўной кампаніі паспяхова зыконваліся.

Аднаўлялася прамысловасць, будаваліся новыя заводы і фабрыкі. З дапамогай каломенскіх тульскіх рабочых у Мінску пачалі працаваць чыгуначныя заводы «Энергія» і «Метал», шклозаводы «Старава» і «Барысаў». Быў наладжаны выпуск прадукцыі на некалькіх гарбарных і дрэваапрацоўчых прадпрыемствах.

Першыя поспехі ў аднаўленні прамысловасці і сельскай гаспадаркі ў рэспубліцы дазволілі ажывіць гандаль паміж горадамі і вёскай, пашырыць гандлёвыя сувязі з іншымі саюзнымі рэспублікамі. У Беларусь паступалі метал, нафта, каменны вугаль, прамысловае абсталяванне.

Разгарнулася культурнае будаўніцтва. Пашырылася сетка школ, бібліятэк, хат-чытальняў, праводзілася вялікая работа па ліквідацыі непісьменнасці.

У кастрычніку ў Мінску быў адкрыты Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, а пры МХАТ створана студыя Беларускага драматычнага тэатра.

Поспехі новай эканамічнай палітыкі былі відавочныя. Пра іх гаварылася на V з'ездзе КП(б)Б, які адбыўся ў кастрычніку. «Новая эканамічная палітыка, — адзначалі ў рэзалюцыі дэлегаты з'езда, — ёсць адзіна правільны шлях, які ў гэтых умовах правільна вырашае само пытанне існавання Савецкай улады».

Першамайскі суботнік па нарыхтоўцы дрэў у Жлобіне.

Шаўцы Віцебскай майстэрні «Губадзенне» за работай. Здымкі выяўлены і прапанаваны рэдакцыяй Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва іна-фста- і фонадакументаў.

ЦІ НЕ ПЕРШЫМІ творамі народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова, якія ўвайшлі ў зборнасць «дзяцей ваеннага часу», былі вершы, незвычайныя па свайму трагізму і сіле эмацыянальнага напружання — «Балада аб чатырох заложніках», «Над брацкай магілай», «Ліст з палону», «Камсамольскі білет»...

Іначай як з «ваеннага» боку мы не маглі тады ўваходзіць у свет паэзіі. Паэзія, створаная ў самым пекле схваткі з фашызмам, па гарачых слядах гістарычных падзей, тлумачыла, паказвала ў новым святле перажытае ў дні ліхалецця і ўнімала да разумення таго, што перажыў народ, як ён

ла талент паэта. Яна не магла не паўплываць на ўсю яго далейшую творчасць, яе характар, эмацыянальны лад. І справа тут, вядома, не толькі ў акалічнасцях асабістага лёсу; у большай меры, мабыць, аказала ўплыў тое, што перажыў, праз якія выпрабаванні прайшоў увесь народ наш.

Паэзія А. Куляшова мужная, адчувальная да супярэчнасцей жыцця, глыбока філасафічная. «У суровы век жыва сурова, жыць інакш не здолеў бы зусім», — гэтыя словы паэта не трэба разумець як вытлумачэнне лініі паводзін у побыце, яны хутчэй гавораць пра маральна-этычную пазіцыю ў творчасці, пра меру патрабавальнасці да сло-

заны Твардоўскаму і яго наму выдатнаму твору.

— Што вы найбольш цэніце ў гэтым сваім першым, можна сказаць, вызначальным, этапным творы?

— Тое, што ў ім, як мне здаецца, у некаторай меры мне ўдалося праз асабістае ў жыцці герояў паказаць новыя ўзаемаадносінны людзей, якія складваліся ў нашым грамадстве, у новых працоўных калектывах — у калгасах.

Да гэтага я штогод ездзіў у родныя мясціны, назіраў за зменамі, якія адбываліся тады ў вёсцы, сябраваў з многімі актывістамі вёскі, пер-

вось шлях, які я прайшоў да «Сцяга брыгады». Калі прасачыць сюжэт паэмы, то можна заўважыць, што ў аснову леглі асабістыя ўражанні. Але тое, што давалася перажыць, было толькі падступам, пэўнай унутранай падрыхтоўкай. Год я амаль не пісаў на беларускай мове, і толькі ў 1942 годзе ў рэдакцыі армейскай газеты напісаў тры вершы — «Балада аб чатырох заложніках», «Над брацкай магілай», пазней — «Ліст з палону». І тады адчуў, што нарадзіўся рытм будучай паэмы, блізка да рытму верша «Над брацкай магілай». Гэта я пазначыў сабе ў запіснай кніжцы.

Потым пачаў складвацца сюжэт, паступова акрэсліваліся ў маім уяўленні вобразы дзейных асоб.

— Скажыце, калі ласка, ці былі ў вас прататыпы вобразаў?

— Усе вобразы ў асноўным абагульнення, але павінен сказаць, што, напрыклад, да вобраза камісара Заруднага мяне ўнутрана падрыхтавала знаёмства з рэальным чалавекам, членам Ваеннага Савета арміі Іванам Васільевічам Зуевым, які потым загінуў.

Вось так, быццам складвалася паэма, але часосці важнага яшчэ не хатала.

Аднойчы рэдактар узяў мяне з сабой на франтавую нараду палітработнікаў. Там, між іншым, гаварылі пра сцяг, пра яго значэнне ў войску. І тут — як адкрыццё. Назад у рэдакцыю ехаў ужо з загаловак. Папрасіўшы рэдактара, каб мяне па магчымасці не турбавалі вечарамі (удзень я, вядома, свае абавязкі па службе выконваў), дзён праз сорак скончыў паэму.

— І лёс не аказаўся шчаслівым: як вядома, паэма «Сцяг брыгады» зрабіла глыбокае ўражанне на Твардоўскага, яе адразу ўзяўся перакладаць Ісакоўскі, і параўнаўча хутка яна была надрукавана ў часопісе «Знамя», увайшла, можна сказаць, у баявы строй... Аркадзь Аляксандравіч, у гэды вайны вы напісалі яшчэ дзве паэмы — «Прыгоды цымбал» і «Дом № 24». Якая з іх больш дарагая для вас? І чаму?

— Дарэкай мне, бадай, «Дом № 24»... Чаму? Ну, па-першае, самім момантам вяртання ў Мінск, звязаным з гэтай паэмай. Я быў у вызваленым Мінску літаральна на трэці дзень, бачыў страшэнныя разбурэнні, і ўсё ж разам са смуткам, болям у сэрцы жыла радасць, што мы вярнуліся, вызвалілі родны горад. Хацелася верыць, хоць і цяжка было ўявіць сабе гэта, што мы яго абудзем, зробім яшчэ прыгажэйшым.

Па-другое, гэтая паэма для мяне важная і ў чыста творчым плане — як пераход ад ваеннай тэмы да мірнай.

— Аркадзь Аляксандравіч, які жыццёвы матэрыял лёг у аснову вайшай першай буйной пасляваеннай рэчы, што цалкам прывесчана мірнай стваральнай працы, — паэмы «Новае рэчышча», адзначанай Дзяржаўнай прэміяй СССР?

— Само жыццё... А канкрэтным штуршком паслужыла тое, што адна з нашых рэспубліканскіх газет шырока, на цэлую паласу дала паведамленне аб вельмі важнай на той час падзеі — аб пуску калгаснай электрастанцыі.

— У вашых паэмах, асабліва на мірную тэматыку, шмат месца адводзіцца інтымным пачуццям герояў...

— Для мяне заўсёды важна спалучыць у творы агульназначнае, грамадскае з асабістым, індывідуальным. Інтымная сюжэтная лінія надае твору мастацкую пераканаўчасць.

— Ці можна гаварыць пра ваша асабістае дачыненне да лірычнага героя ў паэме «Толькі ўперад», якая звязана з вашымі роднымі мясцінамі? Пра жыццёвую аднаведнасць вобраза Алеці, што неаднаразова ўзнікае ў вашай творчасці і ўвайшоў нават у папулярную песню? Іначай кажучы, ці можна гаварыць пра аўтабіяграфізм гэтай паэмы?

— Так, асноўны падзеі, адлюстраваныя ў паэме «Толькі ўперад», лёсы герояў блізкі да майго асабістага жыцця, майго лёсу. Таму пісалася гэтая рэч з асаблівым пачуццём.

(Знанчэнне на стар. 10).

ЭТАПЫ ВЯЛІКАГА ШЛЯХУ

выстаў і перамог у жорсткай барацьбе.

Потым мы яшчэ не раз хадзілі дарогамі вайны, зноў як бы глядзелі ў твар ворагу, смерці, але ўжо больш дарослыя, узбагачаныя вопытам герояў паэмы «Сцяг брыгады», паэмы-казкі «Прыгоды цымбал»; разам з паэтам прад'яўлялі рахунак вайне і фашызму, чытаючы паэму «Дом № 24» і іншыя творы.

Але ж быў яшчэ малавядомы, а то і зусім невядомы свет паэзіі Куляшова даваеннага, «мірнага». І ён паступова адкрываўся, уражваючы па кантрасту жыццярэаднасцю «юнацтва песні аб светлай долі», кіпеннем адлюстраванай у вершах стваральнай працы, шчасцем жыць пад мірным небам Радзімы, захацаца недзе «на сотай вярсе», бегчы, радуючыся, за першым на вёсцы трактарам — у асабленнем прагрэсу і шчаслівых перамен у жыцці людзей.

Перачытваючы зборнікі вершаў і паэм А. Куляшова той пары — «Росквіт зямлі», «Па песню, па сонца!», «Медзі дождж», «Аманал», «Мы жывём на граніцы», сапраўды адчуваеш, што паэт, як адначасна В. Бечык, жыў тым, чым жыла краіна, — «героікай Кастрычніка і грамадзянскай вайны, пафасам грамадскіх перамен, усталяваннем новых прынцыпаў і формаў чалавечых узаемаадносін».

Пазней, з апублікаванай аўтабіяграфіі паэта, мы даведаемся, што ён у той час быў чым далей, тым болей — незадаволены сабой. То была адзнака росту А. Куляшова як паэта і грамадзяніна, гэта сведчыла аб творчай сталасці, якая прыйшла да яго к пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

Вайна правяла рэзкую эмацыянальную мяжу паміж творчасцю даваеннай і творчасцю ваеннага часу А. Куляшова, падзяліла яе на два першыя вялікія этапы. Гэта — два вельмі розныя панастрою, па светаўспрыняццю, па глыбіні і скіраванасці думак і пачуццяў свету, якія, аднак, нельга ўявіць сабе адзін без аднаго. Усё, чаго дасягнуў паэт у мастацкім асваенні рэчаіснасці да вайны, абставіны жыцця скіравалі ў рэчышча барацьбы, і слова яго вылілася ў радкі глыбока драматычных, праніклівых да глыбіні душы, высокамастацкіх балад і вершаў, напісаных у дні вайны — тых, якія і ўводзілі нас, «дзяцей ваеннага часу», у свет паэзіі А. Куляшова.

Вайна мабілізавала, сканцэнтравала,

якога ад яго чакаюць людзі, якому ён ведае цану.

Творчая дзейнасць А. Куляшова знайшла шчырую і глыбокую зацікаўленасць шматлікіх чытачоў, прызнанне шырокага кола грамадскасці, адзначана дзвюма Дзяржаўнымі прэміямі СССР, Дзяржаўнай прэміяй БССР і прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі. У 1968 г. паэту прысуджана ганаровае званне народнага паэта рэспублікі.

Летась завяршылася выданне новага, пяцітомнага Збору твораў А. Куляшова. Нядаўна, таксама ў мінулым годзе, выйшла яго новая кніга паэзіі «Хуткасць», важка дапоўніўшы Збор твораў.

Усё гэта хацелася нагадаць чытачу перад тым, як пачаць нашу гутарку з народным паэтам Беларусі Аркадзем Куляшовым.

— Аркадзь Аляксандравіч, дазвольце пачаць з такой канстатацыі: пайшоў 60-ы год Вялікага Кастрычніка, а вы, калі лічыць з часу надрукавання вашых першых твораў у 1926 годзе, пяцьдзсят гадоў працуеце ў літаратуры, служыце паэзіі... Хацелася б, каб вы падзяліліся з чытачамі «ЛіМа» думкамі аб тым, як ушляхвалі падзеі, само жыццё на вашу творчасць, як развівалася, трансфармавалася яна ў сувязі з развіццём нашага грамадства, у сувязі з гістарычна-сацыяльнымі працэсамі, што адбываліся ў краіне і ў свеце.

— Так, пяцьдзсят гадоў ужо друкуюся. Напісана, я лічу, нямала, многае з перажытага яшчэ, як кажучы, просіцца на паперу... І ўсё, што напісана, — выклікана жыццём, падказана жыццём. Але, як я пісаў ужо, на пачатку творчасці не ўсё мяне задавальняла. Я лічу, што сталая мая творчасць пачалася недзе з паэмы «У зялёнай дубове», якую напісаў у 1938 годзе.

— Скажыце, калі ласка, як вы падыходзілі да гэтай паэмы?

— Шукаючы адказы на пытанні, якія хвалілі мяне, сачыў за ўсім новым у савецкай паэзіі. Нарэшце ў друку з'явілася «Краіна Муравія» Аляксандра Твардоўскага, якая вельмі ўразіла мяне і многае растлумачыла, дапамагла не толькі пачынаюму асэнсваць блізка мне свет народнага жыцця, але і з'явілася штуршком, які вывёў мяне з творчага крызісу. Я не перабольшу, калі скажу, што, як паэт, сваім нараджэннем абавя-

шымі калгаснікамі, трактарыстамі... Адным чынам, блізка ведаў жыццё, блізка ведаў людзей. Паэма ж Твардоўскага дапамагла мне адшукаць ключ да вырашэння тэмы. Я імкнуўся паказаць і новыя, сацыялістычныя адносіны паміж людзьмі, і саміх гэтых людзей.

— Аркадзь Аляксандравіч, ці не чуецца тая ваша незадаволенасць сабой і ў паэме «Хлопцы апошняй вайны»? Там ёсць такія радкі: «Паэт! Ці не сорам пісаць было пра сотыя вёрсты, пра каруселі?» Скажыце, калі ласка, — маюцца на ўвазе вашы ж вершы «Карусель» і «На сотай вярсе»?

— Менавіта гэтыя вершы, ды і некаторыя іншыя. Тут гаворка ідзе пра творчасць наогул, пра асобу паэта, яго грамадзянскую пазіцыю, аб чым я тады шмат думаў. Трэба сказаць, што ў той трыгожны перадаваены час многае з напісанага раней страціла свой кошт, здрабнела. Думаць даводзілася пра будучае краіны, пра будучае ўсяго чалавецтва.

— Наступны ваш буйны твор — паэма «Сцяг брыгады». Цікава, як складвалася яе задума, як яна ажыццяўлялася ва ўмовах франтавога жыцця?

— Складвалася яна няпроста, не адразу ўзнікла і яе задума. Гэта не аўтабіяграфічны твор, хаця ёсць і асабістыя моманты, перажытыя мной асабіста і, так сказаць, аддадзеныя герою, Алесю Рыбку.

Я сапраўды ў першыя дні вайны пакінуў Мінск. «Нямецкай бамбёжкаю гнаны», разам з многімі іншымі таварышамі, групаю ў чалавек пяцьсот, я доўга блукаў у пошуках ваенкамата ці ваеннай часці, дзе можна было б стаць на ваенны ўлік, прызвацца ў дзеючую армію. Спачатку мы накіраваліся пехатой у Смалявічы, адтуль нас паслалі назад у Калодзішчы... У Калодзішчах таксама не засталі той часці, у якую былі накіраваны. Было прынята рашэнне разбіцца на групы больш дробныя і прапачацца на ўсход. Паўднёвей Барысава давалася пераходзіць Бярэзіну і ісці ў Крупкі...

З вялікімі цяжкасцямі дабраўся я з групай таварышаў да Віцебска, а адтуль, ужо цягніком — у Калінін, дзе быў залічаны ў рады Чырвонай Арміі. Рваўся на фронт, але мяне накіравалі спачатку ў ваенна-палітычнае вучылішча, а потым на службу ў армейскую газету «Знамя Советов».

РАМАН у сваім жанравым, ідэяна-мастацкім руху даволі стабільны. З гэтай прычыны, напэўна, ёсць падставы сцвярджаць, што творы гэтага жанру, якія з'явіліся летась, у значнай ступені, як і раманы апошніх гадоў, — сучасныя. Разам з тым, з'яўляючыся люстрам сённяшняга стану грамадства, стану літаратуры, найперш прозы, раман у найвышэйшай ступені ўвасабляе спеласць літаратуры, сучасны сацыяльны змест грамадства, яго духоўны ўзровень. Зразумела, маецца на ўвазе лепшае ў жанры, вызначальнае. Рэальны ж стан заўсёды больш стракаты і супярэчлівы. Але сарыентаванасць на найбольш агульныя і вызначальныя жанравыя ўласцівасці ў прычыне можа надаць гаворцы пра раман аднаго года канструктыўны характар, дазволіць больш выразна акрэсліць сам прадмет гаворкі.

Летась на старонках нашых часопісаў «Польмя» і «Малодосць» было надрукавана чатыры раманы. Гэта — «Завеі, снежань» Івана Мележа (твор не завершаны), «Апраўданне крыві» Івана Чыгрынава, «Мора Герадота» Паўла Місько (скарочаны варыянт), «Верай і праўдай» Алеся Савіцкага (раздзел). Два апошнія творы ўжо выйшлі ў свет асобнымі выданнямі.

Па колькасці гэта не так ужо і мала для аднаго года — чатыры раманы. Тым больш, калі ўлічыць яшчэ, што ўвогуле апошнія гады ў беларускай літаратуры, як, дарэчы, і ва ўсёй савецкай, не дужа багатыя на творы гэтага жанру: назіраецца панаванне аповесці. У гэтай сувязі міжвольна ўзнікае пытанне: ці не сведчыць з'яўленне столькіх раманаў аб пачатку шырокага эпічнага асэнсавання рэчаіснасці нашай сённяшняй літаратуры? Для больш-менш пэўнага адказу на гэтае пытанне аднаго колькаснага паказчыка яшчэ недастаткова. Тут галоўнае, вызначальнае — ідэйны змест твораў, характар і ступень суаднесенасці іх праблематыкі, усяго комплексу ідэй з сённяшняй грамадскай атмасферай, а мастацкай структуры — з напрамкам і асаблівасцямі сучаснага мастацкага развіцця.

На першы погляд можа здацца, што вышэй памянёныя раманы наўрад ці можна аднесці да твораў, народжаных сучаснасцю. Сапраўды, раман Мележа прысвечаны падзеям калектывізацыі, падзеям, аддаленым ад нас больш чым саракаціцца гадамі; раманы Чыгрынава, Місько, Савіцкага звернуты да непаўторна гераічных дзеяў Вялікай Айчыннай вайны. Два творы, а менавіта раманы Мележа і Чыгрынава, з'яўляюцца працягам рэалізацыі ранейшых аўтарскіх творчых задум, агульны характар і напрамак якіх, зразумела ж, прадиктаваны сваім часам.

Маючы на ўвазе мінулагоднія раманы, важна высветліць, наколькі яны, рэальным жыццёвым матэрыялам далёкія ад нашых дзеяў. Блізкія сучаснасці сваім духоўным зместам і сваімі эстэтычнымі якасцямі: як жыццё, сучаснасць уплывае на эвалюцыю шырокіх аўтарскіх задум у працэсе іх рэалізацыі. Апошняе найперш мае дачыненне да рамана І. Мележа.

«Завеі, снежань» — трэцяя кніга «Палескай хронікі», творы класічнага для нацыянальнай літаратуры. Перачытаючы гэты апошні раман, яшчэ раз бачым, адчуваем, які талент пайшоў ад нас — талент папартыйнаму страпасу, паграмадзянскаму мужні, па-народнаму глыбокі і магутны. Здаўляе, узрушае агромністасць аўтарскай задумкі і дасканаласць яе мастацкага ўвасаблення. Тут змест і форма знаходзяцца ў

глыбокай арганічнай узаемаабумоўленасці. І гэта натуральна: у літаратуры, відаць, як і ў жыцці, без эстэтыкі няма этыкі. Зірнем на кампазіцыю «Хронікі», бо менавіта з ёю ў вельмі значнай ступені звязана рэалізацыя задумкі, мастацкая логіка аўтарскай думкі. Яна падпарадкавана такому адбору і размеркаванню жыццёвага матэрыялу, такой расстаноўцы асноўных характараў, якія найлепш дапамагаюць спасцігнуць глыбокую праўду жыцця, сивердзіць самакаштоўнасць чалавека.

«Людзі на балое» — гэта пераважна свет Куранёў. Гэта пераважна свет Васіля і Ганні, свет «людзей на балое» з іхнімі клопатамі і турботамі, з малымі і вялікімі радасцямі і засмучэннямі, трывогамі і надзеямі.

«Подых навальніцы» — гэта той жа рэальны свет Куранёў, але ўжо далучаны да вялікіх надзей краіны, насычаны драматызмам гэтых падзей, свет, які ўжо самаасэнсоўваецца, самаўсведамляецца. Адсюль вялікая інтэлектуальная насычанасць твора, яго глыбокі ідэалагічны змест. Адсюль своеасаблівая роля Апейкі, як структураўтваральнага і ідэйна-вызначальнага цэнтра твора. У пэўным сэнсе можна сцвярджаць: свет «Подыху навальніцы» — таксама і свет Апейкі. Ва ўсякім разе агульная эмацыянальная і духоўная атмасфера рамана створана пераважна гэтым характарам.

І вось «Завеі, снежань». Свет Куранёў, рэальны, багаты, непасрэдна мала прысутнічае ў творы. Ён пераважна падаецца ў адбітым выглядзе — у спрэчках Башлыкова і Апейкі, у іх думках, разважаннях. У арганізацыі матэрыялу, арганізацыі ўзаемадзеяння персанажаў у гэтым творы галоўная роля належыць Башлыкову, які ў рамане «Завеі, снежань» стаў героем першага плана. Тут няма выпадковасці, няма нечаканасці. Ёсць логіка развіцця аўтарскай думкі, ёсць паслядоўнасць аўтарскай эстэтычнай пазіцыі, ёсць, нарэшце, глыбокае адчуванне сучаснасці.

Як тып кіраўніка, як асоба, пават як чалавечы характар Башлыкоў — чалавек свайго часу, часу вялікіх сацыяльных пераўтварэнняў, вострай класовай барацьбы. Ягоная біяграфія — тыповая біяграфія многіх тагачасных партыйных работнікаў: «галоднае, у зніжэнай працы маленства, цёмны, сыры барак у залейным раёне». «стракатае, поўнае пратнай дзейнасці і шырокіх, на ўвесь сусвет, падзей камсамольскае юнацтва» Потым — партыйная работа. Рост яго дзеясці быў аднабаковым. Выпрацаваліся прыныповасць, рашучасць і швэрдасць, адданасць справе. Разам з тым — адсутнасць гнуткасці, адчуванне сваёй вышэйшасці, асаблівая ў адносінах да сялянства. З разуменнем таго, «што ён, селянін, у аснове сваёй — двудушы, што ў кожным ім ёсць уласнік», а то і «эксплуататар», прыходзіць таксама «набытае ў жыцці і ў кнігах разуменне сваёй гарадской, рабочай перавагі перад цёмнай вясковай масай. Разуменне вышэйшасці перад ёй».

Калектывізацыя для Башлыкова — гэта не выключнай складанасці пералом, звязаны найперш з мноствам чалавечых лёсаў, гэта не справа, якая ў канчатковым выніку робіцца ў імя чалавека і для чалавека, а перш за ўсё, галоўным чынам непрымірнай, бязлітаснай класавая барацьба, дзе павінна быць рашучасць, прыныповасць, а не «міндальнічанне», «ліберальнічанне». Для яго калектывізацыя, апроча іншага, як бы існуе самамэтна, безадносна да канкрэтнага жывога

чалавека, безадносна, калі хочаце, да самога сялянства, быццам гэта ў першую чаргу ягоная справа, а не іхняя.

Мележ выдатна паказаў час, яго атмасферу, яго маральна-этычны і сацыяльны змест, выключна глыбока раскрыў складаную дыялектыку ўзаемадзеяння чалавека і абставін, чалавека і народа. Чалавек, адарваны ад народа, незалежна ад таго, хто ён і што ён, не мае глыбокай духоўнай, маральнай асновы, якая б яму ў любых умовах, пры любых абставінах дазволіла б застацца чалавекам, не ператварыла яго ў бяздумную функцыянальную

сутнасці няма. У Чыгрынава іншая мэта. Яго цікавіць найперш той бок неабдымнай тэмы вайны, які галоўным чынам тычыцца даследавання і асэнсавання духоўных вытокаў усенароднага супраціўлення, яго псіхалогіі. У побыце вёскі першы дзён акупацыі, праз гэты побыт пісьменнік выяўляе тэндэнцыі будучай усенароднай партызанскай вайны, паказвае тыя крыніцы, якія яе будуць жыцьцём, зрабяць непераможнай.

Падзеі ў рамане разгортваюцца непаспешліва, без ніякіх асаблівых рыўкоў ці ўсплёскаў; яны нібы абцяжараныя

счываюць жывую стыхію вясковага жыцця духоўным зместам, нібы асвятляюць і прыўзнямаюць яе, надаючы ёй ідэяна-мастацкую акрэсленасць і агульназначны сэнс. Усе гэтыя спрэчкі ў творы ўзнікаюць на глебе вясковага жыцця, якое пісьменнік узаўляе праўдзіва, з захаваннем падрабязнасцей і дэталей, з праікненнем у праўду ўнутранага зместу. Дарэчы, сцэны вайсковага жыцця ў меншай ступені валодаюць мастацкай пераканальнасцю, чым сцэны вясковага, яны ў сэнсе адчування глыбокай жыццёвай праўды больш прыблізныя і агульныя. Раздзел жа, звязаны

Серафім АНДРАЮК

ДАЛУЧАННЫ ДА СУЧАСНАСЦІ

НАТАТКІ АБ РАМАНЕ ГОДА

адзінку. У гэтым — гістарычная праўда, у гэтым — моцнае сучаснае грамадскае і літаратурнае гучанне апошняга мележаўскага твора. Твор гэты знаходзіцца ў рэчышчы найбольш вызначальных і значных сённяшніх мастацкіх здабыткаў...

У апошнія гады сітуацыя ў літаратуры, магчыма, найбольш у літаратуры пра вайну, складваецца так, што яе, літаратуру, усё больш пачынае цікавіць не так лёс чалавека, як лёс народа, дакладней, у лёсе чалавека — лёс народа. Народны погляд на вайну, на ўвесь комплекс маральных і сацыяльных праблем, звязаных з вайною, усё больш пачынае ўсталявацца ў сучаснай літаратуры як галоўны прынып эстэтычных адносін да рэчаіснасці.

Перачытаючы сённяшнія творы пра вайну, у прыватнасці творы Адамовіча, Быкава, Брыля, Навуменкі, Пташнікова, Сачанкі, мы бачым, што менавіта народны пачатак з'яўляецца вызначальным у іх грамадзянскай накіраванасці, у іх этыцы і эстэтыцы.

Добра відаць гэта ў рамане І. Чыгрынава «Апраўданне крыві». У ім гістарычна-канкрэтны праўдзівы паказ падзей мінулага натуральна злітаваны з іх сённяшнім асэнсаваннем. Аўтар на мінулае глядзіць як бы праз прызму сучасных маральна-этычных уяўленняў, выяўляючы іх жыццёвасць і чалавечасць жорсткім вопытам мінулага. Твор гэты сваім этычным і эстэтычным ладам сучасны. Праблема народнага вытокаў, іх жыццёвасці і грамадзянскай каштоўнасці, праблема, якая сёння так хваляе савецкую літаратуру, з'яўляецца галоўнай у рамане «Апраўданне крыві». Пры гэтым аўтар не мадэрнізуе падзеі мінулага, не падганяе пад нейкія эстэтычныя ці пават гістарычныя каноны. Ён падае як бы само жыццё, тое жыццё, якое ў сваёй аснове ўсё знаходзіцца ў сферы ягонага асабістага вопыту. А жыццё непаладнаднае ніякім схемам і канонам.

І ў рамане «Плач перапёлкі», і ў другім рамане вайны, да якой мы прызываліся, па

шырокімі і падрабязнымі апісаннямі побыту, уважлівым даследаваннем думак і пачуццяў чалавека. Такое ўзнаўленне рэчаіснасці ў аснове сваёй мае глыбокае рэальнае і мастацкае апраўданне. Бо апісанні ў Чыгрынава не самамэта, а найбольш мэтазгодны і прыдатны сродак даследавання і асэнсавання жыцця народа, жыцця чалавека. (Праўда, у асобных выпадках, пра што слухна гаварылася ў рэцэнзіі У. Юрэвіча на раман, апісанні побыту здаюцца неабавязковымі, самаэтнымі).

Вайна, першыя дні акупацыі — гэта новы стан і для краіны, і для народа, і для чалавека. Ён ахоплівае ўсе сферы жыцця — грамадска-сацыяльныя ўзаемаадносіны, побыт, мараль, псіхалогію.

Вёска Верамейкі, яе жыхары не прымаюць, унутрана не могуць прыняць гэтага новага стану. Непрыняцце нараджае супраціўленне. Яшчэ не было жахлівых блакад, яшчэ не было супольных вынішчэнняў у гарадах і вёсках, яшчэ не было вялікіх усенародных пакут, а ўнутранае супраціўленне ўсёму, што нясе вораг, нарастае. Народ ведае, што яму можа прынесці захопнік. Гэты ж захопнік — фашызм. А што такое фашызм, людзі ўжо ведалі добра. І Чыгрынаў уважліва, не прапускаючы, здаецца, ніводнай драбніцы, прасочвае зараджэнне і выспяванне народнага супраціўлення. Тут яшчэ шмат неакрэсленага, няпэўнага, як бы размытага. Ухапіць і паказаць гэты стан тагачаснай вёскі было падзвычай цяжка: тут важнымі былі кожны чалавечы рух, кожнае слова, кожнае памкненне. У гэтым сэнсе манера апавядання, спосаб разгортвання падзей адпавядаюць самой узноўленай рэчаіснасці і ідэйнай устаноўцы рамана: даследаваць шляхі і вытокі, найперш духоўныя, усенароднага супраціўлення ворагу.

У рамане «Апраўданне крыві» многа вострых разоў, вострых ідэйных спрэчак. Спрачачца Зазыба з Чубарам, з Прыбытковым, з сынам Масеем, з настаўнікам Мўрачам. Масей спрачачца з суседзям Парфёнам. Спрэчкі гэтыя на-

з вобразам Шпакевіча, у гэтым творы наогул уяўляюцца выпадковымі. Яго месца, відаць, больш натуральна акрэсліцца ў будучым. Што ж датычыцца спрэчак, вострых разоў у рамане, то ў больш агульным плане ў іх выяўляюцца пэўныя агульныя тэндэнцыі ў развіцці сучаснай літаратуры.

Перачытаючы такія творы апошніх гадоў, як «Камісія» С. Залыгіна, «Завеі, снежань» І. Мележа, «Бераг» Ю. Бондарава, «Цар-рыба» В. Астаф'ева і інш., мы даволі выразна адчуваем, якую значную ідэяна-мастацкую нагрукку нясуць у іх спрэчкі, дыскусіі, якая важная іх роля ў далучэнні літаратуры да праблем сучаснасці. Той унутраны, сваёй сутнасцю маральна-этычны канфлікт, які ўзнік ужо ў рамане «Плач перапёлкі», у рамане «Апраўданне крыві» акрэсліўся ўжо даволі выразна і набыў моцнае сацыяльнае гучанне. Ён, канфлікт, гэты, не толькі закранае асобнага чалавека: ён тычыцца грамадства, ён вызначае сутнасць адносін чалавека да грамадства, да народа.

Ёсць, напэўна, жыццёвая і мастацкая заканамернасць у тым, што гераічныя і трагічныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны з'яўляюцца сёння, як і пяць, дзесяць, дваццаць і трыццаць гадоў назад, бадай, самай невычэрпнай крыніцай тэм і ідэй, праблем і чалавечых характараў для мастацкага летапісу народа. Аб гэтым сведчыць і раман П. Місько «Мора Герадота».

Масавы гераізм, мужнасць, самаахварнасць і вялікія страсты, гора і чалавечыя пакуты — гэта не толькі падзеі гэтага твора, але і яго атмасфера, яго агульны настрой. Перад аўтарам стаяла складаная мастацкая задача — падаць гэтыя жыццёвыя супрацьлегласці ў адзінстве. У асноўным яму з гэтай задачай удалося справіцца, дасягнуўшы моцнага драматызму і ў разгортванні падзей, і ў развіцці характараў. Аднак часам пісьменніку здраджвае пачуццё меры.

Вось прыклад. Фашысты ўкіпулі ў магілу звязанага жывога партызана, сагналі жыхароў вёскі, у тым ліку дзяцей, і прымуслі іх насіць рукамі зямлю і засыпаць партызана. У ямамагіле быў таксама эсэсавец. «Абцасы эсэсаўца са смакам і хрустам тапталі яму (партызану. — С. А.) рэбры, тапталі закручаныя за спіну, звязаныя і скрываўленыя рукі...» Потым фашысты гоняць людзей у вёску. Адна жанчына крычыць хлопчыку гадоў пяці, каб той уцякаў. Хлопчык пабег. Канвайры пусцілі аўчарку. «Аўчарка адолела паплавец у некалькі скачкоў, крутнула на двор, за хлеху, куды пабег і хлопчык... І ўсе пачулі кароткі, поўны жудасці крык-ухліп, гырэнне сабакі...» Людзей пагналі далей. У вёсцы гарэла гумно. Ля пажару стаялі ў ачалеі немцы. «З вялікай крытай машыны выгрузалі, выкідалі дзяцей-малалетак». Карнікі бралі іх за рукі, за ногі, разгойдалі і кідалі ў агонь. Усе гэтыя жахі апісваюцца на трох старонках рамана. Справа не ў тым: магло ці не магло такое быць у жыцці. Аўтар нібы тут забываецца на тое, што ёсць мастацкая мэтазгоднасць ці мастацкая патрэба ва ўжыванні фактаў такога зместу.

Драматызм твора нясуць у сабе, увасабляючы найперш галоўныя героі — Мікульскі і Аня. На іх жыццёвым шляху, які — праз успаміны — ахоплівае па сутнасці ўвесь перыяд Вялікай Айчыннай вайны, было столькі выпрабаванняў, што дзіву даецца, як адзін чалавек столькі можа вынесці.

Калі гаворка ідзе пра тых выпрабаванняў, якія выпалі на долю Мікульскага, на долю іншых герояў рамана, то сумняваюцца ў тым, што такое магло быць у жыцці, не даводзіцца: жывая сапраўднасць на многа страшнейшая. Мікульскі ўжо ў вайну вядзе рахунак пра зверствы гітлераўцаў у зоне Палескага партызанскага злучэння:

«Беразнякі — спалена і расстрэлена больш трохсот чалавек...»

Хораства — амаль трыста...
Чалапец — больш трохсот...
Гоц — паўтары сотні...
Чучавічы — больш двухсот...
Капацэвічы — больш трохсот...
Вялічкавічы — больш двухсот...
Яськавічы — больш трохсот...
Сітніцкія хутары і вёскі — больш сот...
Кол іх — больш сямісот...»

Гэта — сапраўднасць. І яна, безумоўна, працуе на агульную атмасферу твора, на яго драматычную насычанасць. Праўда, вялікая, магчыма, часам празмерная насычанасць рамана падзеямі драматычнага, а то і трагічнага характару не заўсёды арганічна ўзгоднена з агульнай эмацыянальнай атмасферай твора і, што самае важнае, з унутраным рухам характараў, іхнім псіхалагічным станам. Учынікі герояў не заўсёды арганічна ўзаемадзейнічаюць з іхнімі перажываннямі, з іхнімі думкамі. Асабліва гэта тычыцца першай часткі рамана.

Раман «Мора Герадота» сваёй пільнай увагай да драматычных і трагічных падзей вайны, сваім імкненнем сцвердзіць гераічнае як пераадоленне трагічнага, нарэшце, сваёй сур'езнасцю стаўлення да паказу партызанскай барацьбы як з'явы выключна складанай знаходзіцца ў рэчышчы сённяшняй прозы пра вайну. Але гэта — першы раман пісьменніка. Таму, зразумела, у ім даволі адчувальныя сляды нявопытнасці. Яны рознага характару.

Па-першае, дзесьці з'яўляецца адчуванне, што жыццёвым матэрыял запаланіў аўтара, не

дазволіў узяцца пад ім, зрабіць пэўныя філасофскія высновы. Твор як бы перанасычаны драматычна значнымі фактамі, падзеямі.

Па-другое, некаторыя важныя і для таго часу, і для сённяшніх дзён праблемы або толькі закранаюцца, або вырашаюцца неяк спрошчана. Канфлікт паміж камандзірам партызанскага атрада Каньковым, чалавекам, схільным да анархіі і авантур, чалавекам, які не разумее ўсёй глыбіні народнага характару партызанскай барацьбы, і Мікульскім падканец у творы здроблены. Канькова ад камандавання атрадам адхіляюць — гэта натуральна і адпавядае логіцы падзей. Але калі потым той жа Канькоў пачынае на Мікульскага пісаць паклёпніцкія даносы, то гэта здаецца залужа прастацінай, штучным. Нечаканым, унутрана не падрыхтаваным, псіхалагічна не апраўданым з'яўляецца ўчынак Мікульскага, калі той просіць «дазволіць узяць у новы атрад Канькова, каб перавыхаваць». Праўда, перавыхавання не адбылося. Больш таго, Мікульскі лічыць, што Канькоў «і пасля вайны паробіць многа шкоды людзям...» Усё быццам правільна, але правільнасць гэтая нейкая дужа агульная, дэкларатыўная — замест глыбокага псіхалагічнага даследавання.

Ёсць у канцы рамана цікавая размова партызанскіх кіраўнікоў з сялянкі. На заўвагу, што яе сын не спяшаецца ў партызаны, сялянка адказвае: «А дзе ж бы вы падзелі людзей, каб усе ў партызаны пайшлі, у лес? Гэта ж пакарміць столькі народы трэба, адзедзь... А сарвіса са сваёй гаспадаркі — ого! І так, у сваёй хаце сядзячы, кавалачак зямліцы маючы, цяжка пра жыццё. А мы сяка жывём ды шчэ і партызанам памагаем». Тут ёсць добрае адчуванне пісьменнікам важных, да гэтага часу ў літаратуры мала асветленых пытанняў усенароднага супраціўлення. Але ж, відаць, такія пытанні патрабуюць ґрунтоўнага, усебаковага мастацкага даследавання і асэнсавання.

Па-трэцяе, вялікая ўвага да падзей драматычнага і трагічнага характару вымагала ад пісьменніка дакладнага псіхалагічнага абґрунтавання ўчынкаў і паводзін персанажаў, захавання адпаведнага агульнага тону і настрою ў творы. З гэтай надзвычай складанай і важнай мастацкай задачай Місько ўвогуле справіўся. Але ў асобных выпадках драматызм падмяняецца меладраматызмам, знішчэнні эфектамі.

Вось адзін прыклад.

Мікульскі на допыце. Ён «спыніўся за тры крокі, амаль не бачачы стала, расставіў шырэй ногі, каб не збілі з першага ўдару, і прыплюшчанымі вачыма пагардліва ўтаропіўся ў афіцэра.

На спрабрытых маланках у правай пятліцы эсэсаўца пырскі крыві...»

Далей Мікульскі гаворыць:

«Дык прашу вас — не здзеквайцеся над людзьмі, ніхто вам больш нічога не скажа. Прымайце хутчэй рашэнне — расстрэл дык расстрэл, пятля дык пятля. Мы ўсе салдаты — сам камандант сказаў, пастараемся імі і застацца.»

У падобных сцэнах, апісаных хапелася б бачыць большую натуральнасць, большую псіхалагічную дакладнасць.

Жанр рамана, такім чынам, яшчэ не ва ўсім аказаўся падудна таленту П. Місько.

Некалі М. Прышвін гаварыў: «Раманаў такіх, калі толькі ў іх з самага пачатку не ўпле-

(Заканчэнне на стар. 10).

З'ЯУЛЕННЕ кнігі Алеся Адамовіча «Здалёк і зблізку» — гэта сапраўды важная і буйная падзея ў беларускай крытыцы і літаратуразнаўстве. І асмелюся сказаць — ва ўсёй нашай літаратуры.

Артыкулы, якія ўвайшлі ў кнігу, друкаваліся, як вядома, у розны час на старонках часопісаў, пераважна «Польмя». Яны заўсёды выклікалі да сябе вялікую зацікаўленасць, жывую дапытлівую рэакцыю чытачоў. Сабраны разам, у

добра ведае творчасць Л. Талстога і Ф. Дастаеўскага. І вядана гэтае ў яго не фармальнае, не начытніцкае, а глыбока ўнутранае, — гэта значыць, на ўзроўні творчага суперажывання і пачуцця.

Разглядаючы «талстоўскі крок» у развіцці сусветнай літаратуры, А. Адамовіч як быццам няшмат гаворыць пра канкрэтныя творы беларускіх пісьменнікаў Але адчуваецца, і даволі выразна, што адрасат усіх яго крытычных разважанняў — беларуская літаратура. Гэта яе

толькі разнастайная і багатая, на думкі. Яна — шматнастая, вая, у ёй здзіўляюцца паслядоўна выявілася паўната адчування жыцця. Ёй ні ў якой ступені не ўласцівы адназначнасць падыходу, паўзучае апісальніцтва ці бяздумны флёр раскванчанага папулярызатарства. Усё суладна ў гэтай кнізе: цвёрдасць перакананняў і перасцярога сумнення, цвярозая аб'ектыўнасць аналізу здабыткаў беларускай літаратуры і зусім не сарамлівае, жывае, упэўненае мара пра яе новы, заўтра-

ПОКЛІЧ У ЗАЎТРА

адным зборніку, яны набылі, як мне здаецца, асаблівую сілу ўздзеяння. Справа ў тым, што ў кнізе шмат якіх думак, выказанняў ў розныя гады, збліжаюцца, арганізуюцца ў цэльную, закончаную эстэтычную канцэпцыю, нібы кандэнсуюцца. У густой, напорнай плыні літаратурнай думкі, яе выключнай арганізаванасці, зайздроснай накіраванасці да адной мэты, да адной задачы — пераўздзеянна вартасць кнігі А. Адамовіча.

У чым жа заключаецца тая высокая мэта, тая адзіная, але, вядома, зусім не вузкая задача, якая так уладарна падпарадкавала творчыя імкненні вядомага беларускага крытыка і празаіка? Гэтая мэта і задача — у непрымрымым, бескампрамісным непрыняцці ўсялякай правінцыяльнасці ў беларускай літаратуры, у нецярплівым, страшным парыванні прасвятліць яе далейшы шляхі да вышын сусветнай мастацкай культуры.

Кніга адкрываецца артыкулам «Талстоўскі крок», змест якога, на маю думку, мае праграмны характар, праграмае значэнне для ўсёй сучаснай беларускай літаратуры.

Варта спецыяльна адзначыць, што А. Адамовіч вельмі

А. Адамовіч. Здалёк і зблізку. Літаратурна-крытычныя нарысы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1976.

хаду, часта яшчэ, на жаль, марудную, ён хоча прынаравіць да «талстоўскага кроку» і адкрывае перад ёю такія далерагляды, якія доўгі час былі для яе мройным сненнем, а не жывой творчай явай. Крытык нястомна кліча і кліча ў сучасную беларускую літаратуру талстоўскую шчырасць, глыбіню і бястрашша ў паказе жыцця.

І артыкул «Талстоўскі крок», і кніга ў цэлым падводзяць чытача ўсім сваім зместам да вельмі важнага і надзённага жыццёвага вываду, гэтак неабходнага сёння ўсялякай творчай дзейнасці: глыбей думаць пра наш час, пра нас саміх — азначае глыбей думаць пра камунізм.

Часам мы, калі хочам падкрэсліць высокую якасць крытычнай працы, кажам, што яна чытаецца як раман. Дарэчы, такія крытычныя працы ў нас з'яўляюцца яшчэ рэдка. Перачытаючы старонкі кнігі А. Адамовіча «Здалёк і зблізку», пераканваешся яшчэ раз, што яна сапраўды чытаецца як раман. Аднак у пэўным сэнсе гэтая кніга значыць больш, чым самы цікавы раман, бо ніводзін мастацкі твор не можа даць такога шырокага выхаду ў жыццё літаратурнай думцы, як гэта наглядзецца ў зборніку «Здалёк і зблізку».

Кніга А. Адамовіча не толькі шматпланавая ў аналізе, не

шні, абавязкова вялікі дзень. І гэтая ўпэўненасць ідзе ад таго, што мара заснавана на глыбокім разуменні эстэтычнага значэння рэальных дасягненняў нацыянальнай літаратуры, да якіх моцна прылучыліся сваёй творчасцю Я. Колас, М. Гарэцкі, К. Чорны, І. Шамякін, І. Мележ, В. Быкаў, Я. Брыль.

Кніга завяршаецца артыкулам, сама назва якога гаворыць пра накіраванасць думкі даследчыка ў будучыню — «А што там, далей?».

Кнігу Алеся Адамовіча «Здалёк і зблізку» карысна прачытаць усім, у тым ліку пісьменнікам. Калі шчыра пранікнуцца яе духам, то яна не толькі дыктуе працоўны настрой і натхняе да творчасці, але і абуджае прагу новай вышын.

Мы, крытыкі, павінны асцярожна захопляцца ўласнымі здабыткамі. Галоўнае — не перабольшваць іх. Але ў дадзеным выпадку, калі размова ідзе пра кнігу «Здалёк і зблізку», перабольшванняў яе вартасцей няма. Думаецца, толькі на такой вышыні палёту — не на меншай, не на ніжэйшай — павінна нараджацца наша літаратурная думка, бо толькі такая думка стане пераходнай і застаецца з намі, з нашай культурай, з нашым народам — назаўсёды.

Віктар КАВАЛЕНКА.

«ШЧАСЦЕМ ШЛЯХ ПАЗНАЧАНЫ...»

Новая кніжка Рыгора Барадуліна пад крышку нязвычайнай, нейкай адміністрацыйнай назвы «Сурова вымова» адрасавана непасрэдна юным чытачам, тым, каго ў апошнія гады беларускія паэты асабліва не радуюць, абыходзяць маўчаннем. Праўда, была спроба кампенсаваць гэты, калі можна так сказаць, дэфіцыт выпускам бібліятэч «Песню бырыць ў дарогу...», але кніжка названай сёры хутчэй за ўсё нагадваюць нечарговае выбранае пасобных аўтараў. Р. Барадулін не паддаўся такой спусце. Ён напісаў кніжку, якая, хай сабе і не цалкам, мае свайго канкрэтнага адрасата.

Важнае месца займае ў зборніку ленынская тэма, якая для паэта даўно ўжо стала блізкай, па-свойму неабходнай і важнай. Да вобраза Ільіча ён звяртаецца ледзь не ў кожнай кніжцы. У гэтай, апрача вершаў пра У. І. Леніна, ёсць і невялікая паэма «Дзень займаўся...».

Са старонак яе перад намі паўстае вобраз Уладзіміра Ільіча ў той перыяд жыцця, калі ён адбываў ссылку ў Шуманскім. Ленін лютым працаваў, сустрэнаўся з людзьмі, рыхтаваўся да новых рашучых сватаў з царызмам, адтуль бачыў новы светлы дзень, які займаўся над Расіяй.

У аснову верша «Сурова вымова» лёг расказ старога камуніста М. А. Апянкова пра дзіўчынку Надзею, якая папранула Ільіча на парашонне рэжыму, прапанавана ўрачамі. У наш дзень, у зноўні ранак, калі «верасень высільм званком — шчаслівым жаўруком паклікаў у школу» вяртаецца Р. Барадулін, апавядаючы пра першы ўрок у Ленінскім пакоі, малючы партрэт старога камуніста, які «і праз гады да

нас данёс у памяці і слова Ільічова, і пагляд...».

Паўцём горадзіць за сьнег Айчыны, пачуццём любові да іх прасякнуты вершы Р. Барадуліна «Партызанскія сцяжыні», «Сцяг Перамогі», «Вызваліце лям Беларусі», «Урок», «Прыгаршчы вады», «Далучыцца і салдат», «Іа вечнага агню», «Зоркі на крылак».

Шмат святла, сонечнай радасці і характэрна ў творчых паэта, калі ён раскавае пра жыццё сённяшняй дзетвары: пра іх паходы шляхамі герояў-бацькоў, турсыя надарожны, высылкі настрай дружбы. І выказвае думкі паэт надавчэй даступна, яскрава. Яго вобразы успрымаюцца і на слых, і зрокава.

Вядома ж, не абыйшося без гумару. Па-барадулінску дасціпага, арыгінальнага, высілага. Пра ўсім тым хочацца зрабіць аўтару і заўвагу. Мне здаецца, кніжка яшчэ больш выйграва б, калі б ён трохі прарэдуў яе. Тады б, напэўна, не было тут вершаў «Ангісты календар», «Песня радасці», «Толькі ўсмешкі світаюць...», «Памяць», «Будуй наступны дзень», «Ідзі ў Краіну ведаў!» і некаторых іншых. Яны тэхнічна дасканальны, але агульныя, рытарычныя, пазабудзеныя непасрэднасці, трапных паэтычных знакаў.

Мікола ЧАРНЯУСКІ.

ФАРБЫ ШЧОДРАЙ ПАЛІТРЫ

Складзена гэтая кніжка з мазаікі даволі стракатых па жанру нататак — аналіз мастацтвазнаўчы суседнічае з запісамі з журналісцкага дзённіка, крытычнае эсэ змяняецца кароткім інтэрв'ю, зробленым у майстэрні мастака. Натуральна, сярэд іх ёсць больш удалыя старонкі, ёсць і павярхоўныя назіранні, паспешлівыя запісы. Але аўтар кнігі — Уладзімір Бойна — надаў сэрві сваё эцюдаў пэўную крытычна-даследчую канцэпцыю. Сутнасць кнігі заключаецца ў высвятленні шляхоў беларускага выяўленчага мастацтва да росквіту ў рэчышчы сацыялістычнага рэалізму. Храналагічна

ўзяты пачатак нашага стагоддзя, і таму ў поле зроку даследчыка трапляюць імёны і творы такіх жывапісцаў, як В. Бялыніцкі-Біруля, В. Волкаў, Ю. Пэн, Я. Кругер, І. Ахрэмчык, М. Станюта. Гаворка даведзена да 70-х гадоў і на старонках кнігі ўзнікаюць даволі трапныя заўвагі аб творчасці, напрыклад, В. Грамыні, М. Савіцкага, М. Данцыга, Г. Вашчанкі, Л. Шамякіна, В. Сумарова. Дыяпазон аялікі і лепшыя старонкі работы У. Бойні пацвярджаюць яго права называць кнігу «Беларуская палітра дваццатага стагоддзя», падзагаловак якой («Эцюды») пап-

рэдкае чытача, што аўтар не прэзандуе на ўсеадымны агляд станковага жывапісу, што тут сабраны нататкі, запісы, роздум, народжаныя сустрэчамі з мастакамі і іх творами.

Выйшла кніга «Беларуская палітра дваццатага стагоддзя» ў выдавецтве «Вышэйшая школа» (1976). Аформіў яе аўтар, скарыстаўшы рэпрадукцыі або фрагменты з амаль васьмідзесяці жывапісных работ мастакоў рэспублікі. Трэба адзначыць добрае паліграфічнае выкананне выдання (паліграфамбінат імя Януба Коласа).

И долго милой Мариулы
Я имя нежное твердил.
А. С. Пушкин.

На пероне, як і звычайна пры вялікай вузлавой станцыі, нібыта перад канцом свету снаваў і мітусіўся стракаты людскі натоўп, стаяла густая гаманя і тлум.

— Расступісь! Расступісь!— расштурхвалі гэты натоўп, везучы перад сабою металічныя каламашкі, нагружаныя рэчамі, насільшчыкі з бляшанымі нумарамі на грудзях.

— Каму марожанае? Марожанае! Гарачанькае! Салодкае!—высокімі галасамі выспеўвалі марожаншчыцы, стоячы над сваім салодкім таварам у белых паркалёвых куртках і гэтакіх жа белых высокіх каптурах.

І тут жа, седзячы на зямлі каля кніжнага кіёска, іграў на скрыпцы стары п'яны цыган у ружовай расхрыстанай да пояса кашулі. Вакол яго, працерабіўшы ладны шмат асфальту, з рогатам і дзікімі гартанымі воклічамі скакала некалькі гэтакіх жа маляўнічых цыганоў, таксама п'яных, толькі маладзейшых. І сярод іх была зусім маладзенькая цыганка ў залатых круглых завушніцах, у белай, з доўгімі махрамі, шоўкавай хустцы на бліскучых чорных валасях. Цыганка скакала, і яе спадніца шугала па асфальту платформы стракатай завірухай зборак. Вакол з рогатам гойсалі босыя кучаравыя цыганяты. Зусім маленькіх, грудных, учапіўшыся аберуч, трымалі дзяўчаткі-цыганачкі—самі дзеці гадоў па восем-дзесяць не болей. Сталыя цыганкі абступалі гэта жывое кола непадробнай дарожнай вясёлсці, гнучыся кожная пад цяжарам ці то якога-небудзь грувасцкага клумка на спіне, ці перавязанага старой вяроўчынай аблезлага чамадана, ці нават цынкавых ночваў, нечым напакаваных і абшытых мешкавіннем.

Захрыпеў дынамік, нібыта збіраўся адкашляцца, і паведаміў, што наш цягнік адправіцца праз пяць хвілін.

І вось тут пачаўся ўжо сапраўдны Вавілон. Цыганой падхапіла, нібыта віхурай. У адзін момант збіўшыся ў цесны натоўп, яны прыступам рушылі на цягнік. У наш вагон усё з гэтакім жа рогатам, гаманой і сваркай іх уціснулася двое.

Худое смуглае дзеўчанё гадоў сямі ў паркалёвай блакітнай сукеначцы, якімі звычайна завешаны крамы дзіцячага адзетку, і старая цыганка, таксама апрагнутая зусім не па-цыганску. У вузкай шарсцяной спадніцы і чорнай плюшаўцы, якія і да гэтага часу ўсё яшчэ носяць пажылыя жанкі па вёсках. І хусткі такое я ніколі не бачыла на цыганках: звычайнай суконнай хусткі з белай каймой па рудою полю. Некалі ў нас дома такія хусткі былі вельмі завідныя: ім не было зносу.

Цыганка была прыкметна падпітая, але гэта не перашкаджала ёй трымацца незалежна і з годнасцю. Сваімі клумкамі і кашолкамі, перавязанымі рознакаляровымі матузямі, яна загрузасціла ўсё купэ, аднак суседзі, таксама немаладыя муж з жонкаю, не адважваліся сказаць ёй папярэць нават слова. Наадварот, каб не спатыкацца і не падаць, мужчына сам узяўся ўладкоўваць яе рэчы. Цыганка сядзела на лаўцы і толькі кіўком галавы, моўчкі, выказвала сваю згоду.

Прыціхлае, сядзела каля яе і дзеўчанё. Па тым, як папярэдзіла імкнулася яно лавіць кожны позірк старое,— а старая не абзывалася да яго ніводным словам,— адчувалася, што значэнне гэтых позіркаў дзяўчо разумела і без слоў.

Нарэшце, як толькі апрасталася месца, старая цыганка падкінула сабе пад галаву плюшаўку і адразу ж заснула на голай лаўцы.

Дзеўчанё нібыта толькі і чакала гэтага. Праз паўгадзіны яе ведаў ужо ўвесь наш вагон.

— Падары брошку! Падары! Падары!
Ах, як ён да спадабы ёй, як ёй хочацца завалодаць ім, гэтым маім скарбам.
— Не падару.
— Чаму не падарыш? Падары!
— Няможна. Гэта падарунак.
— А хто падарыў?
— Хто падарыў — той падарыў.

— А ты мне падары!
— Не падару...
— Падары-ы...
Смуглае, гнуткае, як у яшчаркі, цела. І на двух блакітных сподачках—дзе агністыя чорныя зоркі. Яны і падміргваюць, і просяць, і вабяць. І ўжо ніяк не ўтрымацца, каб не запусціць руку ў шорсткую, як шчотка, хлапчукоўскую стрыжку: ах, ты разбойніца! Чорная, аж сіняватая, шчотка круціцца ва ўсе бакі, бароніцца, і на ўсё купэ разліваецца бязбояным смехам:
— Падары!..

Маім суседкам — яны таксама едуць з Сімферополя — не падабаецца гэта вясёлсць.

— Бач ты, цыганя, нікога не баіцца.
— Няўжо ж, каб гэтак наша пусціў адно, дык не абазвалася б.

А вось якраз цераз сценку, у суседнім купэ, і «наша» сапраўды. Укормленае, насупленае, усю дарогу, колькі ўжо

едзем, усё нешта жуе. І, праўда, і слова яшчэ з сябе не выціснула. Затое мамачка, гэтаксама перапечка на смятане, не зачыняе рота, адно і адно, як заведзеная пласцінка:

— Валерка, з'еш пернічак!
— Валерка, выпі малачка!
— Не стой ля акна, Валерка!
— Куды ты пайшоў, Валерка!
— На, Валерка, яблычка!
Валерка... Валерка... Валерка...

Ад гэтага абрыдлага валеркання распухлі вушы!

— А цябе як завуць?
— Мариула.
— А тваю бабулю як?
— Яна спіць...
— А да каго ты едзеш?
Імгненны, як маланка, выпрабавальны — вочы ў вочы — позірк.
— Да мамы!..

Да мамы? А чаму ж раптам гэтак пасмутнелі вочкі? Чаму ледзь улоўны цень, што прабег раптам па тварыку, патушыў бесклапотную ажыўленасць і гульні?

— Гэта ж баба вязе яе да мацеры, а маці замужам за другім, дык, можа, яна там той мацеры з айчымам не вельмі і патрэбна будзе.

Яны ўсё на свеце і пра ўсіх ведаюць, гэтыя дасведчаныя людзі!

— Давай, Мариула, мы з табою пагуляем па калідоры.
— А брошку падарыш?
— Брошку не падару, а падару ручку.
— Яна не піша?
— Як гэта не піша? Яшчэ як піша! Глядзі!..

— Пакажы! — вочкі зноў у момант загаруюцца, твар святлее, і на ім зноў успывае цікавасць і сквапнасць да жыцця.

— Калі ласка, валодай!
— Бачыш ты, не было б то цыганё. Выцыганіла-такі!..

Мае суседкі сядзяць ужо над сваімі кашолкамі з ядой. Вячэраюць. Не вытрываюць — пахне нечым печаным, смажаным, хатнім. Але паспрабуй — выцыганя!

— Хадзем, Мариула, пагуляем з табою ў калідоры!..

Мариула цешыцца ручкаю і адразу ж знаходзіць ёй работу: ручка будзе ў яе «быццам градуснік».

— Я буду мераць тэмпературу. Доб-

ра!— пытаецца яна ў мяне, і тут жа мне, першай, і «мерае тэмпературу», уяўна страшае «градуснік», ставіць мне пад паху. Робиць яна ўсё гэта спрытна і з ведаем справы—яе толькі што выпісалі з бальніцы, у яе быў апендыцыт, і ёй рабілі аперацыю. Змераўшы тэмпературу, Мариула, «як доктар», робіць запіс: нешта старанна крэмае на аркушыку з майго бланкета. Потым яна па чарзе ўсяму нашаму купэ лічыць пульс. Зноў, «як доктар», бярэ кожную з нас за руку і, прыкладшы палец да вуснаў (ціха, маўчыце!), пачынае бязгучна лічыць. Лічыць яна ўмее да ста!

Суседкі мае павячэралі, палагаднелі, цяпер яны ўжо ахвотна доюць Мариуле «лячыць» іх таксама.

Гэты калючы дзічок сваёй непасрэднасцю і звонкім смехам непрыкметна зачароўвае ўвесь вагон. Да нашага купэ сходаззяцца «лячыцца» амаль усе суседзі. А да тых, хто не прыходзіць, Мариула

чыналася, бо Мариула была накрыта яе рудою хусткаю.

Назаўтра раніцою не паспелі мы яшчэ паўставаць, як у дзверы пашкрэблася Мариула.

— Уставай! Уставай!— схілілася яна да мае падушкі і пачала дурасліва блятаць мне валасы.

Мариулу не пазнаць было!
Куды падзелася тое ўчарашняе кволае дзеўчанё ў кароткай паркалёвай сукеначцы.

— О, якая ты сёння прыгожая!
— Ты як артыстка ўсё роўна!— падхапілі мае суседкі.

— Я — цыганка!
Мариула няўлоўна зграбна, адной рукой, кранаецца свайго дзіцячага стану, другую нейкім таксама невыказна спеўным рухам узносіць над галавою, прытупвае нагою і тады з-пад парасона яе зборыстай зялёнай спаднічкі выпырхвае

Алена ВАСІЛЕВІЧ

МАРИУЛА

АПАВЯДАННЕ

ідзе сама. І ніхто не адмаўляецца. Ну, ну, палячы, Мариула!..

Тым часам пара падумаць і пра сон ужо.

— Давай, Мариула, будзем і мы вячэраць.

— Баба спіць...— робіць пальцам знак гаварыць цішэй і сама шэпча Мариула.

— Дык мы яе і не будзем будзіць. Няхай сабе спіць,— шапчу і я, хоць Мариуліна баба спіць за два купэ ад нас. Мы сядзім з Мариулай на маёй пасцелі, вячэраем, і яна кажа мне:

— Я да цябе заўтра таксама прыйду.

— Вядома, прыйдзеш.

— Я не хачу ехаць у Чарнігаў,— памаўчаўшы, раптам прызнаецца мне Мариула, і на яе худым смуглым тварыку адбіваецца такая дарослая сумота.

— Не хочаш? Чаму?

— Баба не хоча, каб я больш жыла ў яе, а я хачу...— у чорных вочках Мариулы закіпаюць слёзы і гора.

— Дык ты ж да мамы едзеш, мама будзе цябе шкадаваць.

— Не будзе...— круціць галавой Мариула і, як старая жанчына, сціскае вусны, каб не заплакаць.— Яна цяпер шкадуе Мікалая... Яму ўсяго адзін год,— паказвае яна адзін палец на руцэ.

— Ой, адзін усяго толькі год! Чаго ж ён варты, той Мікалай!— робленай вясёлсцю імкнуса я суцішыць боль у маленькім сэрцы.

— Мікалая ўсе будуць шкадаваць,— стаіць на сваім Мариула.— І мама. І!..

Яна не навучылася яшчэ зваць татам чужога ёй Мікалаевага бацьку. Ёй яшчэ давадзецца вучыцца і прывыкаць зваць яго так. Яна і думаць яшчэ не ўмее пра гэта. Яна толькі адчувае, едуць на цягніку з Сімферополя ў Чарнігаў, што яе там не будзе каму шкадаваць, хоць там і жыве яе маці, і маленькі брат Мікалай, якому адзін усяго толькі год, і яго бацька!..

Людское дзіця.

Худзенькая разумная цыганачка.

Яна так даверліва хіліцца да чужога рукі, што шыра прыгарнула яе, так шукае спагады ў чужых вачах, у голасе.

...Уначы ў ўсталя і выйшла паглядзець, калі не будзе зачынена купэ, на сонную Мариулу. Яна спала на голай лаўцы, скруціўшыся, як кацянё, клубочкам у нагах у бабы. Баба, відаць, усё ж пра-

чырвоны гумаваы боцік.З гэтым нечаканым бласкам зліваецца небаязлівы агністы позірк і гэтакая ж незалежная белазубая ўсмешка.

Аднак Мариула зусім не збіраецца наладжваць тут, у нашым яшчэ сонным купэ, скокі. Яна толькі наглядна дэманструе нам прыклад сваё цыганскае жыццядзейнасці. І сапраўды: вось яно, шацігадовае дзіця, каторую пару ўжо на нагах, гатова ўжо ў якаю хочаш дарогу. Гатова непатрабавальна і гэтак таленавіта!

Як і падабае сапраўднай цыганцы, сёння Мариула ў доўгай у незлічоных зборках спаднічцы і яркай жоўтай кофце, якая вельмі пасуе да яе смуглага твару і чорных вачэй. Прыроджанае адчуванне прыгажосці падказала ёй, і Мариула не пакінула без увагі і свае шорсткія чорныя валасы. Іх яна перавязала вузкім сінім ні то шалікам, ні то поясам. Трэба было аднак бачыць, як быў завязаны гэты шалік — не шалік, пояс — не пояс. Абылавы вузел збоку, над маленькім вушкам, а няроўныя канцы шаліка маляўніча спадаюць на худзенькі плячук. Сапраўды, толькі ўзяць паставу і прытупнуць нагой!..

— Ты—артыстка, Мариула!

— Не, я — цыганка! — вясёлы чырвоны боцік зноў, як снігір, выпырхвае з гушчару зялёных шаўковых зборак.

— І ты прыгожая, Мариула!

— А брошку падарыш?..

Паспрабуй, перамажы пароду!

— А ты падары-ы...— лашчыцца Мариула і кладзе галаву на маю падушку.

— Пачакай, я зараз пайду памыюся і будзем снедаць.

— Я не хачу. Я паснедала ўжо з бабаю,— адмоўна круціць галавой Мариула і просіць:— Можна, я буду маляваць у тваім сшытку?— паказвае яна на маю сумку, дзе ляжыць бланкет, і дастае з нетраў свае шаўковае зялёнае спаднічкі, з кішэнні, учарашнюю ручку.

— Я намалюю мамін дом,— бярэцца яна за работу і абяцае:— Я табе і курэй намалюю, і ката.

— Намалюй мне свайго браціка Мікалая.

— Ну яго,— нязлосна адмахваецца

Марыула, — ён у штаны пісяецца.

Спраўды, якое можа быць мастацтва пры такой ганьбе!

Мы пачынаем снедаць, запрашаем Марыулу, але яна нізашто не бярэ ні ў кога з нас ні кавалачка. Яна паснедала з бабаю. Яна бярэ толькі цукерку, але і цукерку не есць.

— Я бабе занясу, — кажа Марыула і хавае цукерку ў кішэню.

...А цягнік усё ідзе і ідзе. Усё далей і далей ад Сімферополя і ўсё бліжэй і бліжэй да Чарнігава...

Я выйшла ў калідор і стала ля акна. Неўзабаве выйшла на калідор таксама і старая цыганка. У маладосці, відаць, цыганка была прыгожая. Старасць хоць і зрэзала маршчынамі яе твар, аднак не сцерла колішняга яе характава, не патушыла агеньчыкаў у чорных пагардлівых вачах. Яны і цяпер палыхалі ў яе, як раскаленае вуголле. Цыганка пастаяла ля акна, паглядзела, як гоніцца ўслед за цягніком калёсная дарога, як мільгае спалены сонцам і ўжо счарнелы ад восеньскіх халадоў стэп, і на яе твары, які таксама быў падобны на гэты стэп, не адбілася ніякага пачуцця.

Толькі ў прыжмураных вачах — а можа, гэта мне толькі падалося — запякся ні то жаль, ні то ўспамін.

...Як некалі даўно-даўно па гэткай жа калёснай дарозе ехаў яе табар. Як раскідваў ён нанач свае буданы ў стэпе. Пачуліся ёй даўно забытыя галасы. І, як апёк, працяў яе, яшчэ зусім маладзенькую, у тую ноч, у тым далёкім стэпе, першы пацалунак маладога цыгана... А потым, як узяў яе замуж, ужо ніколі больш не цалаваў, а толькі біў. А яна раджала дзяцей, хадзіла па вёсках варажыць бабам (і пры выпадку красці), і ўсё, што наварожвала, усё несла яму, свайму гаспадару... Даўно ўсё мінула. І ночы ў табары, і пацалункі, і ўсё тое жыццё. Цяпер старая цыганка жыла на ўскраіне вялікага горада, у цагляным уласным доме. Жыла з сынам і нявесткаю. І цяпер яе сын і нявестка працавалі на заводзе. І хоць пачатак і гэтага жыцця таксама ўжо губляўся недзе ў засмужанай далечыні, усё роўна не магла прывыкнуць старая цыганка да драўлянае ды яшчэ пафарбаванае падлогі (якое па-рэўнанне з пляшчотным шамаценнем пад босымі нагамі шаўковай травы!), не ўмела звикнуцца з газавай плітой, ад якое не было ні дыму, ні полымя, ні іскры. Нават ложка асобны цяпер яна мела, а ўсё роўна, каб пацешыць старое цела, любіла кінуць на падлогу якую-небудзь адзежыну і гэтак на падлозе, бліжэй да мілае зямлі, пераначаваць ноч. І прачыналася раніцай як быццам маладзейшаю. Яна хоць сёння прамяняла б гэту нямілую ёй каменную хату з усёй яе непатрэбшчынай на маладосць у рваным будане дзе-небудзь у стэпе ці на ўскрайку гананкае дубровы пад зорным небам.

...Старая цыганка падыходзіць і спыняецца ля майго акна.

— І красівая і вучоная, а долі не маеш, — распейна, па-завучанаму звяртаецца яна да мяне. — Усё ўмееш, усё маеш, а шчасця не знайшла.

Божа, колькі разоў яшчэ ў дзяцінстве чула я, як варажылі цыганкі лёс майёй маме, майёму цёткам і суседкам. І мяне заўсёды зачароўваў гэты іх магільны стыль і палымяныя позіркы.

— Многа не папрашу, а ўсю праўду скажу. Дай руку, вучоная, паваражу, — і дастае з кішэні калоду зношаных карт.

Назіральнасць і прыроджаны розум падказваюць ёй: выпадак той, калі прахарство і маладосць няма ўжо чаго ўспамінаць. А вось «вучоная» — пры акуларах — якраз будзе дарэчы. І старая цыганка, ужо тасуючы карты, не шкадуе на мяне зманлівых чараў:

— У казённым доме і паважанае і разумнае, а ў сваім уласным, вучоная, мала радасці маеш... Многа не папрашу, а ўсю праўду скажу! — зноў абяцае мне цыганка, і яе дагэтуль як быццам скамянелы твар робіцца натхнёны.

— Якая ў цябе ўнучка цудоўная! — трэба ж неяк мне ад яе адкупіцца, а то і сапраўды раскіне на картах усё маё жыццё (як быццам я сама яго не ведаю). — Разумная ўнучка і прыгожая, — паказваю я на Марыулу, якая сядзіць на майёй пасцелі і старанна малюе нешта ў майёй блакноце.

— Э! — кідае сярдзіты позірк у наша

купэ цыганка, — Не цешся, вучоная, унучкамі. Застанешся адна — унучкі вады не пададуць, — змрочна прадказвае яна.

— А твая ж унучка цябе любіць.

— Жывуць не з любоўю, жывуць з чалавекам. Запомні гэта.

— А твой чалавек дзе? Дзе гаспадар? — раблю спробу перахапіць ініцыятыву ў свае рукі ўжо я сама.

— Памёр, — неахвотна і не адразу адказвае цыганка, і твар яе зноў замыкаецца, і робіцца гэтак ж спапялелы, як стэп, што ляжыць за акном цягніка, — у турме памёр. За казённых грошы.

...І мне міжволі ўспамінаецца, як адразу пасля вайны жыла я ў вялікім сярэдне-рускім горадзе і працавала ў рэдакцыі. Як аднойчы ў кабінет да рэдактара ўваліўся натоўп цыганоў. Чалавек дваццаць. Усе барадатыя, чорныя, у ботах і паддзёўках. Маладыя ўсе былі белазубыя. А ў старэйшых раты былі поўныя золата... Цыганы рабілі ў нейкай арцелі, рабілі, здаецца, бочкатару і, відаць, іх падлавілі на нейкай аферы з накладнымі. Усім гуртам даказвалі яны рэдактару, што той начальнік (гэта значыць, заказчык) жулік і што яны просяць гэтага начальніка (гэта значыць, рэдактара) напісаць пра яго ў газету. Пакараць... І ўсё іх брыгадзір ці загадчык арцелі кідаў рэдактару на стол жмутак нейкіх пакаменчаных, замурзаных, рознакаляровых накладных, у якіх наўрад ці здолеў бы сам разабрацца рэдактар. І калі рэдактар параіў цыганам звярнуцца з усімі сваімі накладнымі лепей да пракурора — усю арцель у адно імгненне быццам ветрам выдзьмула з яго кабінета... А на другі ці на трэці дзень прайшла па гораду погаласка, што знікла, з'ехала некуды цэлая цыганская арцель і звезла ўсе накладныя, усе дакументы і грошы. І ня мала грошай. Знікла за адну ноч... Знайшлі тую арцель недзе аж у Сібіры, мо праз паўгода — не раней. А суд ішоў у тым жа сярэдне-рускім горадзе, дзе была наша рэдакцыя...

Я не стала дапытвацца ў цыганкі, дзе і калі спаткаўся з «казённым домам» яе гаспадар.

— А куды Марыула едзе?

— Да маці вязу, — зноў гэтак жа неахвотна і панура адказала яна. Было відавочна, што адабраная з яе рук у мае ініцыятыва была ёй не да спадобы. Але я ўжо не хацела адступацца.

— А чаму Марыула дагэтуль жыла асобна?

— Бацька кінуў, а маці за другога пайшла...

— А чаму ж бацька кінуў?

— Руская адбіла.

— А гэты, другі, добры чалавек?

— Усе яны добрыя, пакуль спяць, — сярдзіта буркнула цыганка. — У яго ўжо сваё дзіця ёсць, дык навошта яна яму? — кінула яна на Марыулу. — Ды яна яшчэ на свайго бацьку як дзве кроплі вады падобная.

— Яна ж такая ласкавая...

— Ласкавая... А маці, каб і гэты не кінуў, будзе дагаджаць яму.

— Дык няхай бы, калі так, Марыула пры бабе жыла.

— Ага, пры бабе! — як маланкай, бліснула вачыма старая цыганка. — А сын з нявесткай загадваюць: «Вязі!» Яе ў школу ўжо трэба аддаваць. А ці лёгка мне везці!... — І без усякага пераходу, раптам злосна па-цыганску пазвала: — Марыула, ты чаго шлячешся абы-дзе?

І Марыула пакорна, не абазваўшыся нават і словам, як мышанё, вышмыгнула з нашага купэ.

— Не трэба на яе крычаць, — паспрабавала я заступіцца за Марыулу. — Яна ж добрая дзяўчынка.

Старая цыганка не абазвалася ні словам і паволі, старэчай хадой пакіравала следам за Марыулай.

А мне як быццам камень лёг на сэрца.

Да самага Чарнігава Марыула больш не паказалася на калідоры, не зайшла да нас у купэ. Нячужа было здагадацца, што баба забараніла ёй хадзіць да нас.

У Чарніжаве яны выйшлі, не развітаўшыся. Марыула была ў гэткай жа, як у бабы, рудой суконнай хустцы і ў гаматкім — навыраст — цыгейкавым футарку. Цяжкі клунак, які несла ў руцэ, цягнуў яе да зямлі. Яна ледзь паспявала за бабаю і доўга ўсё азірлася і азірлася на наш вагон.

Ці пазнала б яна мяне цяпер?..

20 сакавіка пісьменніку Хведару Жычку спаўняецца 50 гадоў. Прайленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца: «Паважаны Хведар Дзмітравіч! З нагоды Вашага п'ятдзясяцігадовага юбілею прыміце нашы шчырыя віншаванні».

Хведар ЖЫЧКА

У Празе

Нацэленыя ў неба вежы прывіцхлі, і між іх наўпрост у Стара Места вечер свежы бяжыць з Градчан праз Карлаў мост.

З разважлівасцю беларускай, не верачы ў наяўнасць дзіў, калісьці тут па вулках вузкіх Купала стомлены хадзіў.

Была тады інакшай Прага: не гэткай люднай, як цяпер, не гэткай стрыманай на брагу, не гэткай шчодрой на давер.

Сям-там яшчэ ўздыхала гора і блякла ззянне пазалот... Але прарочыў Іозеф Гора вясны бурлівае прыход.

Пясняр сахі і навалніцы, выразнік мар людскіх і дум, ён слухаў «Песні будаўніцтва», нібы з чароўнае крыніцы піў жыватворную ваду.

І шчырыя радкі Купалы на чэшскай мове паўтараў, каб старамесція кварталы маглі цяпло іх увабраць.

А сёння на тых вузкіх вулках шмат сонца і кароткі цень, гурбой пазты на прагулку сюды кіруюць кожны дзень.

Спяваюць звонка, як цымбалы, над Влтавай стрункія масты... Калісьці тут хадзіў Купала — нястомны сейбіт дабраты.

На Дуклянскім перавале

На Дуклянскім перавале вятрыскі спыняюць бег... На Дуклянскім перавале слава

і тая ў журбе... На Дуклянскім перавале рассыпаўся звон жаўрукоў...

Грудзямі тут фронт прарывалі салдаты гвардзейскія палкоў. Мы помнім — палегла іх колькі, і помнім мы — колькі прайшло... Тут абеліскі

Перш чым стаць пісьменнікам, Вы прайшлі нялёгкаю жыццёваю загартоўку. Семнаццацігадовым юнаном пайшлі служыць — на Балтыйскі ваенна-марскі флот. Пасля дэмабілізацыі ў 1951 годзе Вы абралі сабе неспакойную прафесію журналіста. Працавалі ў рэдакцыях газет «Чырвоная змена», «Піянер Беларусі», часопіса «Бяроза», выдавецтва «Беларусь», а ў апошні час — рэдактарам штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

Першыя Вашы вершы былі змешчаны ў 1947 годзе на старонках часопіса «Полымя». З таго часу чытачы атрымалі Вашы зборнікі вершаў: «Стой на вахце, сэрца», «Росныя лілеі», «Настой», «Партызанскі праспект». Карыстаюцца поспехам Вашы кнігі вершаў і апавяданняў для юных.

Шмат часу аддаеце Вы і мастацкаму перакладу. На беларускую мову Вамі перакладзены асобныя творы рускіх, украінскіх, чэшскіх, славацкіх і польскіх паэтаў.

Жадаем Вам добрага здароўя, поспехаў у жыцці і творчай дзейнасці.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае юбіляру добрага настрою і здзяйснення творчых задум.

І ёлкі вартуюць квяцісты лог, дзе «тыграў» і «фердынандаў» спыніўся бясплаўны паход, — агнём бранябойных снарадаў прабіта браня навывелт; ля гусеніц рваных, іржавых рамонкі, як зоркі, цвітуць, буяюць высокія травы і глушаць тугу-немагу.

А горы ўсе сонцам заліты, сінеюць у дрогкай смуге...

Цяпер тут, пад небам адкрытым, адкрыты ваенны музей. Дасведчаных экскурсаводаў паслухай, а сам — уяві, чаму для славянскіх народаў ты — брат па крыві.

Дунай

Дзень добры, слаўная рака, блакітны звон — Дунай! Ад бацькі-Нёмана прывёз табе паклон, Дунай. У песнях родным братам ён заве цябе, Дунай, Бо волю, як і ты, здабыў у барацьбе, Дунай. Віруй і скалы падмывай, імчыся ўдаль, Дунай. Ды песні новыя люляй на грэбнях хваль, Дунай. Ці, можа, хочаш нагадаць ты сёння мне, Дунай, Аб пераможнай, у сцягах, красе-вясне, Дунай, Калі праз горныя хрыбты, лясы, палі, Дунай, Чырваназорныя арлы зару няслі, Дунай! Да Перамогі выпаў лёс не ўсім дайсці, Дунай. А многім з іх шчэ не было і дваццаці, Дунай... І сонечны настой вясны п'яніў іх сны, Дунай. Ім так хацелася дамоў прыйсці з вайны, Дунай, Сваіх каханых і матуль, сяброў абняць, Дунай! На берагах тваіх яны ў магілах спяць, Дунай... Ім так хацелася дажыць да нашых дзён, Дунай! Глядзі ж, надзейна беражы святы іх сон, Дунай.

ЭТАПЫ ВЯЛІКАГА ШЛЯХУ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

— Аркадзь Аляксандравіч, хацелася б пачуць ад вас пра галоўную ідэю вашай ліра-эпічнай паэмы «Далёка да акіяна», пра галоўнае, што вы хацелі сказаць у ёй.

— Што я хацеў сказаць... Ідэя прастая — хацеў паказаць шлях у паэзію, шлях да мастацкай творчасці простага хлапчука. Тэма гэтая мяне хвалявала даўно. Тэма была вынашаная. Дарэчы, і Твардоўскі, калі я раскажаў яму пра задуму, выказаў сваю зацікаўленасць. Але нявырашанае пытанне — што і як пісаць пра вайну? — прымушала адкладваць працу. Дарэчы, Твардоўскі не забыўся пра нашу размову, у 1968 годзе ён прыслаў мне ліст, у якім цікавіўся ходам работ. Тады я, падахвочаны ім, у 1969 годзе ўзяўся за напісанне паэмы і ў 1971 годзе скончыў. Адносна ж вайны пытанне вырашылася проста: я не стаў пісаць пра яе непасрэдна, а толькі паказваў зямлю, па якой яна прайшла.

— Аркадзь Аляксандравіч, як вы знаходзіце форму, рытм для сваіх твораў? Спачатку пра рытм: у многіх творах ён перакладаецца — напрыклад, паэма «У зялёнай дуброве» напісана ў рытме выданай песні; перакладаецца рытм паэм «Дом № 24» і «Сцяг брыгады»...

— Рытм дыктуецца матэрыялам, тэмай. Скажам, рытм паэмы «Далёка да акіяна» ўзнік у мяне задоўга да таго, як пачаў пісаць паэму. Узніклі і першыя радкі, якія сталі потым у канцы, перад «Пасляслоўем»:

Едзе, паідаючы
Магілёўскі край, —
Куляй перайманай,
Танкамі тапанай,
Свізной убранный,
Едзе, працай гнянны,
Маладосць жадаючы,
Нас не забывай!

Яны нарадзіліся пры сустрэчы з жанчынай, якая апісана ў паэме. Трэба сказаць, гэта была нярадасная, цяжкая сустрэча. Пад яе ўражаннем гэта і напісалася, я занатаваў гэта ў бланкце. Так у мяне было не раз. Рытм, які прыходзіць нібы сам сабой, ніколі не адкідаю: яго дало само жыццё.

— А форма? Як вы знайшлі форму, напрыклад, «Варшаўскага шляху», якая вылілася ў вобраз, сімвал?

— Вы, мабыць, ведаеце, чым навеяна паэма «Варшаўскі шлях», каму яна прысвечана. У снежні 1971 года памёр вялікі рускі савецкі паэт

Аляксандр Твардоўскі. Гэта была вялікая страта і для нашай савецкай літаратуры, і для мяне асабіста. Я адразу адчуў, што павінен адгукнуцца на гэтую цяжкую страту. І ведаў, пра што, аб чым буду пісаць — не толькі водгук на смерць паэта і друга, гэта павінен быць роздум аб паэзіі, аб творчасці. І вось цікавы момант: як быццам ясна, аб чым пісаць, але не ведаю, з чаго пачаць. Потым прыйшла шчаслівая думка: пачаць з разваг пра Варшаўскі шлях, які з даўніх часоў праходзіў праз маю і яго зямлю, злучаў іх.

— Аркадзь Аляксандравіч, чым растлумачыць тое, што вы звярнуліся да гістарычнай тэмы і напісалі драматычную паэму «Хамуціус» — пра Кастуся Каліноўскага? Пра яго ж столькі напісана...

— Мяне гэта і турбавала: напісана і многа, але і многа наблытана. У некаторых гістарычных, ды і мастацкіх творах — збеднены вобраз яго.

Пачалося з таго, што мне з Максімам Лужаніным прапанавалі напісаць сцэнарый фільма пра Кастуся Каліноўскага. Я пачаў вывучаць гістарычныя дакументы, прачытаў шмат успамінаў, у прыватнасці, успаміны генерала Радча, Масолава, Авэйды і прыйшоў да вываду, што Каліноўскі быў сапраўды палітычным дзеячам больш сур'ёзным, як паказвалі яго некаторыя пісьменнікі ў нас і асабліва за мяжой. Гэта быў дзеяч надзвычай шырокага кругагляду, чалавек выключнай мужнасці і высакароднай душы, інтэрнацыяналіст па складу свайго мыслення. Гэта чалавек нашай эпохі, ідэалы ягога праз Парыжскую Камуну ажыццявіліся ў Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

— А як жа фільм, сцэнарый якога вам было прапанавана зрабіць?

— Ад сцэнарыя давялося адмовіцца, бо былі падставы асперагацыя, што ў фільме мне не ўдасца сказаць пра Каліноўскага таго, што хацелася і што я павінен быў сказаць.

— Чаму вы далі паэме такую назву — «Хамуціус», калі, здаецца, напрошваецца...

— «Каліноўскі»?.. Каб я назваў так, то ў дзесяты раз паўтарыў бы назвы твораў іншых аўтараў.

— Ці лёгка было ўжывацца ў гістарычны матэрыял, узнаўляць у мастацкай форме рэаліі побыту?

— Вядома, нялёгка. Асабліва цяжка было пад канец, калі надыходзілі сур'ёзныя падзеі, сур'ёзныя выпрабаванні для герояў — напрыклад, апошняе размова Каліноўскага і Марыські. Але калі пішаў, шчасліва думкі прыходзілі самі сабой.

— Аркадзь Аляксандравіч, мы прайшліся па вашых асноўных, значных, этапных творах. Цяпер хацелася б закрануць вашу творчасць у мастацкім перакладзе, у якім вы таксама зрабілі нямала. У сувязі з гэтым пытанне: якія пабуджальныя прычыны былі ў вас запяцаць ім?

— Прычыны былі розныя. Адна з іх — асабістага парадку: перахварэў

інфарктам, дактары забаранялі пісаць, а трэба ж было, як кажуць, не губляць форму, хацелася нешта рабіць у той час, калі накладзена забарона такога парадку. Але гэта не значыць, што пераклады былі для мяне нейкім пабочным заняткам. Я рабіў іх усе з любоўю. Адчуваў, што раблю патрэбную справу — і для сябе асабіста, і для літаратуры. А магчыма, было і такое адчуванне, што гэта неабходна будзе і для далейшай уласнай творчасці. І наогул, калі справа па душы, то, здавалася, яна і здароўю памагае.

Хацелася таксама сваю мову паспрабаваць: ці можа яна ўпітаць розныя формы, розныя стылі.

І, мабыць, праўда тых, хто кажа, што пераклады — гэта школа.

— Аркадзь Аляксандравіч, як вы глядзіце на сённяшні ўзровень беларускай літаратуры?

— Наша беларуская савецкая літаратура — гэта моцны атрад усесаюзнай савецкай літаратуры. Высокага ўзроўню дасягнула проза.

— Якія творы прозы вам асабіста найбольш імпаўнуюць?

— Многія і многія. Але ў першую чаргу я назваў бы раман П. Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах», «Палескую хроніку» І. Мележа, апавесці В. Быкава... Другі цікавы раман напісаў І. Чырвінаў.

— А ў паэзіі?

— Паэзія наша таксама на даволі высокім узроўні. І ўзровень гэты падтрымліваюць, на мой погляд, у першую чаргу М. Танк, П. Броўка, П. Панчанка, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, А. Вярцінскі, П. Макаль, Н. Гілевіч... Цікава пішуць і маладзейшыя.

— Значыць, змена ідзе, вы лічыце, дастойна?

— Бясспрэчна! Такая змена ідзе, пра якую мы і не марылі.

— А як справы, на-вашаму, у драматургіі?

— Тым, што робяць нашы драматургі — К. Крапіва, А. Макаёнак, М. Матукоўскі, я ўсіх не назваў, — можа ганарыцца ўся савецкая драматургія.

— Аркадзь Аляксандравіч, мы ведаем, што звычайна пісьменнікі, у тым ліку і вы, неахвотна адкрываюць перад журналістамі свае творчыя планы, асперагаюцца гаварыць аб тым, што на пісьмовым стала ў іх. І ўсё ж цікаўнасць журналістаў — не прыватная цікаўнасць. Мы рады былі б паведзіць чытачам, над чым працуе народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў...

— Шчыра прызнаюцца, нешта не вельмі пішацца апошнім часам. Можа, таму, што многа энергіі аддаў «Хамуціусу»... Замыслы ёсць, але на ўсё трэба час. Калі гаварыць увогуле — працую над новай кнігай вершаў. Як помню сябе, некалькі цягне мяне па паэмы — можа, і паэму напішу. Хацелася б напісаць гэта да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, каб сустрэць значнальшую дату нечым дастойным.

Інтэр'ю правёў У. АНІСКОВІЧ.

Галіне

ВАСІУКОВАЙ—50

21 сакавіка пісьменніца Галіне Васюковай спаўняецца 50 год. З нагоды юбілею праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала ёй прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагая Галіна Георгіеўна!

Ад усьце душы віншуем Вас з п'ятнаццацігоддзем з дня нараджэння.

Першыя апавяданні, якія Вы надрукавалі ў часопісах «Вясёлна», «Бярозка» ў 1957 годзе, засведчылі, што ў літаратуру ідзе пісьменніца з добрым адчуваннем свету дзіцячай псіхалогіі. Цёпла сустрэлі чытачы Вашы чынігі «Про Наташу», «Старший брат», «Андрюшины знакомые», «Разные истории». Вашаму перу належыць і апавесць «Золотые росы», у якой тэма дзяцінства прагучала найбольш ярка і пераканаўча.

Вашы творы прасякнуты пачуццём лірызму, шчырасці, яны адкрываюць для юных чытачоў малюні жыцця і працы савецкіх людзей, вучаць дабру, праўдзе, патрыятызму.

Жадаем Вам, дарагая Галіна Георгіеўна, новых творчых поспехаў, добрага настрою, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далуцаецца да гэтага віншавання і жадае Галіне Георгіеўне доўгіх год жыцця, здзяйснення ўсіх творчых задум.

ДАЛУЧАНЫ ДА СУЧАСНАСЦІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6).

цена што-небудзь філасофскае, для чаго, уласна кажучы, рухаецца, рыпіць і вісчыць разбайданы воз, — такіх раману ўжо не можа быць...» Сказана рэзка, але сказана правільна. Аб гэтым сведчыць уся гісторыя рамана, яго сённяшняя практыка. Раман, як жанр, патрабуе раманага мыслення, у якім відаць не толькі эстэтычны ўзровень сучаснай літаратуры, але і этычны стан сённяшняга грамадства. У рамане заўсёды прысутнічае маральна-этычная філасофская ідэя, сучасная сучаснасці, народжаная ёю. Адсутнасць такой ідэі гаворыць пра тое, што раманае мысленне не стала арганічнай патрэбай таленту мастака, не стала ўнутранай неабходнасцю яго выяўлення.

Раман А. Савіцкага «Верай і праўдай» сваёй задумай, аўтарскімі намерамі не можа не вык-

лікаць стаючы адносіны, падтрымкі. Сапраўды, на лёсе пераважна адной сям'і паказваць служэнне савецкага чалавека «верай і праўдай» народу, радзіме ў часы самых суровых выпрабаванняў — задача для пісьменніка пачэсная. А сям'я, пра якую расказавае Савіцкі, — гэта выдатная савецкая сям'я. Пра гэта гаворыць адзін персанаж ужо на першых старонках твора: «Пра вашу сям'ю, Ягор Елісеевіч, трэба пісаць кнігі. Бацька — патомны рабочы. А сын? Пахом — лепшы стэханавец на ліцейна-механічным. Захар — настаўнік, дырэктар школы. Часлава — урач. Вы — акадэмію скончылі. А Ціхан? Да сакратара абкома вырас». Але ў літаратуры гэне і значэнне маюць не задумы самі па сабе, не аўтарскія намеры, а іх мастацкае ўвасабленне — канкрэтны мастацкі твор.

Раман «Верай і праўдай» напісаны так, быццам для яго

аўтара не існуе мастацкага вольна асэнсавання гераічных падзей Вялікай Айчыннай вайны, накопленнага за апошнія гады. Драматызм і трагізм першых дзён фашыскага нашэсця ў падзеях твора, у самой яго атмасферы па сутнасці не адчуваецца. Вайна ўяўляецца нейкай дужа лёгкай і простаю.

Браты Ягор і Пахом апынуліся ў адным батальёне, Ягор стаў камандзірам батальёна, Пахом — камісарам. Пачалі наступнае нямецкія танкі. Пахом са шкадаваннем гаворыць: «Э-э-эх, каб гаўбіць пяток! Ды на прамую наводкачу! Спяжылі б, як мае быць». — «Нічога, камісар, не бядуй! Мы і з адной ім уклеюку зробім — доўга помніць будучы».

З'явілася сем нямецкіх тапкаў. І вось гаўбіна пачала іх крышыць. Адзін. Другі. «Дымнай паходняй запалаў трэці танк, які пачаў быў сыходзіць з дарогі і загруз побач з пад-

бітай браніраванай машынай. Цяжкія гаўбічныя снарады крышлі танкавую браню, размаляваную белаватымі крыжамі і пісягамі маскіроўкі: адтуль, з чорных сталёвых скрыняў, ніхто не ўратаваўся».

У канцы бою, праўда, будучы і страты, будуць параненыя і г. д. Ды ўсё гэта пэчак не насычае бою, не насычае злосці і нянавісці. Падобныя прыклады можна было б прыводзіць яшчэ.

Аўтар ваяваў у партызанскім атрадзе, пазней — на фронце. Зрабіць заклад, што ён не ведае вайны, нельга. Што такое вайна, Савіцкі ведае, як кажуць, знутры. Але вольна чытаеш раман і не бачыш, што ўсё пра што ў ім напісана, асабіста пісьменнікам убачана, перажыта, адчута. Чаму так? Магчыма, таму, што Савіцкі пісаў не «сваю» вайну або вайна раманага не ўвабрала вайны «асабіста».

І яшчэ. Чытаючы твор «Верай і праўдай», чамусьці не надта бачыш тагачаснае жыццё, суровае, драматычнае, не адчуваеш глыбокага роздому над жыццём сённяшнім, над прызначэннем чалавека ў наш няпросты час.

Чатыры раманы панных пісьменнікаў убачылі свет у 1976 годзе. Рабіць нейкія больш-менш пэўныя высновы наконт таго, якое месца кожны з гэтых твораў зойме ў нашай літаратуры, сёння рызыкоўна: час скажа сваё вырашальнае слова. Сёння ж з упэўненасцю можна сказаць адно: чым больш твор глыбокі і праўдзінны, чым больш значны і дасканалы ў мастацкіх адносінах, тым у большай ступені ён эстэтычна і духоўна далучаны да сучаснасці. І яшчэ. Чым больш пісьменнік з'яўляецца па-грамадзянску актыўнай і значнай асобай, тым больш значная і ўстойлівая ягоная зростанасць з часам.

Сапраўдная літаратура — яна заўсёды сучасная.

— **М**Ы НЕ МОЖАМ скардзіцца на вытворчую нагрузку: нам даюць ролі, мы заняты ў рэпертуары, — сказаў з трыбуны малады актёр Гомельскага абласнога драматычнага тэатра. Але жывём толькі прафесіянальнымі інтарэсамі. Выконваем планы. Некалькі разоў дырэкцыя абвешчала і называла тэрміны нашай творчай справы ў Мінску, трупы, асабліва моладзь, рыхтавалася да выступлення перад строгім сталічным глядачом, але потым высвятлялася, што надзеі гэтыя былі марныя...

— Наш тэатр носіць імя Ленінскага камсамола Беларусі і таму ад творчай моладзі многае залежыць у фарміраванні яго творчага аблічча. Ці ведаем мы, наколькі паспяхова спраўляемся са сваімі задачамі? — гаварыў прадстаўнік Брэста. — Ведаем ад нашай рэжысуры і ад старэйшых калег. А вось увагі з боку абласной камсамольскай арганізацыі, з боку прафесіянальнай арганізацыі, з боку майстроў сцэны рэспублікі, педагогаў Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута нам не хапае. Маладому дзеячу мастацтва патрэбна аўтарытэтная, добразычлівае і прынцыповае слова падтрымкі ў яго творчых пошуках. Я прыгадваю даўні прыезд да нас педагога А. Бутакова, які пазнаёміўся з работамі былых выхаванцаў гэтай навучальнай установы. Крытыкаваў ён нас бязлітасна, ды затое справядліва. Чаму такія сустрэчы рэдкія, выпадковыя?..

— У трупы коласайцаў прыйшоў малады рэжысёр Валерый Мазынін, і актёрская моладзь адразу адчула, што з гэтым мастаком будзе цікава працаваць, — сказаў артыст з Віцебска. — З чаго ён пачаў? Ён гаварыў, што не будзе нас вучыць, а прапануе нам вучыцца разам. Высветлілася, што ніхто з нас не мае дзённіка. Ён параіў завесці дзённік і адзначаць у ім, чым ты жыў сёння, аб чым даведаўся, што адкрыў для сябе ў жыцці і ў мастацтве. Толькі добра сумленна выконваць службовыя абавязкі — недастаткова, каб лічыць сябе артыстам. Запальвае іншых той, хто сам гарыць, а для гэтага маладым трэба жыць інтэнсіўным духоўным жыццём, пашыраючы творчыя даягледы, пакараючы новыя вяршыні...

Так, пацвярджалі прамоўцы на пленуме, у нас у рэспубліцы робіцца шмат для развіцця і ўдасканалення майстэрства маладых работнікаў сцэнічнага мастацтва. Яны цяпер атрымліваюць адказныя ролі ў першы ж год самастойнай прафесіянальнай дзейнасці. Немагчыма ўявіць сабе прэм'еру ў тэатрах Беларусі, у якой не прымаў бы ўдзелу малады рэжысёр або артыст, мастак ці кампазітар. На іх плечы ўскладзены сучасны рэпертуар.

Давер'е — вялікае. І абавязкі перад грамадствам — адказныя.

У дакладзе аб задачах Беларускага тэатральнага аб'яднання ў святле пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай

моладдзю» старшыня прэзідыума праўлення БТА народны артыст БССР М. Яроменка называў імёны і творчыя работы вялікага атраду маладых дзеячаў сцэны, якімі справядліва ганарыцца тэатральная грамадскасць рэспублікі. Многія маладыя работнікі адзначаны ўсесаюзнымі і рэспубліканскімі прэміямі, дыпламамі, званнямі.

Большасць артыстычнай моладзі — гэта выхаванцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Многія з іх — прызнаныя ўжо актёры і рэжысёры — з удзячнасцю называюць імёны сваіх настаўнікаў па інстытуту К. Саннікава, Д. Арлова, У. Маланкіна, В. Рэдліх, А. Бутакова, справядліва лічаць, што іх творчае фарміраванне прайшло пад уплывам такіх яркіх мастакоўскіх асоб, як

гаварылі амаль усе прамоўцы, зыходзячы з практыкі тых калектываў, дзе яны працуюць. І большасць прамоўцаў адзначала той радасны факт, які стаў цяпер штодзённай з'явай: моладзь многа іграе, часта выступае ў спектаклях. Вымушаны «простой» здараецца вельмі рэдка, і звычайна сведчыць аб тым, што артыст не знаходзіць агульнай мовы з «гэтым» калектывам і з «гэтай» рэжысурай. Наяўнасць ва ўсіх артыстычных трупях колькасна значнай групы моладзі вызначае і напрамак рэпертуарных пошукаў, і метады рэжысёрска-пастаноўчай працы, і творчую адметнасць кожнага тэатра. Больш таго, і будучыня тэатра залежыць ад характару дзейнасці, ад глыбіні і смеласці актёрскіх і рэжысёрскіх работ сёння.

АКРЫЛЕНА ДАВЕР'ЕМ МАЮЦЬ ВЫСОКІ АБАВЯЗАК

З ПЛЕНУМА ПРАЎЛЕННЯ БЕЛАРУСКАГА
ТЭАТРАЛЬНАГА АБ'ЯДНАННЯ

Б. Платонаў, Г. Глебаў, І. Ждановіч, Л. Ржэцкая, П. Малчанюў, З. Стома, Л. Рахленка, А. Клімава. Інстытут мае багаты вопыт, вызначыў кірункі і метады выхавання маладых работнікаў сцэнічнага мастацтва.

Склаліся і грамадскія формы працы, якія спрыяюць станаўленню маладога актёра, рэжысёра, сцэнографа. Конкурсы і агляды з удзелам у іх журы буйных майстроў і тэатразнаўцаў, вызныя пасяджэнні прэзідыума праўлення БТА з абмеркаваннем спектакляў і асобных выканаўцаў роляў, творчыя канферэнцыі, універсітэты і клубы творчай моладзі — усё гэта, безумоўна, мае значэнне ў сістэме мерапрыемстваў, накіраваных на ўздым прафесіяналізму, на гартаванне якасцей савецкага мастака, які свядома і натхнёна ўдзельнічае ў культурным будаўніцтве новага грамадства.

Пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» засяродзіла ўвагу партыйных арганізацый, творчых саюзаў і ўстаноў культуры на задачах, якія трэба будзе ажыццяўляць паслядоўна не адзін год. Дакладчыкі і прамоўцы адзначалі, што фактычны стан работы з творчай моладдзю ў нашай рэспубліцы сведчыць аб тым, наколькі своечасова ЦК КПСС прааналізаваў дасягненні і пралікі ў дзейнасці па выхаванню маладых кадраў творчай інтэлігенцыі. Пленум таму і склікалі, што ёсць неабходнасць узважыць плюсы і мінусы, дзелавіта абмеркаваць тыя меры, якія найбольш эфектыўна будуць спрыяць паляпшэнню работы БТА.

Што яшчэ замінае творчому станаўленню маладога дзеяча сцэны? Пра гэта

У сувязі з гэтым народная артыстка ССРСР А. Клімава, рэктар тэатральна-мастацкага інстытута Э. Герасімовіч, дырэктар тэатра оперы і балета БССР М. Шаўчук, кандыдат мастацтвазнаўства Т. Гаробчанка, артыст тэатра юнага гледача У. Рудэў, заслужаны артыст БССР А. Ляляўскі і іншыя прамоўцы гаварылі пра асаблівую адказнасць моладзі ў падрыхтоўцы спектакляў да знамянальнай даты — да шасцідзясятай гадавіны Вялікага Кастрычніка. Перш-наперш трэба дбаць аб стварэнні сапраўды творчай атмасферы ў калектывах, каб усё зробленае ацэньвалася па высокіх крытэрыях мастацтва сацыялістычнага рэалізму, прынцыпова, патрабавальна. Нельга рабіць скідак на маладосць таго або іншага ўдзельніка творчага працэсу. Інстытут дае дастаткова прафесіянальных ведаў, каб малады спецыяліст адразу мог выконваць задачы, якія вынікаюць з п'есы і рэжысёрскай задумы спектакля.

Дастаткова? Не заўсёды.

Бывае, тэатры вымушаны наладжваць дадатковыя заняткі па сцэнічнай мове, пластыцы, спевах. Бывае, на першым этапе самастойнай дзейнасці нядаўні выпускнік інстытута мае патрэбу ў дапамозе з боку старэйшых таварышаў і рэжысуры. Вытворчыя ж тэрміны не заўсёды дазваляюць рабіць дадатковыя рэпетыцыі, і тады, здараецца, з-за рэжысёрскага століка раптам гучыць: «Чаму вас вучылі ў інстытуце?» Гэта не толькі абражае. З гэтага часам складаецца рэпутацыя актёра ў трупы і пераадолець яе ўдаецца далёка не адразу.

На пленуме прыводзіліся прыклады

сапраўды клапатлівага стаўлення тэатраў і іх галоўных рэжысёраў да падбору маладых сіл. Яшчэ ў студэнцкіх работах адкрываюць для сваіх калектываў прыдатных маладых артыстаў Б. Луцэнка (Рускі тэатр БССР імя М. Горкага) і Р. Баравік (Рэспубліканскі тэатр юнага гледача), давяраюць ім ролі ў спектаклях, з імі гутараць і ўводзяць у атмасферу штодзённага творчага жыцця. Таму папаўненне гэтых тэатраў апошніх гадоў арганічна ўпісваецца ў актёрскую трупы, разумее рэжысуру і сваіх партнёраў. Варта гэты вопыт распаўсюдзіць. Бо можна назіраць і такую сітуацыю: недзе ў друку або з трыбуны сходу прагучыць прозвішча сапраўды здольнага студэнта, і за ім «палююць» рэжысёры ўсіх тэатраў, хаця ім больш патрэбны на сваіх дадзеных іншы выхаванец, імя якога пакуль што нідзе названа не было.

Прамоўцы спыняліся на адасобленасці тэатраў: гамельчане ніколі не бачылі спектакляў калег з Брэста або Магілёва, а тыя, у сваю чаргу, не ведаюць, чым жыве тэатр у Віцебску або Бабруйску. Між тым, вопыт выпрацоўваецца не толькі ў сістэматычных выступленнях на сцэне, не толькі пад уплывам узораў, што дэманструюцца па тэлебачанню, а і ў неасрэднай садружнасці з калегамі ў суседніх тэатрах. У Гродне, напрыклад, паспяхова працуе клуб творчай моладзі, ініцыятарам якога з'яўляецца галоўны рэжысёр мясцовага тэатра У. Караткевіч; да артыстаў далучаюцца аднагодкі іншых прафесій — хімікі, настаўнікі, трэнеры; пасяджэнні адбываюцца цікавыя, бо ідзе абмен думкамі паміж людзьмі, якія ведаюць жыццё і ведаюць мастацтва. Чаму б не наладжваць сумесныя пасяджэнні такіх клубаў з розных гарадоў рэспублікі?

Вельмі прынцыпова прагучалі на пленуме словы аб тым, як трэба іграць, ставіць, афармляць спектаклі з удзелам моладзі. І не менш усхвалявана гаварылася на ім аб тым, што іграюць, ставяць, афармляюць дваццацідзевяцігадовыя дзеячы сцэны. Гэта істотны недахоп рэпертуарнай палітыкі тэатраў рэспублікі, што ў іх не прадстаўлены (або прадстаўлены недастаткова) творы героіка-рамантычнага, прасякнутага рэвалюцыйным пафасам. «Дзе яны, Паўкі Карчагіны часоў грамадзянскай, дзе яны, Паўкі Карчагіны сямідзясятых гадоў, эпохі космасу і БАМА?» — гэтае пытанне А. Клімавай было невыпадковае. Артыст з Брэста В. Кастальцаў заўважыў, што п'есы на сучасную тэматыку часта маюць аднапартыйны, напісаныя па аднаму шаблону персанажы, і малады актёр пачынае паўтарацца, бо фактычна са спектакля ў спектакль пераходзіць з адным і тым жа тэкстам. Гэта праблема ідэйна-творчага развіцця маладога таленту наогул. Ён фарміруецца ў залежнасці ад таго, аб чым гаворыць і якія ідэалы адстойвае яго герой на сцэне. Пра гэта нельга забываць у рабоце па выхаванню і прафесіянальнаму ўдасканаленню маладых мастакоўскіх кадраў. Партыйнасць, народнасць, высокі ўзровень творчасці — вось мэты ўсіх творчых пошукаў савецкага работніка мастацтва.

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. Луцэнка спыніўся на тым, што, на яго думку, можна назваць штучным супрацьпастаўленнем рэжысуры актёрам і наадварот. Гэта ж — адзін атрад. Рэжысура ў абсалютнай сваёй большасці зыходзіць у інтэрпрэтацыі драматычнага твора з аўтарскай задумы і з наяўнасці ў трупы пэўных актёрскіх індывідуальнасцей. Калі ж узаемаразумення няма, дык не таму, што рэжысёр вымагае ад выканаўцаў нечага немагчымага, а таму, што актёр або лянэецца, або не верыць гэтай рэжысуры наогул. Поспех можа забяспечыць толькі саюз творчых аднадумцаў, якія працуюць на ўзаемным давер'і і разуменні адзін аднаго, у садружнасці дасягаюць гармоніі зместу і формы тэатральнага відовішча, дэсканалага ва ўсіх кампанентах.

Такой гармоніі цяпер нельга дасягнуць без актыўнага ўдзелу ў творчым працэсе маладых спецыялістаў. Пленум і вызначыў праграму далейшай дзейнасці і канкрэтныя мерапрыемствы Беларускага тэатральнага аб'яднання па выхаванню прафесіянальна ўзброеных, ідэйна загартаваных маладых дзеячаў сцэнічнага мастацтва.

У абмеркаванні даклада ўдзельнічалі маладыя работнікі тэатраў П. Ламан (тэатр імя Якуба Коласа), А. Фядотаў (Гродна), Л. Рабушка (тэатр музычнай камедыі), В. Кастальцаў (Брэст), Л. Катковіч (Магілёў), У. Карако (Гомель), У. Рудэў (тэатр юнага гледача), І. Андрэеў (тэатр імя М. Горкага).

У трупы горнаўцаў шмат маладых артыстаў, якія ўжо заваявалі шырокае прызнанне грамадскасці ў спектаклях «Трохграшовая опера», «Дом Бернарды Альбы», «Апошнія», «Макбет». Цяпер яны рэпетыруюць спектакль, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, — «Вяртанне ў Хатыні», які ствараецца паводле «Хатынскай аповесці» А. Адамовіча (п'есу ён напісаў

у садружнасці з галоўным рэжысёрам тэатра В. Луцэнкам).

На здымку — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Б. Луцэнка, маладыя артысты В. Філатава, Я. Сахарай, Я. Ляонцеў і У. Шэлестаў.

Фота Ул. КРУКА.

ЭКРАН І ДАЛЯГЛЯДЫ ЖЫЦЦЯ

ДА ВЫНІКАЎ У АГЛЯДУ-КОНКУРСУ
КАРЦІН «БЕЛАРУСЬФІЛЬМА»

НА ПЯТЫ агляд-конкурс былі прадстаўлены практычна ўсе работы, створаныя кінематаграфістамі рэспублікі ў 1976 годзе, за выключэннем асобных фільмаў і кіначасопісаў аб'яднання «Летапіс», якія не трапілі ў праграму з прычыны «службовых» меркаванняў: каб не рабіць празмерных перагрузак для журы. Аб'ём жа работы ў яго быў вельмі вялікі: дастаткова сказаць, што за тыдзень яно азнаёмілася з пяццю карцінамі аб'яднання мастацкіх фільмаў, прагледзена больш чым дваццаць дакументальных, навукова-папулярных і вучэбных фільмаў, шэраг кіначасопісаў.

На пасяджэннях журы, у склад якога ўвайшлі кірыякі і творчыя работнікі кінастудыі, гэтыя фільмы былі старанна прааналізаваны з пункту гледжання ідэяна-мастацкай вартасці кожнага з твораў і асабістага ўкладу ў іх стварэнне як прадстаўнікоў вядучых кінематаграфічных прафесій, так і тых, чья работа пры пастаноўцы фільма хвэ і менш прыкметная, але вельмі важная, — мастака па касцюмах, грэму, другога рэжысёра, гукааператара, мастацтва і г. д. Пасля агляду-конкурсу з удзелам кінематаграфістаў Масквы, Ленінграда і рэспублік Прыбалтыкі адбыўся творчы семінар.

Гаворачы пра творчыя вынікі мінулага года, трэба асабліва адзначыць тры работы, што непасрэдна звернуты да важных тэм сучаснасці. Я маю на ўвазе вострапубліцыстычнае раскрыццё грамадска значных жыццёвых пытанняў у фільме «Нядзельная ноч» (сцэнарыст А. Петрашкевіч, рэжысёр В. Тураў) і творчае ўзасабленне актуальных праблем сённяшняй вёскі ў карціне «Сын старшын» (сцэнарыст М. Матукоўскі, рэжысёр В. Нікіфаў). Стварэнне такога роду кінатвораў, якія прысвечаны падзённым пытанням, несумнінна трэба залічыць у творчы актыў студыі. Названыя работы не без пралікаў, ёсць у іх спрэчныя моманты, недасканалае вырашэнне пэўных аспектаў. Аднак, указваючы на гэта, члены журы не маглі не адзначыць плённы пошук кінематаграфістаў, якія смела ўзялі на сябе няпростую місію экраннага даследавання, умоўна кажучы, «няжкадаступнага», яшчэ «мала вывучанага» мастацтвам матэрыялу. Пошук у такім напрамку асэнсавання рэчаіснасці заслугоўвае ўсяля-

кай падтрымкі: дзякуючы яму і пракладваюцца новыя шляхі ў мастацкім асэнні сучаснай тэматыкі.

Сярод кінатвораў аб'яднання мастацкіх фільмаў ажыўленаю дыскусія на семінары выклікала карціна «Вянж санетаў», пастаўленая В. Рубінчыкам па сцэнарыю В. Муратава. Звернуты да падзей Вялікай Айчыннай вайны, гэты не зусім звычайны па форме фільм прыцягнуў да сябе ўвагу цікавымі знаходкамі і ў рэжысёрскай, і ў выяўленчай трактоўцы (аператар Т. Логінава, мастак А. Чартовіч), а таксама сваім музычным вырашэннем (кампзітар Я. Глебаў). Гэты фільм даў журы найбольшую колькасць кандыдатур, вартых быць адзначанымі за прафесіянальнае поспехі.

Журы назвала лепшыя акцёрскія работы ў фільмах агляду. Сярод іх я звярнуў бы ўвагу чытачоў на актрысу Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Людмілу Пісараву, якая пранікнёна выканала ролю Ульяны ў фільме «Нядзельная ноч». Гэты паспяховы дэбют у кіно вядомай тэатральнай актрысы служыць яшчэ адным панамікам аб тым, вакол чаго час ад часу ўспыхваюць дыскусіі, — аб падзённым неабходнасці больш шырокага прыцягнення ў кінематограф беларускіх артыстаў.

Што датычыць аб'яднання тэлевізійных фільмаў, дык яго творы прынеслі ўдзельнікам агляду мала радасці. Як паказалі прадэманстраваныя стужкі, мінулы год быў для аб'яднання няўдалым. Рэзкае зніжэнне, у параўнанні з мінулым годам, мастацкага і прафесіянальнага ўзроўню знятых для паказу па тэлебачанні фільмаў — факт зусім відавочны. І прыкры! Дзве карціны пра нашы дні — «Спы-

тай сябе» (сцэнарыст С. Клябаняў, рэжысёр В. Трацякоў) і «Лёгка быць добрым» (сцэнарыст Б. Шустаў, рэжысёр В. Жыліні) выглядаюць слабымі па ўсіх кампанентах экраннага відовішча. Прэтэндуючы на даследаванне важных праблем сучаснасці, аўтары гэтых твораў раскрываюць іх спрощана і прыблізна, парушаючы нярэдка бытавую і ісхалагічную праўду ў лаказе чалавечай і рэальнай жыцця.

Не парадавала нікога і музычная казка «Пастух Янка» (сцэнарысты А. Вольскі і Э. Доўнар, рэжысёры Ю. Цыцякоў і В. Вярбоўская) — твор, у якім адсутнічае самастойнае рэжысёрскае бачанне стужкі ў цэлым і пануе «але вялікае эклектыка».

Некалькі дыпламаў журы прысуджана стваральнікам асобных навел фільма «Па сак-

рэту ўсяму свету» («Дзяніскавыя расказы») — маладым рэжысёрам Ю. Аксанчанку, Д. Міхалеву, аператару А. Бетрэву, мастаку В. Гаўрыкаву... Дыплама за лепшую работу над тым жа фільмам удастоены пасмяротна таленавіты мастак кіно Юрый Бульчоў.

Пасля леташняга агляду-конкурсу на заключэнні творчай канферэнцыі востра крытыкаваліся многія работы аб'яднання «Летапіс», у прыватнасці, за стэрэатыпінасць рашэнняў і адсутнасць творчага пошуку. Семдзесят шосты год стаў больш плённым для аб'яднання. Створаны шэраг цікавых работ у дакументальным і ў навукова-папулярным жанрах. Сярод іх назавем карціны «Цюльпан для сяброў» і «Суд памяці» В. Дашука, «Вялікая дыяганаль» В. Сукманава, «Карабель прыняў імя» В. Шаталава...

Рэжысёрам В. Дзюку і В. Сукманаву журы прысудзіла дыпламы за лепшую рэжысуру, В. Шаталава — за лепшы кінарэпартаж. Фільм пра людзей спорту «Вялікая дыяганаль» адзначаны таксама за лепшы сцэнарыі (М. Супапеў), за лепшыя сінхронныя здымкі (У. Цяслюк). Журы адзначыла фільм сцэнарыста А. Вялюгіна і рэжысёра І. Вейняровіча пра С. Прытычкага — «Права на бессмяротнасць»; рэжысёр М. Жданюскі, аператары В. Арлоў і А. Салавей узнагароджаны за пошук ва ўзбагачэнні жанравых магчымасцей дакументальнага кіно (фільм

«Трэнь-брэнь»); сцэнарыст А. Асіпенка і яго сааўтар і рэжысёр Б. Сарахатнаў — за пераканаўчае творчае раскрыццё праблемы інтэнсіфікацыі сельскагаспадарчай вытворчасці на прамысловай аснове ў навукова-папулярным фільме «Добрая зямля»; рэжысёр С. Браўдэ і аператар М. Бераў — за вучэбны фільм «Разьба па дрэве»; рэжысёр-дэбютант А. Карпаў за рэжысуру ў навукова-папулярным фільме «Тайна энкаўстыкі». Спіс даволі ладны! Ён сведчыць, што аб'яднанне «Летапіс» атрымала найбольшую колькасць адзнак, прадэманстраваны і вялікую па аб'ёму гадавую праграму, і высокі творчы ўзровень фільмаў. Прымаючы пад увагу гэтую прыемную навіну, усё ж нельга не заўважыць, што ў праграме «Летапіс» не было фільмаў праблемнага характару, фільмаў-партрэтаў нашых сучаснікаў. Ды і прафесіянальна-творчую якасць кінаперыядыкі варты яшчэ ўдасканальваць.

Мабыць, гэта будзе не нова, нават трывяліка, але я мушу сказаць: экран усё яшчэ адстае ад жыцця, творчая разведка новых тэм павінна быць больш смелай, іх мастацкая распрацоўка — больш самабытнай, адметнай.

Такія некаторыя вынікі пятага агляду-конкурсу карцін студыі «Беларусьфільм».

А. КРАСІНСКІ,
кандыдат мастацтвазнаўства, старшыня журы конкурсу-агляду.

МІНСК ЗАПРАШАЕ

Сёння ў Палацы спорту пачынаюцца вечары сустрэч з выдатнымі артыстамі савецкага экрана. У сталіцу Беларусі прыехалі стваральнікі папулярных кінафільмаў, артысты, чые імёны пазначаны не толькі ў цітрах, а і ў гісторыі самага мастацтва — кіно. Узначальваюць ансамбль зорак экранна народныя артысты СССР М. Круччоў, Я. Матвееў і Ус. Санаеў.

Такія сустрэчы карысныя для гасцей і для гледачоў. Сем гадоў назад, напрыклад, у Мінску на Усесаюзным фестывалі кінамастатства атрымаў адзін з галоўных прызюў фільм «Паштовы раман» — пра гераізм лейтэнанта Шміта. Яго рэжысёр і выканаўца адной з роляў Яўгеній Матвееў гаворыць:

— Тады я ўпершыню наведваў Хатынь. Яна стала для мяне самым красамоўным і ёмістым вобразам вайны... Гэтыя спаленыя паселішчы, што трывожаць нашы сэрцы голасам званой, не даюць спакою, калі ты думаеш або працуеш над мастацкім творам пра вайну. Цяпер, калі я жыву фільмам па раману П. Праскурава «Лёс», чую званы Хатыні, імкнуса ўнесці ў партытуру стужкі гэтае вобразнае адчуванне голасу трывогі і болю, закліку да змагання, голасу няскоранага духу...

Вось і ў гэтыя дні сакавіка госці з Масквы не толькі раскажуць аб сваіх творчых работах да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, а і наведваюць выдатныя мясціны Мінска і наваколля, звязаныя з барацьбой савецкага народа за свабоду і незалежнасць сацыялістычнай Радзімы.

Я. МАТВЕЕУ.

Лісьмо ў рэдакцыю

БЕЗ УВАГІ ДА ЖАНРУ

На тэатральных афішах Беларусі мы часта сустракаем слова «камедыя». На ўсю краіну праславіліся нашы камедыёграфы — Кандрат Крапіва і Андрэй Макаёнак. Калі ў Мінск прыязджаюць абласныя калектывы, яны абавязова знамяцца нас з новымі работамі ў любімым народным жанры. Прыгадайце хоць бы нядаўнія гастролі коласаўцаў, Гродзенскага і Магілёўскага драматычных тэатраў — яны далучылі мінчан да сатырычных і камедыйных навінак, што належача пры А. Дзялендзіна, М. Матукоўскага, А. Петрашкевіча, далі нозае жыццё «Міламу чалавечу» К. Крапівы. Прыгадваеш любімых артыстаў, і эню жа перад табой сыграныя імі ролі ў камедыях беларускіх аўтараў. Нолькі радасці прыносяць гледачам Г. Аўсянікаў і П. Кармунін, Ф. Шмакаў і Г. Марціна, Г. Макарава і З. Стома, З. Каняпелька і І. Матусевіч, Л. Давідовіч і Б. Уладзімірскі, Г. Арлова і Г. Гарбук, выконваючы ро-

лі людзей, якіх пісьменнік паставіў як бы перад павелічальным шклom сатыры або камедыі!

Адным словам, ёсць камедыі і ёсць каму іх іграць на сцэне. Дык чаму ж акурат камедыя стала Золушкай на нашай кінастудыі «Беларусьфільм»?

У свой час больш або менш паспяхова пераносіліся на экран і такія сцэнічныя творы, як «Паўлінка», «Несцерка», «Хто смяецца апошнім». Астатнія спробы даць гледачам краіны і рэспублікі смешныя творы на матэрыяле сучаснасці, на жаль, поспеху не прынеслі. З карціны «Саша-Сашачка» засталіся мелодый Я. Глебава, а вось аб чым быў той фільм — музычная камедыя — усломніць немагчыма. Фільмам «Нашы суседзі» рэжысёр С. Спашноў, здаецца, пачаў распрацоўку камедыйнага жанру, але нядаўня яго работа «Цешча» паслужыла зручным матэрыялам для кліп гледачоў і крытыкі, бо тут дадзены букет таных жартаў,

прымітыўных тыпаў і звычайнай безгустоўнасці. Ніхто з нашых рэжысёраў, наокольні мы ведаем, у камедыйным жанры не працуе. Ва ўсянім разе фільмаў такіх няма і няма.

Мабыць, прычына і ў тым, што сцэнарыі тых жа камедыя «Саша-Сашачка» або «Цешча» пішуць аўтары, якія не дужа добра ведаюць з чаго варта смяцца, запрошаныя аднекуль.

Чаму так даўно не прыцягваюцца да ўдзелу ў кінавытворчасці такі камедыёграф, як А. Макаёнак? Няўжо яўны правал экранізацыі п'есы «Лявоніха на арбіце» (фільм мае назву «Рагаты бастыёны») так напалохаў яго самога, што ён не пераступае парога «Беларусьфільма»? Лёгка сабе ўявіць, якім смешным і злым атрымаўся б фільм паводле яго «Зацонанага апостала» з супрацьбуржуазным пафасам. Тэатры ж знаходзяцца ў п'есе арыгінальнасць і адметны сатырычны почырні!

Ёсць сцэнарыі вопыт у пісьменніка А. Дзялендзіна, ды камедыі ён піша для драматычнай сцэны, а не для экрану («Аперацыя «Мнагажэнец»). Чаму?

Пачуццё гумару выявіў драматург А. Петрашкевіч, але яго імя ў цітрах на экране мы заўважаем тады, калі распрацоўваецца гераічны або публіцыстычны жанр.

Пасля «Амністыі» ў купалаўцаў і коласаўцаў можна было б чакаць камедыйны сцэнарыі ад М. Матукоўскага. Яго няма.

Чаму? Часопіс «Вожык» мае ў сваім аўтарскім актыве амаль усіх беларускіх сучасных пісьменнікаў. Лепшыя яго публікацыі даюць падставы называць іх спецыялістамі творчай разведкі ў камедыйным жанры. Ці чытаюць часопіс на студыі? Ці знаёмы там з гумарам Я. Брыля, П. Кавалёва, П. Місько, Р. Семашкевіча і іншых прызаных рэжысёраў і супрацоўнікаў сцэнарнага аддзела? Па ўсім, што мы бачым на экране, і па тым, што студыя аблацае, сназаць у адказ «так» нельга: наўрад ці чытаюць. І не цікавляцца. А варта было б гэта зрабіць, бо добрая камедыя часам пачынаецца з гумарэскі... Вось і атрымліваецца, што

сатыра і гумар як грамадска дзейсныя, актыўныя літаратурныя жанры, асабліва ў драматычнай і нас развіваюцца, здабываюць папулярнасць, заваўваюць сімпатыі ўсесаюзнага чытача і гледача, а кіно пазбягае іх. Жартам у нас навуцкі: апыліліся на той «Цешчы», дык цяпер і слова «камедыя» палюхае студыйцаў.

Мае калегі — аўтамабілісты — народ вясёлы, умеюць веселіцца і цянць гумар. І нярэдка лны выказваюць сваё недаўменне з прычыны, аб якой я і парашуў напісаць у газету «Літаратура і мастацтва».

Спадзяюся, што неўзабаве мы з хлопцамі прачытаем на старонках штотыднёвіна адна з нашых «чаму? Саюза кінематаграфістаў БССР і студыі «Беларусьфільм». Яго хочучь пачуць многія паклоннікі кінамастатства.

Ды, зрэшты, мог бы выказаць свой пункт гледжання на гэта і А. Макаёнак, бо ёсць жа, відаць, прычыны, якія замінаюць яго дружбе з экранам.

Смех — не грэх! Дык чаго ж яго не пускаюць на студыю ў Мінску?

А. МІСТРУКОУ,
майстар станцыі тэхабслугі аўтамабіляў № 1, Мінск.

ПЕРАД СУСТРЭЧАЮ з Уладзімірам Стальмашонкам, як звычайна ў такіх выпадках, не мог не прыгадаць асноўнае ў творчасці жывапісца, які па стылявых пошуках сярод майстроў свайго пакалення — бы «асабіяком». І хоць пачатак яго творчасці (карціны пра маладых будаўнікоў і камсамольскі патруль) вельмі не падобны на працяг (шматлікія партрэты сучаснікаў, карціны пра Леніна і ленинцаў, пра першых камунараў) — усё ж не падлягае сумненню пэўная паслядоўнасць творчага развіцця мастака. Пры павярхоўным паглядзе тут на відоку перш за ўсё стыльвая эвалюцыя. Але ў тым і справа: пошукі ўласнае «мовы», выяўленай настолькі актыўна, што няпроста назваць аналагі ў сучасным жывапісе, трывала падпарадкаваны ўнутранай эвалюцыі мастакоўскага паглыблення ў сённяшняе жыццё, у

мэты і пошукі жывапісца, звязаныя з адметнасцю ўсяго ягонага творчага шляху ў жывапісе. Тым заканамернасці творчасці Уладзіміра Стальмашонка, якія быццам «збегліся» ў гэтым партрэце, былі ў наяўнасці і ў самых першых творах мастака, хоць і выяўлены яны там «прыхавана».

Так, сапраўды, ужо карціны пра маладых будаўнікоў і пра камсамольскі патруль вылучаліся нязвычайным па тым часе падыходам да колеру. Малады мастак імкнуўся ўвесці ў палітру як разнастайнасць вясёлкі, так і яе напружанасць. Гэта была пазіцыя. І няхай нават не ўдалося Стальмашонку абвергнуць думку Канстанціна Каровіна, што «не ўсякае буйства фарбаў ёсць каларыт», тым не менш ён пераканаўся: умаццяючы гучанне колеру, можна нагучыць яго сэнсам, так сказаць, у «актыўнай меры» і перш за ўсё праз колер выказаць істотнае для са-

Страты і — калі хочаце — пераадолення трагедыі. Колерам споведзі.

Таму варты сказаць вось пра што. Эмацыянальны матывы твора ўзбагачаюцца яшчэ адным: неўсвядомленым, можа, імпульсам — праз вобраз персанажы партрэта нека ўшчыльную наблізіцца да сябе як да чалавека і мастака. Разабрацца глыбей у сабе... Ці ж не найкаштоўнейшы гэта імпульс для суперажывання з глядачом? Для роздуму аб вартасці жыцця і працы? Глядач атрымлівае ўсе прадасылкі, каб суаднесці свой эмацыянальны свет з эмацыянальным светам мастака і героя ягонага партрэта.

І яшчэ: у гэтым партрэце відавочны рысы пэўных якасцей, што, мабыць, выявіцца ў творчасці мастака неўзабаве: Уладзімір Стальмашонак стаіць перад паглыбленнем у такія эмацыянальныя сферы, у якія дагэтуль паглыбляўся не надта або проста абыходзіў іх.

Гаворачы з мастаком аб гэтым партрэце (і не толькі аб ім, зразумела), я спытаў яго пра новыя творчыя планы.

— Планаў многа. І не так ужо мала — у стадыі здзяйснення. Але пра некаторыя задумы (папэўна, будуць сярод іх і «карціны-партрэты», і «партрэты-карціны») гаварыць цяпер не хацелася б. Лепш выказацца з пэндзлем у руках! Але пра адну работу, звязаную з пошукамі ў галіне мастацтва манументальнага, скажу: вітражы для архітэктурнага комплексу «Мінск», які ўзводзіцца ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы ў горадзе Патсдаме. Зразумела, работа вельмі адказная. Створана шмат эскізаў. Працыю напружана. Вітражы будуць устаноўлены на месцы да святкавання шасцідзесяцігоддзя Вялікага Кастрычніка.

Да сказанага мастаком можна дадаць: нядаўна ён напісаў партрэт аднаго з удзельнікаў абароны Брэсцкай крэпасці, пісьмennisка Алеся Махначы. У гэтым партрэце таксама былі пастаўлены некаторыя новыя задачы, якія, мне здаецца, павінны выразней акрэсліцца ў новых станковых творах жывапісца. А што яны акрэсліцца — сумненняў няма: творчая воля Уладзіміра Стальмашонка актыўна выяўлена ва ўсім ягоным творчым шляху, паколькі заўсёды працуе ён з маладым запалам.

Уладзімір БОЙКА.

ПАСЛЯДОЎНАСЦЬ

сённяшні характар савецкага чалавека. На мінулае мастак глядзіць сённяшнімі вачыма, адлюстроўваючы праз гістарычныя вобразы заповітныя часцінкі душы сучасніка. Паўшчы персанажы твораў Стальмашонка з цягам часу становяцца глыбейшыя, сур'ёзнейшыя. Карціны і партрэты набываюць сапраўды поліфанічнае гучанне. Матывы лірычныя ўсё больш трывала спалучаюцца з матывамі эпічнымі.

Гаворачы са Стальмашонкам, кожны раз пераконваешся, што ён літаральна апантаны шматлікімі праблемамі творчасці. Некаторыя з іх быццам вырашаны «раз і назаўсёды» (так, ледзь не кожная яго карціна нагадвае групава партрэт. І ледзь не кожны партрэт валодае прыкметамі карціны). Іншыя ж з праблемаў суправаджаюць яго ад самых першых самастойных крокаў у творчасці і па сённяшні дзень (скажам, пошукі ў колеравым вырашэнні палотнаў, пра якія давалася гаварыць з ім і на гэты раз досыць падрабязна, хая наша гаворка пра «змястоўнасць колеру» пачалася не цяпер).

Так, менавіта ў колеравым пошуку нярэдка ўпіраюцца творчыя намаганні жывапісцаў. Адна справа сказаць: «Мяркую пісаць партрэты...» Зусім іншая — адказаць сабе: як іх пісаць, пра што гаварыць праз тыя ці іншыя персанажы.

Створанае ім — няпростае для асэнсавання, хая знешне ў работах усё быццам і проста.

Адна з зусім нядаўніх работ мастака — партрэт бацькі. Твор так і называецца — «Хірург Іван Стальмашонак».

...Хірург прайшоў нялёгкае жыццёвае шлях. Уратаваў не адно жыццё чалавечы. Працаваў бяскожна. Любіў сваю працу. Бачыў, усведамляў яе знітаннасць з самымі рознымі праявамі жыцця. Ці ўсё зрабіў, што мог? Ці паспеў зрабіць для людзей усё, што хацелася, жадалася, мроілася?

Вось ён перад намі, гэты чалавек. Стаіць, прыўзняўшыся з рабочага крэсла, паклаўшы руку на сэрца. Ён і сабе адрае тая складаная пытанні, пра якія мы здагадваемся і якія наўрад ці варты надта ўжо дакладна фармуляваць. Скажам так: ёсць у гэтым вобразе элементы споведзі чалавечай перад сабою, перад людзьмі. Мастак праз пэўныя рэаліі фону імкнецца «пераказаць» істотныя «кардынаты душы» героя. Барометр, карта Беларусі, шыпшкіныя пейзажы, людзі на рэпрадукцыях мастацкіх твораў і на даўніх фотаздымках. Сярод людзей — Ленін і Пірагоў, вайскоўцы часоў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. Мабыць, недзе на здымках сярод людзей і ён сам — хірург Іван Стальмашонак...

Наўрад ці самы лепшы гэта партрэт з напісаных мастаком. Але на сённяшні дзень у ім знітаваліся

мой задумы палатна. (Увага да ліній, да яе «напружанасці зместам» прышла трохі пазней).

З часам ён зразумеў, як неабходна абмяжоўваць сябе. Захоўваючы актыўнасць, ледзь не гранічную напружанасць колеру, усё ж не пераносіць на палатно ўсю вясёлку. Ад удумлівага выбару вядучых колераў іх дэкаратыўныя вартасці і трываласць іх сувязей з задумаю ніколі не змяніліся. Наадварот — арганізуючыся, вядучыя колеры спрыялі актыўнасці колеравага гучання ўсяго жывапісу палатна.

Прыгадваючы яго карціны пра сустрэчу Уладзіміра Ільіча Леніна са студэнтамі ВХУТЭМАСа, пра свята ў камуне або партрэт Рыгора Шырмы, нельга не задумацца, напрыклад, аб адметным гучанні чыста белага колеру ў яго жывапісе, падпарадкаванага пэўнай сэнсава-эмацыянальнай задачы: перадаць чысціню душы персанажы або чысціню сённяшняга ўспрыняцця колішніх (такіх дарагіх для нас і сёння!) падзей.

Можна, каму здасца, што занадта прасталінейна праводзіць ён сувязь паміж чысцінёй белага колеру і чысцінёй эмоцый.

Але ж у «престалінейнасці» яскрава відаць вельмі няпростая задача жывапісца (значыцца, не толькі фармальна, але — зместава). Паспрабуйце прыгадаць у жывапісе Беларусі аналагі такога вольскарыстання белага колеру. Колеру — не фарбы! Тону! Можна, бадай, прыгадаць падпарадкаванне зусім іншым жывапісным (у тым ліку — стыльвым) задачам зместавае напавненне актыўных белых танаў у пейзажных карцінах Віталія Цвірко. Ды яшчэ — высокую культуру белага ў нашыморках такіх прадстаўнікоў «старой школы» нашага жывапісу, як, напрыклад, Валянцін Волкаў або Мікалай Гусеў, што ўмелі рашаць найскладаную жывапісную задачу — пісаць белае на белым.

Таму кажу пра гэта падрабязна, каб засяродзіць увагу якраз на той акалічнасці, што ў партрэце-карціне «Хірург Іван Стальмашонак» белы колер падпарадкаваны якасна іншыму сэнсава-эмацыянальнаму ключу, чым у ранейшых аналагічных па жывапісе творах Уладзіміра Стальмашонка. Нешта новае выкрывалі ўвядзенне ў яго жывапісным разуменні белага. І гэта — не такое ўжо прыватнае назіранне, як можа здацца спачатку. Тут белы колер стаў колерам трывогі. Колерам унутрана супярэчлівага, драматычнага перажывання, выкліканага паглыбленнем мастака ў характар блізкага чалавека. Перажывання, выкліканага страцю чалавек. Не, тут наўрад ці дарэчы была б прасталінейная сувязь: маўляў, «колера хірургіі» — белы. Усё куды больш складана. Белы колер стаў колерам адчування непапраўнасці

ВОБРАЗНАСЦЬ У ШКЛЕ

Дэкаратыўнае мастацтва ў нашы дні атрымала вялікае развіццё і прызнанне. Дзесяць гадоў назад глядач бачыў у выставачных залах толькі станковыя творы, а сёння ён мае магчымасць пазнаёміцца з творчасцю майстроў керамікі, ткацтва, шкла. Атрымаў развіццё вітраж.

Але калі ў кераміцы мы ўжо часта можам бачыць вырашэнне праставых дэкаратыўных наміраў, без утылітарнага прызначэння і без сюжэтнага пераказу, то шкло яшчэ вельмі адстае ў гэтым. На выстаўках мы сустракаем з вобразнымі назвамі кілішкі, блюды, вазы. Творы патрэбныя, цікавыя па колеру, форме, тэхналагічных знаходках, але ўсё ж яны застаюцца кілішкамі, блюдамі, вазамі.

Дэкаратыўнае мастацтва ў значнай ступені грунтуюцца на асацыяцыі. Таму, напрыклад, у рабоце пад назвай «Космас» лепш было б убацьчы кампазіцыю, якая складалася б са сфер, шароў або прамалінейных святло плоскасцей, чым вазу з адлюстраваннем планет. Тое ж самае ў вітражах. Калі мы сустракаемся з назвай «Вітраж», то яго, звычайна, цяжка адарваць ад плоскасці. Але хіба гэта мяжа для выкарыстання шкла ў манументальным

мастацтве? Напэўна, не. Многія мастакі спрабуюць даказаць гэта.

Праблема мастацтва не могуць замыкацца ў рамках адной рэспублікі, а тыя ці іншыя асобныя дасягненні набываюць ўсеагульнае значэнне. Па гэтай прычыне паспрабую прывесці прыклады, звязаныя не толькі з работамі беларускіх мастакоў.

Успомнім, напрыклад, эксперыментальны вітраж літоўскага мастака Стохіуса «Фантазія космасу», што экспануецца ў музеі Каўнаса, які ўпершыню прызначыўся не для маніравання ў сцяне, а для падвешвання ў экстэр'еры або інтэр'еры. Прыгадаем таксама аб'ёмны вітраж, створаны для Інтэр'ера Дома культуры ў Уфе мастакамі Паляшчуком і Шчарбіннай. Яны дабіліся арыганальнага вырашэння гэтай тэмы, паставіўшы прамавугольнік вітража пасярод залы.

Той, хто ўважліва сочыць за развіццём дэкаратыўнага мастацтва, мог у спецыяльных часопісах пазнаёміцца з новымі эксперыментальнымі работамі чэшскіх мастакоў па шкле, асноўнай задачай якіх з'яўляецца наладжыванне этапу выяўлення са-

міх удасціўсцей шкла: яго празрыстасці і кінетычнасці.

Характэрнай работай у гэтым плане з'яўляецца дэкаратыўная сцяна будынка аэрапорта ў Вроцлаві мастакоў Л. Брыхтмай і С. Лібенскага. Другую работу — ужо эмацыянальна — пластычную — выканалі яны для павільяна Чэхаславакіі на ЭКСПО-70 у Осака.

Той, хто пастаянна наведвае выставачныя залы, не мог не заўважыць, як ад выстаўкі да выстаўкі павышаецца мастацкі ўзровень твораў са шкла, ускладняецца тэматыка, шырокае вобразнае вырашэнне. Бадай, адной з першых выставак, якая пазнаёміла глядача не толькі з вобразным вырашэннем посуду, але і з дэкаратыўнымі кампазіцыямі са шкла, была Маскоўская выстаўка мастацкага шкла заводаў РСФСР у 1972 годзе. Там экспанаваліся такія работы, як «Вясна» С. Вяснінскай, «Варшавянка» Ю. Вяхава, «Адзінства» В. Шаўчэнін. Дэкаратыўную пластыку са шкла пачалі ўводзіць у Інтэр'еры. Як прыклад такога сінтэзу можна назваць работы ленинградскага мастака В. Смірнова для рэстарана

«Неўсё» ў Ленінградзе, які стварыў з крышталю кампазіцыю пораў года, разнастайныя па велічыні, форме і аб'ёму.

Арыганальны і шлісліныя кветкі ў люстрах таліскага рэстарана «Віру» (мастакі М. Савіч-Лабянас і А. Андэма-Там).

Па-свойму застылізавалі кветкі ў дэкаратыўнай рашотцы для музея завода «Чырвоны май» маскоўскія мастакі Т. Савіч і Л. Фаміна. Свайі работай малады мастакі паказалі неабмежаванасць пластычнай, колеравай і кампазіцыйнай магчымасці шкла.

А ў чэрвені гэтага года ў Вільнюсе паказваў свае работы эстонскі мастак Эйна Мясэт. Там былі не толькі кампазіцыйныя работы, але і блюды, вазы, штофы. Але ў іх мастак удыхнуў вобраз, філасофскае мысленне, не гаворачы ўжо пра новыя тэхналагічныя прыёмы, якія прысутнічаюць у кожнай яго рабоце.

Дык дзе ж тая грань, якая аддзяляе твор мастацтва ад выставачнага посуду? Кожная работа Эйна Мясэта — гэта пластычнае вырашэнне тэмы абранай ім. Ды і тэмы яго не банальныя. Вось, да прыкладу, «Сонца ў пустэчы» — гэта

крышталёны прамавугольнік з аражывым паглыбленнем і дыскам унутры. «Птушкі» — гэта блакітныя і фіялетава-кветкавыя сасуды з моцна падобнымі рыльцамі, якія сапраўды нагадваюць сумуючых па адлятаючай чароды птушак. Або празрысты сінні прамавугольнік, а побач цёплы шар — «Пагаслая планета».

На жаль, пералік работ нічога не дае чытачу, які не бачыў гэтай выстаўкі, і нічога не дае мастаку, які ідзе да твора ад знешняй прыгажосці і складанасці, а не ад унутранага вобраза. Таму што часам усю складанасць і багацце ідэй можна выказаць у некалькіх словах, а часам затрачваюцца складаныя сказы для выказання беднай, няякасна думкі.

Можна прывесці яшчэ шмат прыкладаў, але не ўсё яны ўдалыя. Ады работы вызначаюцца добрым густам і зусім закончаным, іншым — толькі як заяўкі для падобнага вырашэння. Часта творы не звязаны з далёкім Інтэр'ерам і рознастайна выкарыстаннем састаных элементаў. Ды першы крок усё ж зроблены. І можна меркаваць, што неўзабаве кампазі-

цыі са шкла будуць дапаўняць і ўпрыгожваць не адзіны архітэктурны ансамбль.

Дэкаратыўныя работы цяпер занялі такое ж самастойнае месца ў мастацтве, як і станковыя творы і скульптура. Але ў іх больш складаная задача: яны ўдзельнічаюць у фарміраванні асяроддзя, дапамагаюць раскрыпаць вобраз архітэктурнага аб'екта, і вельмі важна, каб у чалавека, які глядзіць на гэты творы мастацтва, не ўзнікла жаданне падумаць: гэтая назва пасавала б да майго пакоя, у ёй цудоўна выглядалі б польпаны. Або пра вітраж: тут па тэме людзі робяць не тое, чым занята наша прадпрыемства, і чаму ў іх аднолькавы колер твару і вопраткі, такога не бывае...

І калі мастак пачуе такое, ён павінен задумацца, чаму ўзнікаюць такія жаданні і такія пытанні. І часцей за ўсё пытанні ўзнікаюць не тады, калі мы бачым арнамент або фармальна выкажаную думку, а тады, калі, здаецца, усё гэта ўжо пераказана. Але гэты ўжо не жаданне сучаснага глядача. Калі чалавек бачыць у творах толькі сюжэты, ён успрымае іх як пераказ чужога жыцця, якое часцей за ўсё не хавае глядача і не перадае ўнутранага свету стваральніка.

І. КУЗНЯЦОВА.

«ЦЫБУЛЬКА» — так ласкава і хораша названа агітацыйна-мастацкая брыгада Дома культуры саўгаса «Мінская гароднінная фабрыка», якая на Рэспубліканскім конкурсе III тура Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных паказала праграму «Гімн прафесіі».

Як вядома, асновай прадстаўлення любой агітбрыгады з'яўляюцца факты з жыцця таго прадпрыемства, на якім працуюць яе ўдзельнікі. Праз мясцовы матэрыял яна абавязана выклікаць у гледача роздум, прымусіць яго асэнсоўваць жыццёва важныя праблемы, накіроўваць яго на больш значныя абагульненні грамадскага гучання. Важна, канечне, каб разам з пэўнай інфармацыяй пра становае і адмоўнае ў жыцці саўгаса, завода, калгаса, фабрыкі, інстытута гледачы яшчэ атрымалі і эстэтычнае задавальненне ад выступлення агітбрыгады. У такім выпадку яна можа разлічваць на поспех не толькі ў «родных сценах», але і ў любой аўдыторыі.

Менавіта такім шляхам і пайшлі аўтары праграмы «Гімн прафесіі». Праўда, назва сцэнарыя не зусім адпавядае яго зместу. Праграма ўспрымаецца не як гімн прафесіі, а як лірычныя дыялогі пра яе. Яна ў мастацкай форме папулярызуе поспехі перадавікоў, асобных працоўных калектываў, у ёй знайшлі адлюстраванне многія падзеі з жыцця саўгаса, раёна, Міншчыны і нават краіны. Лічы і факты, лозунгі і плакаты тут не засланяюць, як здарэцца часам, галоўнага — людзей, павялі, чалавечай тактоўнасці, сардэчнай, шчырай зацікаўленасці справамі сваіх сяброў па працы і гонару за іх поспехі.

З сатырычнай завостранасцю, гнеўнай узрушанасцю агітбрыгада выразнымі сродкамі мастацтва выкрывае антыграмадскія праявы, несумленныя адносіны асобных людзей да працы, выпадкі бюракратызму, п'янства і іншыя недахопы, загані і хібы, якія яшчэ надараюцца ў нашым жыцці. Пра ўсё гэта расказваецца яскрава, вобразна, са страсным жаданнем змагацца з усім тым, што перашкаджае нам жыць і працаваць.

У калектыве, які восенню адзначыць сваё пяцігоддзе — 13 дзяўчат. Кіраўнік агітбрыгады Леанід Аркадзевіч Дубаў — выхаванец Беларускага

політэхнічнага інстытута, былы ўдзельнік каманды Клуба вясёлых і знаходлівых горада Мінска, якая ў 1971 годзе стала чэмпіёнам СССР і заваявала кубак «Надзея». Мяркуючы па той праграме, што была паказана на конкурсе. Л. Дубаў мае добрыя арганізатарскія, педагогічныя і рэжысёрскія здольнасці, бо яму ўдалося стварыць дружны калектыв з перадавікоў вытворчасці, камсамольскіх і прафсаюзных актывістаў. Варта адзначыць і тое, што Л. Дубаў самастойна вядзе ўсю вучэбна-творчую і выхаваўчую работу з удзельнікамі

варышаў, але выяўляць і крытыкаваць недахопы, бо самі яны — сярод лепшых людзей прадпрыемства.

Поспехі калектыву агітбрыгады адзначаны дыпламамі і граматамі розных творчых аглядаў і конкурсаў. Выступленні «Цыбулькі» заўсёды знаходзяць водгук у работнікаў саўгаса і ў гледачоў суседніх гаспадарак.

На фоне выступленняў «Цыбулькі» больш кантрастна выявіліся недахопы ў дзейнасці большасці агітацыйна-мастацкіх брыгад, што былі дапушчаны да ўдзелу ў рэспубліканскім конкур-

выдаткаў, але затое маральна-эстэтычна здабыткі будучы непараўнальна большыя.

Культура вуснай мовы. Агітбрыгада ўздзейнічае на гледачоў шматлікімі выяўленчымі сродкамі. І ўсё ж асноўная нагрузка прыпадае на вуснае жывое слова. Такім чынам, у працэсе вучэбнай работы трэба звяртаць увагу ў першую чаргу на выразнасць мовы: неабходна трэніраваць дыханне, займацца пастаноўкай голасу, адпрацоўваць дыкцыю, вывучаць і засвойваць нормы літаратурнага вымаўлення, выпрацоўваць навыкі гаварыць дакладна і эмацыянальна-вобразна. Мова ўдзельніка агітбрыгады павінна быць лагічнай, пераканальнай і непасрэднай.

У сённяшніх праграмах агітбрыгад рэспублікі часта чуеш, на жаль, скандаванне, празмернае гукавое ўзмацненне, крыклівасць і ўвогуле незразумелую мову (многія ўдзельнікі гавораць ні па-беларуску, і ні па-руску). Каб авалодаць літаратурным беларускім і рускім вымаўленнямі, удзельнікам агітбрыгад і іх кіраўнікам неабходна цвёрда засвоіць фанетыку. Тады можна будзе весці гаворку пра культуру вуснай мовы наогул.

Касцюмы. Сучасныя калектывы мастацкай самадзейнасці маюць добрую матэрыяльную базу, таму пашыць касцюмы для 10 — 15 удзельнікаў агітбрыгады прадпрыемству няцяжка. А вось якія павінны быць касцюмы? Адказу на гэтае пытанне не даў і рэспубліканскі конкурс. Даводзілася бачыць камбінезоны, спартыўныя трыко, уніформу студэнцкіх будаўнічых атрадаў, кофтакі ўсіх колераў з міні і максі спадыцамі, джынсавыя касцюмы...

А якія ж павінны быць касцюмы ўдзельнікаў агітбрыгад? Можна, варта правесці абмеркаванне гэтага пытання больш шырока? Асабіста я перакананы, што касцюмы павінны быць зручныя ў карыстанні, бо артыстам-аматарам даводзіцца на сцэне шмат рухацца, спяваць, танцаваць. Хацелася б, каб на сцэнічных касцюмах былі і своеасаблівыя дэталі, якія б указвалі гледачу на прыналежнасць выканаўцы да той ці іншай прафесіі.

Нельга забывацца на тое, што выступленне агітбрыгады — заўсёды ўрачыскасць, святочнасць, творчасць.

СЛОВАМ І СПРАВАЙ

агітбрыгады, якія з першага з'яўлення на сцэне захапляюць гледачоў малодасцю, запалам, улюбённасцю ў сваю прафесію.

Хто ж гэтыя 13 мілых і абаяльных дзяўчат? Па-першае, усе яны працуюць у саўгасе. Сярод іх — цяплічніцы, аператары, выхавальнікі дзіцячага сада, служачыя, памочнікі брыгадзіраў... Дзяўчаты вядуць і вялікую грамадскую работу: яны члены рабочага камітэта, члены камітэта камсамола, прафгрупоргі, старшыні савета інтэрната, старшыня «камсамольскага праектара», дэпутат абласнога Савета дэпутатаў працоўных.

У калектыве — 5 камуністаў і 8 камсамольцаў, большасць — ударнікі камуністычнай працы. Да месца тут будзе прыгадаць словы К. С. Станіслаўскага: «Лепшы спосаб пераканаць чалавека — уласны прыклад». Так, удзельнікі агітбрыгады «Цыбулька» маюць маральнае права гаварыць са сцэны не толькі пра поспехі сваіх та-

се. Таму хочацца пагаварыць увогуле аб праблемах гэтага жанру.

Падрыхтоўка сцэнарыяў. За рэдкім выключэннем, піша яго сам кіраўнік агітбрыгады. Аднак далёка не кожны рэжысёр, нават і таленавіты, можа напісаць нешта падобнае да маленькай драматычна-музычна-харэаграфічнай п'есы. Таму часцей за ўсё адбываецца наступнае: рэжысёр збірае мясцовы матэрыял і «разбаўляе» яго куплетамі, прыпеўкамі, вакальна-танцавальнымі ўстаўкамі.

Сцэнарыі некаторых брыгад — удзельніц рэспубліканскага конкурсу — не вытрымліваюць ніякай крытыкі. І таму, мяркую, наспеў час арганізаваць пры абласных дамах мастацкай самадзейнасці сцэнарныя аддзелы, праз якія кіраўнікі агітбрыгады маглі б заказаваць сцэнарны прафесійна-літаратарам або хоць бы атрымліваць ад іх кваліфікаваную кансультацыю. Арганізацыя такіх аддзелаў вымагае, безумоўна, пэўных

ЗАСЛОНА закрылася адначасова з гарачымі апладысмантамі гледачоў. Потым адкрывалася і закрывалася яшчэ і яшчэ раз...

Самадзейныя артысты тэатральнага калектыву Дома культуры чыгуначнікаў Віцебска сыгралі спектакль па п'есе М. Горкага «Варвары», спектакль, які прынес калектыву званне народнага тэатра, лаўрэата першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Два гады назад у калектыву прыйшоў

неразольна нарастаючая спрэчка, у якую ўцягнуты ўсе без выключэння пераснажы. Усе кагосьці абвінавачваюць і ўсе справядлівыя ў сваіх нападках на іншых, але катастрофічна сляпыя ў адносінах да сябе. Горкі дае магчымасць выказацца ўсім, прадстаўляючы гледачу судзілішчы выказванняў, а потым прад'яўляе кожнаму герою «рахунак».

...У правінцыяльным горад Верхнаполле прыязджаюць інжынеры, каб будаваць чыгунку. Гаспадары горада сустракаюць іх ветліва і разам з тым двудушна. Цы-

насы Чаркуна і Цыганова відавочныя: ніхто з іх не здольны супрацьстаяць пошласці правінцыяльнага жыцця.

Кожная роля «прадстаўніка мясцовай фаўны» зроблена дакладна: не знаходзіць сабе месца ў чадзе пастаяннага п'янства доктар Макараў (артыст І. Штэндэр), схліўшы галаву набок, уважліва прыслухоўваецца да ўсяго, нібы завязвае вузлякі на памяць, «мясцовы мудрэц» і добраахотны асведамільца паліцы Паўлік Галавасікаў (артыст П. Баркоўскі), дзіліва кланяецца Чаркуну Мацвей Тогін (артыст А. Матвеевіч).

Але не ва ўсіх герояў п'есы адабрана права на сапраўднасць пачуццяў. Машчанскае, на першы погляд, аблічча Надзеі Манахавай (артыстка Э. Шмялёва), яе сентыментальныя наіўныя да смешнага ўяўленні пра каханне, падманлівыя. Усё гэта — толькі несвядомае прыстасаванне да асяроддзя, скажоная форма суму па сапраўднаму жыццю. Калі ж надзея на каханне Чаркуна ашуквае яе, вобраз Манахавай становіцца глыбока трагічным. Камедыя вырастае да трагедыі. «Як страшна, божухна! Якое гэта жыццё?!» — усклікае Сцепа (артыст Т. Клемят) незадоўга да стрэлу Манаха-

ЗАЯЎКА НА СТАЛАСЦЬ

працаваць выпускнік Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута А. Нісневіч, які стаў яго мастацкім кіраўніком. Работа адразу ажывілася. Прыходзілі новыя і новыя аматары тэатральнага мастацтва, якіх чакала магчымасць працаваць з сур'ёзным драматургічным матэрыялам. За два гады самадзейнымі артыстамі былі пастаўлены спектаклі «Каменны госць» А. Пушкіна, «Дом Бернарды Альбы» Гарсія Лоркі, «Прымакі» Я. Купалы... Не робячы скідак на непрафесійнанасць акцёраў, А. Нісневіч задачы ставіў сур'ёзныя, патрабавальныя быў гранічна. Вялікім поспехам калектыву была пастаноўка спектакля па п'есе Л. Ляонава «Нашэсце», якая стала першай заяўкай на права націць званне народнага.

І вось на сцэне «Варвары» М. Горкага. Горкаўская драматургія, якая ставіць і вырашае важныя сацыяльныя і філасофскія праблемы, патрабавала ад самадзейнага калектыву высокага майстэрства.

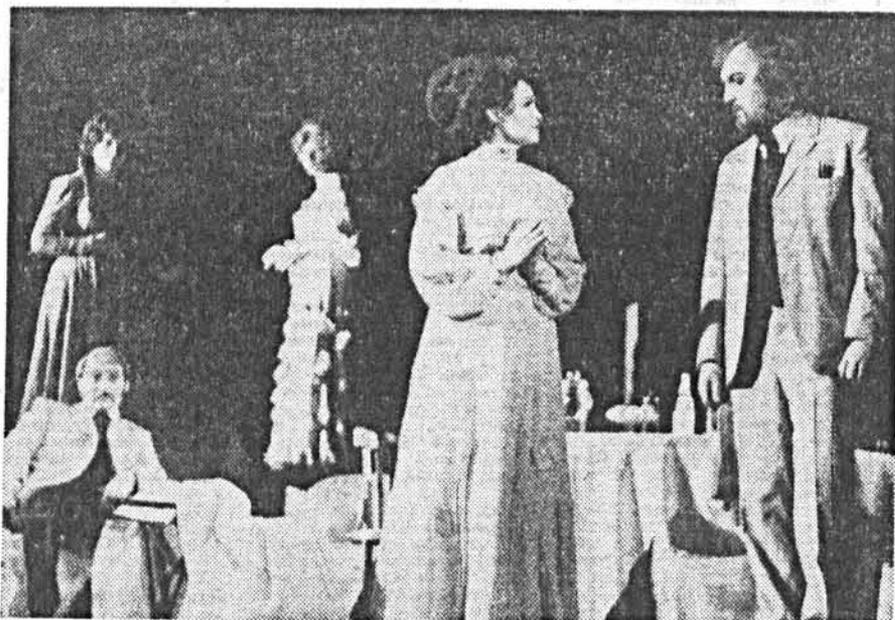
Спектакль — быццам шматгалосая, не-

ганоў (артыст А. Нісневіч) з уласцівым яму цынзізмам называе гасціннасць гаспадароў «гасціннасцю сапраўдных дзікуноў».

Прамата суджэнняў, дэмакратызм і энергія Ягора Чаркуна (артыст Г. Багачоў) спачатку выклікае ў гледача сімпатыю і надзею. Аднак далей прамата перарастае ў прамалінейнасць, рашучасць — у элементарную грубасць. Сіла Чаркуна пазбаўлена ласкі — а таму небяспечная. Акцёр Г. Багачоў вельмі пэўна і пераканаўча будзе вобраз, аднак яму можна было б пажадаць большай разнастайнасці і свабоды ў ажыццяўленні задумы.

Цыганоў не цураецца зыхароў Верхнаполля. Але за гэтым няма жывой зацікаўленасці. Ён падыходзіць да людзей з лёгкасцю і цынзізмам чалавека, які ўсё зведаў, якога нельга не здзівіць, ні зняважыць.

У спектаклі Цыганоў і Чаркун дапаўняюць адзін аднаго, зліваюцца ў адзінайтэме «варварства». Духоўная абмежава-

Перад вамі сцена са спектакля «Варвары». Цыганоў — А. Нісневіч, Манахава — Э. Шмялёва, Чаркун — Г. Багачоў.

Фота М. ШМЕРЛІНГА.

Таму касцюмы павінны быць элегантныя.

Наватарства і «штампы». Арыгінальнасць рэжысёрскага «прачытання» п'есы, наватарства яе сцэнічнага ўвасаблення, акцёрскія адкрыцці заўсёды захаплялі і здзіўлялі людзей. Гэта тычыцца і творчасці агітбрыгад. Але ж нельга бяздумна пераносіць сцэнарый, што напісаны на матэрыяле, напрыклад, жыцця трактарнага завода, у агітбрыгаду фабрыкі «Камунарка». Улічваючы спецыфіку працы і профіль калектыву трэба абавязкова.

Жанр агітбрыгады даволі малады, але і тут ужо ёсць свае пастановачыя і рэжысёрскія «штампы»: амаль усе ўдзельнікі маршыруюць, як на парадзе; карыстаюцца «вынасам» партрэтаў перадавікоў і табліц з лічбамі дасягненняў, хоць прачытаць тыя лічбы з глядзельнай залы немагчыма; ездзіць на «агітбрыгадных аўтобусах»; плаваюць на «шхунах»; выносяць на сцэну «немаўля», якое пераіздвае з рук у рукі, а яно, «бедненькае», галосіць на ўсю моц сучаснай радыётэхнікі і г. д. Таму хочацца пажадаць іраўнікам усіх агітбрыгад — шукаць і знаходзіць свае сродкі выяўлення той ці іншай задумы. Рабіць гэта нлётка, але затое і знаходкі будуць даражэйшыя і, упэўнены, цікавейшыя.

Такія думкі, уражанні і меркаванні выклікаў у мяне рэспубліканскі конкурс у цэлым і агітбрыгада «Цыбулька» ў прыватнасці. Вядома, што не ўсе, відаць, аспекты і праблемы жанру агітацыйна-мастацкіх брыгад, якія заслугоўваюць сур'ёзнага, зацікаўленага абмеркавання і вырашэння, мною закрануты. Спадзяюся, пра гэта пойдзе гаворка на творчай канферэнцыі, якая неўзабаве адбудзецца ў сталіцы нашай рэспублікі.

Андрэй КАЛЯДА,
кандыдат педагагічных навук,
дацэнт, намеснік старшынні журы
рэспубліканскага конкурсу
агітацыйна-мастацкіх брыгад
і чыталінікаў.

вай. Так, такое жыццё страшнае да агіднасці. Нездарма ж з самага пачатку сярод персанажаў ідуць размовы аб смерці (застрэліўся земскі статыстык, памёр земскі начальнік, нека звязаныя з Манахавай), яе ж самазабойствам усё і заканчваецца.

Спектакль сыграны. Ні рэжысёр (А. Нісневіч), ні акцёры не забыліся, што самы неадарэчны горкаўскі персанаж «па-свойму разумны», а самы пікчэсны яго герой — з'ява мастацкая і непаўторная. Дакладна і выразна сыгралі сваіх герояў С. Пуцяга, А. Кацельнікаў, Т. Сіманова, В. Елкіна, С. Матросаў, — кожны з гэтых персанажаў нясе сваю думку і не здраджвае ёй на працягу ўсяго спектакля.

Два гады напружанай работы і пошукаў завяршыліся творчай перамогай. Тэатр атрымаў назву народнага. Але ўмовы яго работы засталіся ранейшымі. Калектыву мае слабую матэрыяльную базу, касцюмы, рэкізіт часта бяруцца «на пракат» у тэатры імя Я. Коласа. Самадзейным артыстам хацелася б больш сур'ёзна займацца сцэнічнай мовай, рухам, а для гэтага неабходны педагог. Але самая вялікая праблема — дзе паказаць спектаклі? Зала свабодная толькі па панядзелках, у астатнія дні тут танцы і кінасеансы, якія прыносяць Дому культуры асноўны прыбытак. Нават рэпэціраваць часта даводзіцца пад музыку з танцавальнай залы.

Райпрафсожу, аддзелу культуры гарвыканкома варты падумаць, чым можна дапамагчы калектыву, адзінаму ў нашым горадзе народнаму тэатру.

Л. БУЛАХАВА,
навуковы супрацоўнік абласнога
кразнаўчага музея.

СЯМЕЙНАЕ шчасце... Што гэта? Незвычайны шанец? Выпадковасць? Шчаслівы латарэйны білет? Ці ўсё залежыць толькі ад самога чалавека?

Сёння праблемай сямейнага жыцця займаюцца многія вучоныя: сацыёлагі, псіхолагі, юрысты, эканамісты, філосафы, дэмографы, медыкі. І кожны з нас, як і сотні гадоў назад, самастойна выбірае партнёра ў жыцці, наладжвае сямейнае шчасце. Сучаснае ж жыццё ўносіць карэктывы ў гэтыя вечныя праблемы. Адбываюцца здзіўляючыя перамены не толькі вакол нас, але і ў нас саміх, у нашых падыходзе адзін да аднаго, у патрабаваннях, інтарэсах. Душэўныя перамены нашага сучасніка датычаць не толькі грамадскага, прафесійнага, але і інтымна-псіхалагічнага жыцця. Цяпер нас ужо не задавальняе тое, што спадбалася ўчора. Ад спадарожніка мы патрабуем не толькі вернасці, самаадданасці, удзелу ў нашых справах.

Сучасны мужчына, напрыклад, імкнецца знайсці ў жанчыне не толькі жаночы, фізічны, адчувальны пачатак, але і агульначалавечы — душэўны, духоўны, ваявы. Ён цэніць у жанчыне не толькі знешнюю прывабнасць, але і яе абаянне, інтэлект, псіхіку. Цяперашняя жаночкасць мае мала агульнага з учарашняй мяккасцю, бесхарактарнасцю. Бадай, у жаночым характары зараз не знойдзеш ціхмянасці, пакорлівасці, пасіўнасці, бяжлівасці адкрыта праяўляць пачуцці. Жанчына ўсё больш перастае быць люстэркам, цэнем і рэхам мужчыны. У яе ўзаемаадносінах з мужчынам на першы план выступае разам з жаночасцю ўзрослая свядомасць уласнай сілы, уласнай годнасці. Зараз жанчыны, якія не маюць «мужчынскага» аўтарытэту, тыя, хто далёкі ад мужчынскай стрыманасці, бадай, не карыстаюцца павагай. Быць любімым сябрам, памочнікам, цікавым суб'ядседнікам, рознабакова развітым чалавекам, добрым, вялікадушным, пяшчотным — такім хоча бачыць свайго спадарожніка сучасная жанчына.

Мы спрасцілі б праблему, калі б не казалі, што існуюць і легкадумныя людзі, якія схільны недацэнываць усебаковае развіццё асобы. Існуюць адпаведна розныя падыходы да кахання і сям'і.

У адносінах да сям'і, мне здаецца, сёння можна прасачыць дзве тэндэнцыі. Гэта — дзвальвацыя кахання ў некаторых людзей, узвядзенне яго ў ранг проста прыхільнасці. Такія людзі хутчэй за ўсё з-за прымітыўнасці свайго духоўнага свету проста няздольны кахаць. Іх не задавальняе прыгажосць надзейнага, стабільнага шчасця. Іх цягне нязведанае, гульня ў каханне, магічымасць кахаць і расчароўвацца, фліртаваць, заводзіць новыя знаёмствы.

Другая тэндэнцыя — імкненне сучаснага чалавека да кахання гарманічнага, шматграннага. Чым больш развіты духоўны, эмацыянальны і інтэлектуальны свет асобы, тым больш патрабаванняў яна ставіць да спадарожніка жыцця. І тым больш цяжка задаволіць гэтыя патрабаванні. І ў гэтым, я лічу, адна з прычын, што сёння шмат незамужніх жанчын і халастых мужчын. Вось, напрыклад, у фільме «Чужыя пісьмы» пададзены вобраз настаўніцы Веры Іванаўны, таленавітага педагога, чалавека тактоўнага і разумнага. Дарэчы, няўменне наладзіць уласнае асабістае жыццё, як ні парадаксальна, паходзіць адсюль жа, з таго, што гэты чалавек незвычайны. Не можа наладзіць сваё асабістае шчасце таму, што нічога не хоча «наладжваць». Ён максіміліст у маральных адносінах.

Такі чалавек разумее, што не толькі пачуцці, а рознабаковая сумяшчальнасць поглядаў, інтарэсаў, светаадчування ў самым шырокім сэнсе слова можа служыць гарантыяй сямейнага шчасця.

Душою сям'і, бадай, з поўнай падставы можа быць названа духоўная блізкасць мужа і жонкі, адзінства поглядаў. А гэта перш за ўсё — ідэалагічнае адзін-

ства (несумяшчальныя паняцці камуніст і мяшчанка, камсамолка і свяшчэннік). Гэта і аднолькавае маральных і эстэтычных светапоглядаў: аднолькавыя адносінны да важнейшых з'яў жыцця, да выканання сваіх абавязкаў перад грамадствам і сям'ёю.

Напэўна, нават самы моцны кліч сэрца бяссільны стварыць трывалы саюз жанчыны і мужчыны, калі іх не аб'ядноўвае агульнасць ідэй і асноўных жыццёвых мэт. Каханне з цудадзейнай сілай аспляе розум. Неўзабаве, аднак, малядыя, што называецца, спускаюцца з

ЯК БЫЦЬ ШЧАСЛІВЫМ

воблакаў на зямлю, становяцца хваравіта адчувальныя, узнікае канфлікт. Сапраўднае ж каханне, не зяртаючы ўвагі на дробязі, будзе імкнуцца да набліжэння характараў. Сярдэчная сувязь мае свае маленькія прыгожыя тайны, якія робяць яе не толькі прывабнай, але і непаўторнай. Але яна можа павярнуцца сумам, аднастайнасцю, калі даць ёй магчымасць замкнуцца ў сабе, калі не праяўляць клопатаў пра яе абнаўленне і пастаяннае адраджэнне. Каханне вернае само па сабе і ў той жа час заўсёды новае, непаўторнае пачуццё. Што для гэтага патрабуецца? Бадай, пастаянныя сустрэчы з новымі людзьмі, прыроднымі і культурнымі каштоўнасцямі, уплыў калектыву, родных, сяброў.

Легкадумна спадзявацца на каханне, як на выратавальнае кола ад усіх бур. Маўляў, калі кахае, не заўважыць ні бруднага халата, ні раздражнення, ні грубасці. Хіба каханне — казаная Сіўка-Бурка: паклічаш — яна ўжо тут? Мяркую, што сапраўднае каханне патрабуе не толькі пэўных сацыяльна-эканамічных умоў, але і вялікай маральнай сталасці «культуры чалавека».

Часта можна пачуць: «Каханне патрабуе ахвяр». Тыя, хто кахае і сапраўды гатовы на вялікія ахвяры: кідаюць вучобу, едуць ад бацькоўскага камфорту на новыя месцы, сумяшчаюць работу з вучобай. А вось на маленькія ахвяры, на ўшчамленне сваіх зручнасцей? Або ўтаймаванне дрэннай звычкі, прыхаці? Дзіўна, але менавіта да такіх, здавалася б, нязначных уступак мы бываем менш схільныя, чым да выпрабаванняў значна больш сур'ёзных.

Дастаеўскі верна пісаў у «Дзёніку пісьменніка», што ёсць дзве формы гераізму; гераізм імгненны, эфектны, а ёсць працоўны, будзённы. Схадзіць у магазін, прыбраць кватэру, прынесці цяжкую сумку з бульбай...

Імгненны гераізм — таксама добра, слава яму! Але ён патрабуе ад чалавека толькі аднойчы велізарнага напружання. Штодзённы ж — гэта падзвіг усяго жыцця, гэта і велізарная праца душы.

Уменне захаваць каханне, радасць, святочнасць адносін, бадай, адзін з сакрэтаў сямейнага шчасця. У чым ён заключаецца? У першую чаргу, напэўна, у тым, што муж і жонка імкнуцца да большай радасці. Гэта і ласкавае «спакойнай ночы» і радаснае «добрай раніцы», і пацалунак пры сустрэчы і расставанні. Скажаце, «дробязі»? Аднак выпускаць адзін у аднаго электрычныя зарады — справа няхітрая. А вось не ўсякі здольны стрымацца, своечасова націснуць, што называецца, на тармазы.

Амерыканскі сацыёлаг, прафесар Хіл параўноўвае мужа і жонку з парай у танцы, у балеце. Паглядзіце, якія складаныя ўзаемадзеянні партнёраў у балетных позах, рухах, скачках і падтрымках! Калі ж партнёр «дасць маху» і не зробіць падтрымку пры галавакружным скачку прымадонны, яна разаб'ецца. А ў сямейным жыцці такое, на жаль, здараецца: людзі шчыра хочуць «танцаваць» разам (уласна кажучы, для гэтага яны і ўступаюць у шлюб), аднак так нязграбна наступваюць іншы раз адзін аднаму на ногі, а то і падстаўляюць падножкі, што ніякі «танец» не атрымаецца.

Мы, вядома, помнім словы, якімі пачынаецца «Анна Карэніна»: «Усе шчаслівыя сем'і падобныя адна на адну, кожная нешчаслівая сям'я нешчаслівая па-свойму». Так, сапраўды ў шчаслівых сямейных парах ёсць душэўная агульнасць. У іх няма душэўнага ліхварства калі чалавек бярэ больш, чым дае. І гэта з'яўляецца гарантыяй таго, што вялікае пачуццё дапоўніцца сур'ёзнай маральнай адказнасцю за людзей, з якімі чалавек звязаны вузямі самай глыбокай асабістай прыхільнасці. Але пачуцці абавязку і адказнасці неаддзельныя ад духоўнай сталасці асобы. Адны людзі падрыхтаваны маральна, эмацыянальна, духоўна і псіхалагічна да жыва-творных пачуццяў, другія — не. Першыя авалодваюць механізмам рэгуляцыі шлюбных адносін і самі дапамагаюць натуральнаму пераходу ад кахання-страсці да кахання-дружбы.

Другія ў той жа або іншай ступені расплачваюцца за хібы ў сваім фарміраванні як асобы. Бадай, сам чалавек, закладае фундамент сямейнага шчасця.

Д. ЛУКІНА,
кандыдат філасофскіх навук.

Леанід ПРОКША

КНИГА ЛЮБ

ГУМАРЭСКА

Неўзабаве, пасля таго, як зубны ўрач Васіль Іванавіч Супрун атрымаў новую кватэру, яго наведваў даўні сябра Яўген Сямёнавіч Лазун. Даўно не бачыліся, таму ўзрадаваліся абое.

— Ну, няблага, — аглядаючы першы пакой, сказаў Яўген. — А дзе жонка, дачка?

— Па магазінах бегаюць. Сёння ж выхадны, — адказаў гаспадар і, таямніча ўсміхаючыся, павёў гасця ў другі пакой. Было ў ім чым «дзівіць сябра: усю сцяну займаў стэлаж, за шклом зьзялі колерамі вокладак з густым расставленым адмысловымі кнігі. Яўген аж ахнуў, убачыўшы такое:

— Вось гэта сапраўды!
— Ты паглядзі, якія выданні, — падводзячы сябра бліжэй да стэлажа, з хваляваннем пачаў раскрываць сваё багацце гаспадар. — Антуан дэ Сент-Экзюпэры, Сяргей Ясенін, Віктар Гюго, Мігель дэ Сааведра Сервантэс... Якія вокладкі, якія папера, якое афармленне.

— Дзе ты набыў такія кніжкі?

— ГАТАК мне такую бібліятэку скамплектаваў, — сказаў Васіль.

— А хто такі Гатак?

— Не ён, а яго... Гарадское аддзяленне таварыства аматараў кнігі. Не чуў пра такое?

— Чуў...

— А я член таварыства, да таго ж — актыўны.

— Дык што, усім членам такія цудоўныя выданні даюць?

— Вядома, не ўсім. І не «даюць»...

— Я ў сэнсе, што можна купіць.

— Бачыш, чаго захачеў.

— Ну, а што? Які ж кнігалюб без любімых кніг?

— Ну, добра, скажу: сакратаром гарадскага аддзялення таварыства — мой кліент. Зубы я яму лячу. Ён цяпер амаль гаспадар у кнігарні. Што лепшае — сабе. Вось пры яго дапамозе я за паўгода ўпрыгожыў кватэру кнігамі.

— А хто сакратар?

— І гэта хочань ведаць? Іван Сяргеевіч Скокаў.

— Ваня Скокаў? Той, што ў адзеле культуры працаваў?

— Дык я ж з ім на курсах культурна-работнікаў вучыўся. Тры месяцы ў адным пакоі жылі.

— Тады і ты будзеш мець такую бібліятэку.

На другі дзень Лазун быў на рабоце Скокава. Зайшоў у пакой; сакратарка сядзіць за машынкай. На дзвірах другога пакоя — таблічка. На ёй назва пасады і знаёмае прозвішча. «Кабінет мас, — падумаў Лазун, — глядзі, як кніга ўзяла чалавека...»

— Іван Сяргеевіч ёсць? — спытаў ветліва ў сакратаркі.

— Няма, выйшаў.

— Далёка?

— У кнігарню. Пасядзіце, зараз прыйдзе.

Чакаць доўга не давялося. Уваходзіць Скокаў, абіяжараны дзвюма вялізнымі пачкамі кніг, загорнутых у паперу. Не зірнуўшы на Яўгена, хутка прайшоў у кабінет, Яўген за ім. А Іван ужо хваляе пачкі ў шафу. Убачыў наведвальніка — збянтэжыўся, але ў момант пазнаў сябра і сказаў з палёгкай:

— А-а, гэта ты, Яўген. Вельмі рады.

— І я, Ваня, рады. Ты начальнікам стаў. Кабінецкі, рэдка кнігі...

— Ты, як я памятаю, — сказаў Скокаў, запрашаючы сябра сесці, — ніколі не праўляў асаблівай цікавасці да кніг.

— Змяніўся. Цяпер мяне хлебам не кармі, а прыгожую кніжку дай. Кніга стала модай.

А я, брат, ад моды не адстаю.

— Член таварыства аматараў кнігі?

— Лічы, што з гэтай минуты — член. Членскія ўзносы зараз жа...

— І, зірнуўшы на шафу, спытаў: — Адтуль, што-небудзь дасі?

— Ну, калі ты стаў такім аматарам кніг... Тое-сёе... У мяне ж ты не адзі...

— Разумею...

З кабінета Скокава Лазун выніс загорнутыя ў газету тры томкі, якія кнігалюбы адарвалі б з рукамі...

А праз паўгода, хоць Лазун і не ўпрыгожыў сваёй кватэры стэлажом з кнігамі, затое на сцяне вісеў квяцісты дыван, у шафе — касцюм, які не ўбачыш у магазіне, на галаве — пыжыкавая шапка, а на сталі з'явілася лаўная ікра.

У кожнага свая любоў да кнігі...

ФРАЗЫ

Рэўнасць — адзнака нахання, але як дрэнна, калі гэта адзіная адзнака!

● Вучыцца на ўласных памылках нерэнтабельна: надта дорага яны абыходзяцца.

● Колькі слоўнай вады выцякае з некаторых літаратурных крыніц!

● Калі крытыкі не звяртаюць на твор увагі, дык гэта яшчэ не значыць, што ў ім няма чаго крытыкаваць.

С. КІРЭЙЧУК.

● А валасок ўсё ж моцны: некаторыя гадамі вісяць на ім.

● Чалавек, якога цягнуць за вушы, не расце.

● Праца можа кіпець пры рознай тэмпературы.

● Тыя, якім ёсць што снізаць, звычайна маўчаць.

А. ВЕСНАВЕЦ.

КАРАЦЕЛЬКІ

ПЕРАСПЕЛЫ ПЕНЬ

Смяюся Пень стары
Над Клёнам:
— І трэба ж быць
Такім зялёным!

АНТЫТЭЗА

Іншы раз і так бывае:
Дзе разумны вучыцца,
Там дурань... павучае.

СА СВАЕЙ КАЛАНЧЫ

Мядзведзь пад ёлкаю
Звяртаўся да Лісы:
— А Зяціц, бачыш,
З раніцы... касы.

М. ЗАСТОЛЬСКІ.

ТЭАТРАЛ

— І я таксама

тэатрал! —

Сказаў таксама. — Усім

вядома,

што я важу па вечарах

Артыстаў, глядачоў

дадому.

ПРЫЗНАННЕ

— Я — крытык.

Ём перац,

Гарчыцу,

П'ю воцат —

Хачу ў іх набрацца

Адвагі і моцы.

БРАТЫ БАРОУКІ.

Без слоў.

З чаёніса «Польское обозрение».

У. МАЦВЕЕНКА

ПАЧАТКОВЕЦ

Я — певень!
Я — жаўрук!
Я ўсё ў жыцці магу!
Верш напісаў, спяваю «тралі-валі».
У бліжэйшую рэдакцыю бягу,
Каб там мой твор хутчэй надрукавалі.

Прыбег я у рэдакцыю праз скаер,
І бачу там сур'ёзную кабетку.
Сядзіць яна над грудзю папер
І з асалодай курыць цыгарэтку.

Ціхутка прачытала мой лісток.
— Вас, — кажаце, — яшчэ не друкавалі!
На каль, няма тут навізны, браток.
Пра гэта Танк і Панчанка пісалі.

Спагядліва «разбіла» верш яна,
Я ж недаверліва вачамі лыпаў.
А можа, гэта жарт альбо мана!
І ў іншую рэдакцыю паклыпаў.

Прышоў. Стаю, а барадач сядзіць,
Сам у гадах, а выгляд маладжавы.
— Вам, — кажа, — трэба верш

перарабіць,

Тут нешта ад Бергольца і Акуджавы...

Не певень я цяпер і не жаўрук,
Валодаю выдатна рыфмай моднай.
Я спадзяваўся: трапіць з ходу ў друк,
А трапіў, бы пад душ з вады халоднай.

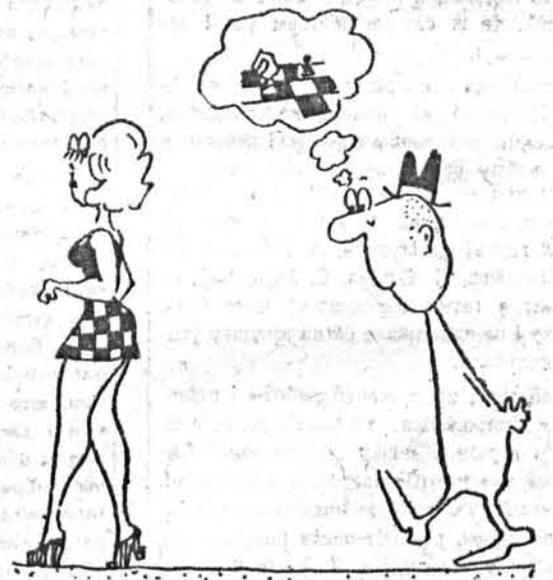
Калі ж мой твор з другога боку ўзяць,
Падумаць толькі, ці не цуды гэта:
Я ў адным вершы здолеў пераймаць
Такіх вядомых чатырох пэстаў.

Пачуў я ў трэцім месцы:
— Маладосць!
Шукаем нешта новае, бунтуем!
Аднак у вашым вершы нешта ёсць,
Падправім, і... як-небудзь надрукуем.

Хачу дамоў ляцець, а не ісці,
Мне цеснаю здаецца нават брама.
І хочацца мне ўголас зараўсці,
І прашапаць, як у дзяцінстве: —

Мама!

Я — пачатковец...

Малюні С. ДАМБРОЎСКАГА.

БЯЖЫМ

...Давай руку! Бяжым хутчэй...

Л. Дайнена.

...Пабегчы ў свет? Але куды?

М. Чарняўскі.

...Ты пакліч мяне. Пазаві...

Я. Янішчыц.

Да сніх мар, да нейкай мэты,
Што кружыць галаву, як дым,
Бягуць, спяшаюцца пасты,
Па два бягуць і па адным.

Туды, дзе вольная прырода,
Дзе галаву не тлуміць друз,
Збяжыць, напэўна, праз паўгода
Увесь пісьменніцкі саюз.

С. КРУПЕНЬКА.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 02108

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.